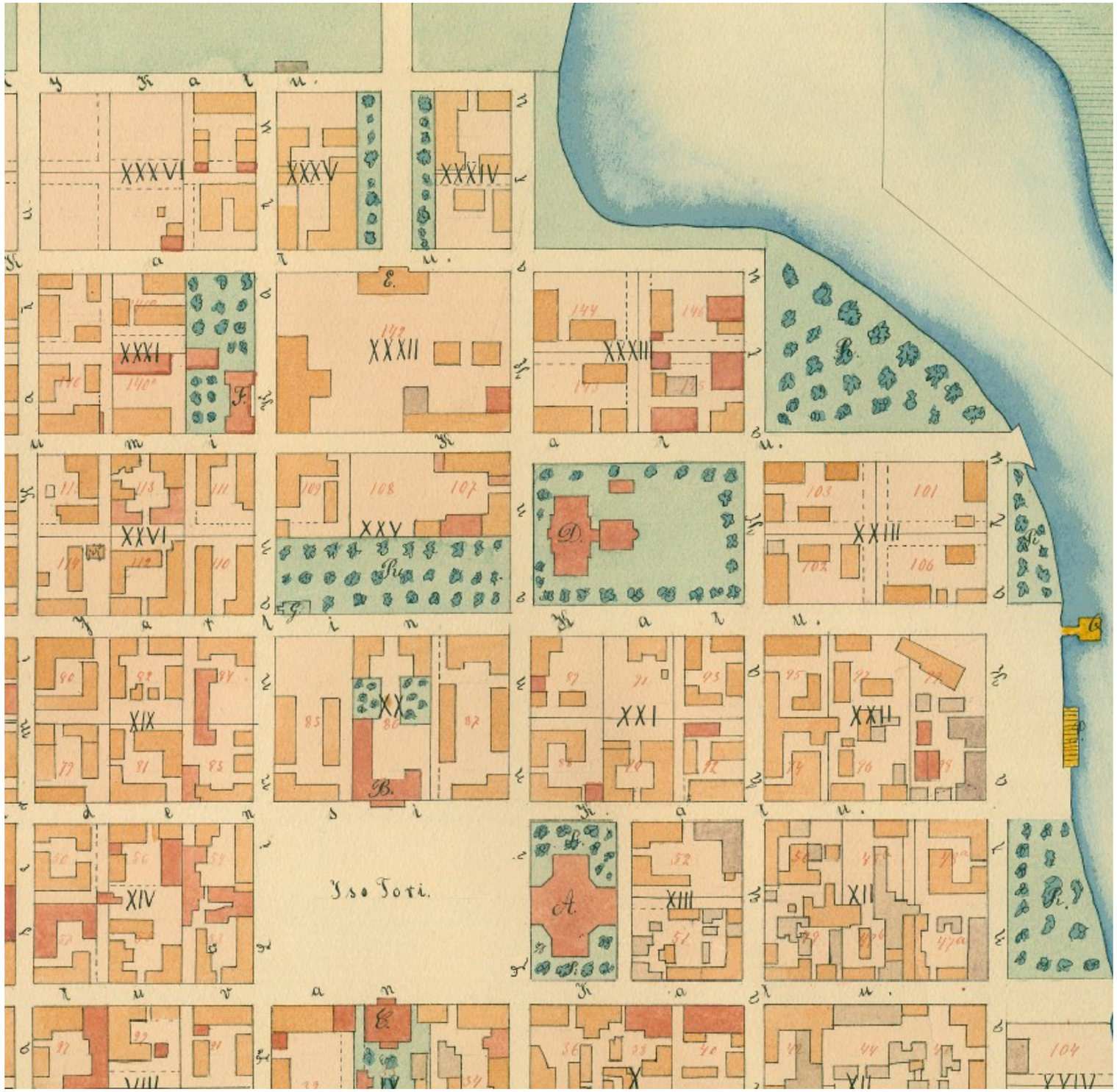

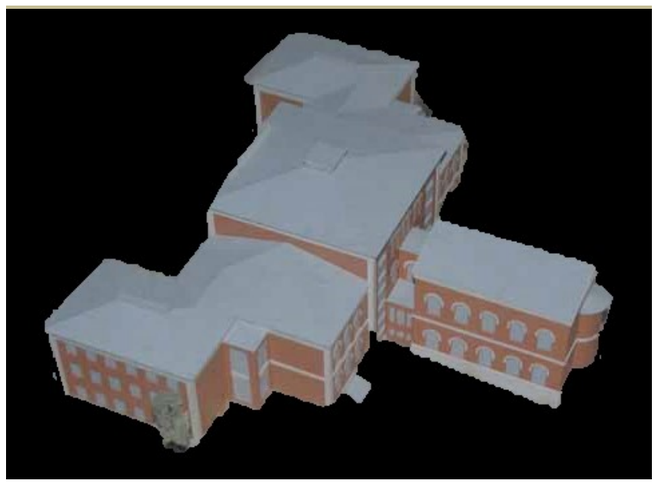
HÄMEENLINNAN

LYSEO

1888/1937

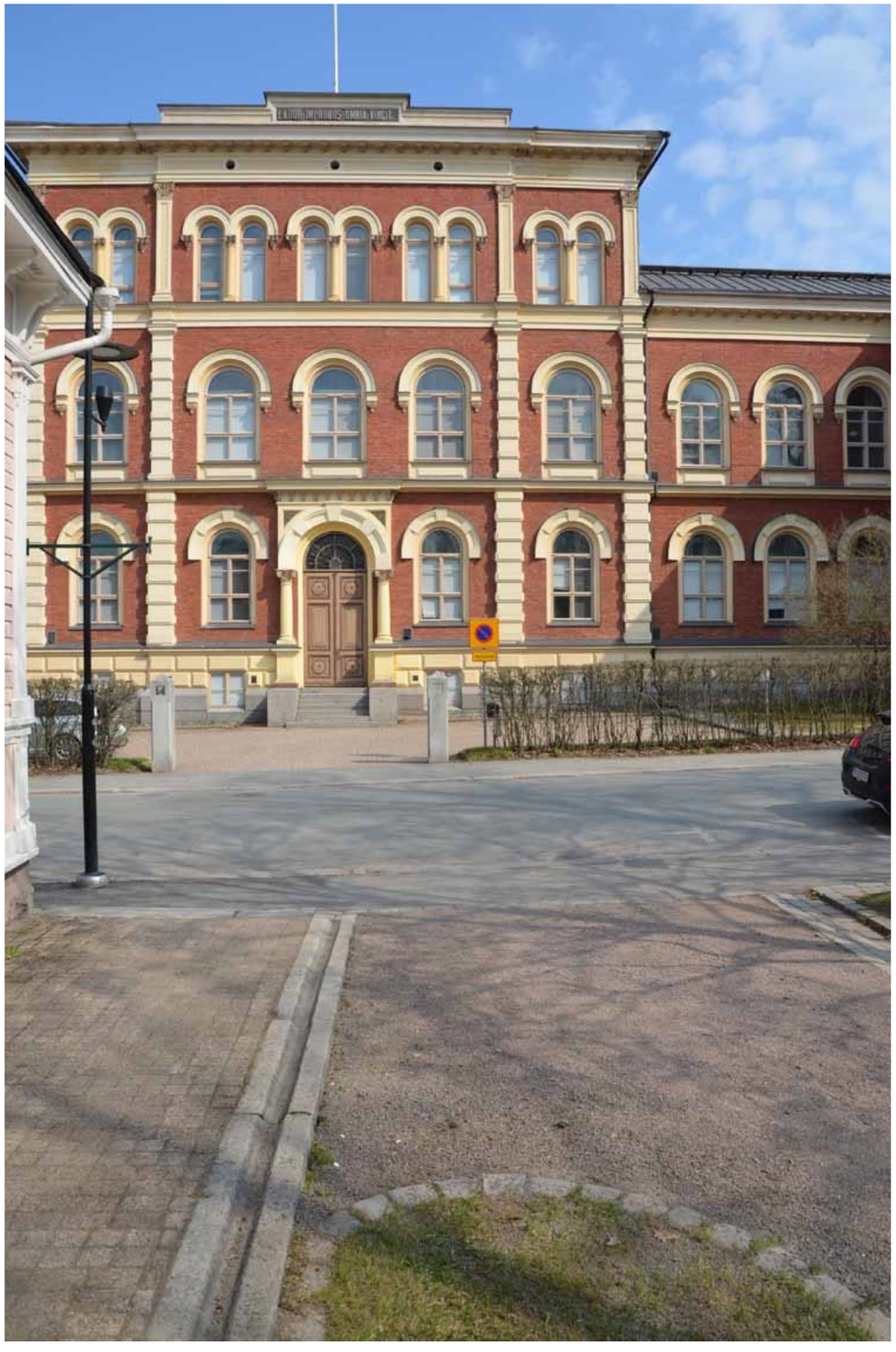
RAKENNUSHISTORIASELVITYS

Hämeenlinnan kaupunki 2019

kaupunkikartta v. 1892, lyseorakennus on merkitty karttaan tunnuksella D. Rakennuskuva on koulun käytävällä olevasta pienoismallista otettu viistokuva.

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

Kuva: Lyseon pääjulkisivu, vuonna 1888 valmistunut osa Linnankadun varrella.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto ... 3
1.1 Tiivistelmä rakennuksen historiallisista ominaispiirteistä ja arvoista ... 3
1.2 Tehtävän kuvaus, lähtökohta ja selvityksen sisältö ... 4
1.3 Aikaisemmat inventoinnit ja kulttuurihistorialliset arvot ... 1
1.4 Korttelin ja ympäristön rakennukset 2019 ... 2

2 Koulun historiaa ja piirustuksia ... 6
2.1 Lyseon korttelin kaavoitus ... 6
2.2 Hämeenlinnan lyseo ja koulurakentaminen ... 8
2.3 Lyseorakennus 1888 ... 1
2.4 Lyseon laajennus 1936 ... 6
2.5 Lyseon peruskorjaus ja uudisrakentaminen 1960 ja 1988 ... 8
2.6 Arkkitehdit ... 9

3 Lyseorakennus, osat ja muutokset ... 11
3.1 Julkisivut ja runkorakenteet ... 11
3.2 Sisätilat yleisesti ... 16
3.2.1 Ikkunat ... 18
3.2.2 Lattiat ... 20
3.2.3 Ovet ja listat ... 21
3.2.4 Portaikot 1936 ... 22
3.2.5 Muu kiinteä ja irtain sisustus ... 23
3.3 Kellari 0. kerros ... 25
3.4 Ensimmäinen kerros, luokkahuoneet ja voimistelusali ... 32
3.5 Toinen kerros ja juhlasali ... 42
3.6 Kolmas kerros ... 50
3.7 Vinttitila ... 55

4 Yhteenveto ... 56
4.1 Ominaispiirteitä ja kulttuuriarvoja ... 58
4.2 Suositukset: Lyseo 1888/1936 ... 62

5 Lähteet ... 65

Kansikuva: Kuvassa koululla oleva lyseon pienoismalli, taustakartta kaupunkikartta 1892, Lydia.

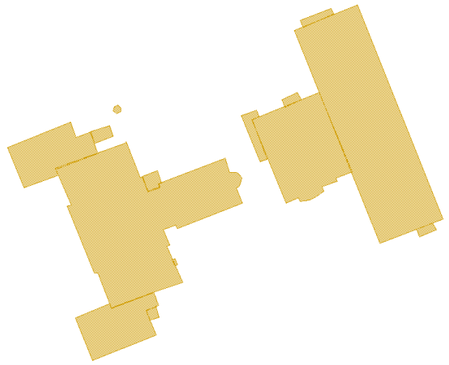
Kuva- ja karttalähteissä käytetyt lyhenteet:

HKA	Hämeenlinnan kaupungin arkisto
HKMA	Hämeenlinnan kaupungin museon kuva-arkisto
HMA	Hämeen maakunta-arkisto
Lydia	Hämeenlinnan kaupungin kirjaston historiasivuston aineistot http://lydia.hameenlinna.fi/
MO	Museovirasto, finna/musketti, vapaasti käytettävät kokoelmat
LKA	Lyseon kuva-arkisto

Rakennusten nykykuvat: Jari Heiskanen Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen&Luoto Oy

1 Johdanto

1.1 Tiivistelmä rakennuksen historiallisista ominaispiirteistä ja arvoista

Lyseon rakennukset korttelissa, vasemmalla vanha, 1888/1937valmistunut lyseo ja oikealla 1962 ja 1989 valmistuneet koulun lisärakennukset.

Rakennukset: Korttelin länsireunalla Hämeenlinnan normaalilyseo, Yleisten rakennusten ylihallitus, M. Schjerfbeck 1885, siipiosat 1936, ylihallitus, G.A. Wigström ja Y. Sadeniemi

Rakennuskerrostumat korttelin itäreunalla, koulun lisärakennus 1960, Rakennushallitus, Toimi Hämäläinen tai G.E.H Biese.

Edelliseen liittyvä lisärakennus ns. Janne -Sali 1989, ark. Arno Savela

Lyseon peruskorjaukset ja muutokset 1936, 1960 ja 1988-1991

Lyseokortteli kaupunginosan ja kaupunkiakselin maamerkki, 1800-luvun puukaupungin ja modernin, sotien jälkeisen kaupunkirakentamisen rajapinta.

Vanha lyseorakennus RKY-2010, kaavassa sru. kortteli Kansallinen kaupunkipuisto.

Koulun, korttelin alkuperäinen koulukäyttö säilynyt.

Alkuperäiset, edustavat julkisivut uusrenessanssi 1888/ siipiosat klassismi 1936.

Sisätilojen keskeisiä ominaispiirteitä ovat vanhan osan juhlasali, pääoven eteishuone sekä luokkahuoneet, keskikäytävät sekä nuoremmat portaikot.

Suomen 1870- ja 1880-luvun laajenevaa ja uudistuvaa koulusuunnittelua edustava kohde, varhainen tyyppikoulu.

Hämeenlinnan lyseon kortteli on osa kaupungin ja linnan välistä kaupunkiakselia, joka pohjautuu kaupungin ensimmäiseen 1700-luvun lopun asemakaavaan ja sen maaherran residenssin puutarhaan. Kaupungin kasvaessa puutarha väistyi, toria ja Hämeen linnaa yhdistävälle akselille, entisille itäiselle ja läntiselle Linnankadun varrelle sijoitettiin 1830-luvulta alkaen julkista rakentamista mm. useita kouluja sekä puistoja. Ennen koulua lyseon kortteli oli lähinnä osa rantapuistoa, koululle tontin ja korttelin lahjoitti kaupunki 1870-luvulla. Akselin itäsivulle sijoittuva, oman korttelin muodostavan lyseon tontilla on 1888 normaalilyseoksi rakennettu suuri koulurakennus, jota on laajennettu siipiosilla 1936-37. Koulu on kruunun suunnittelutoimintaa edustavien kirkon, maaherrantalon, kruununmakasiinien, lääninsairaalan ja kaupungin raatihuoneen ohella Hämeenlinnan historiallisen kaupunkikuvan, silloisen läänin pääkaupungin keskeisiä, 1800-luvulla rakennettuja kivisiä monumenttirakennuksia. Lyseon korttelin itäreunaan, alarinteeseen on rakennettu 1960 ja 1988 koulun matalat lisärakennukset. Vanhaa, huomattavan korkeita luokkahuoneita ja juhlasalin sisältävää lyseorakennusta on peruskorjattu 1936, 1960 ja 1988. Muutokset ovat lähinnä talotekniikkaan liittyviä, joskin myös huonejakoa, portaikkoja ja lattioita on muutettu. Pienempiä tilamuutoksia on tehty mm. 1977, 1979 ja 2012. Viimeinen peruskorjaus oli luokkatilojen osalta luonteeltaan osin palauttava, jossa rakennuksen vanhaan osaan pyrittiin palauttamaan vanhaa ilmettä ja luonnetta. Parhaiten on säilynyt ja juhlavaksi suunniteltu sekä kaikissa remonteissa vaalittu tila on näyttävä, omaan siipeen sijoitettu juhlasali. Vuosina 1886-1888 rakennettu lyseorakennus suunniteltiin normaalilyseoksi Yleisten rakennusten ylihallituksessa, alustavat suunnitelmat teki arkkitehti, ylijohtaja Hampus Dalström 1878 ja niiden pohjalta lopulliset piirustuksen piirsi nuori arkkitehti Magnus Schjerfbeck 1885. Varhaista tyyppikoulua tiloiltaan, huonejaoltaan ja julkisivuiltaan edustava rakennus edustaa uusrenessanssia, sen nuoremmat 1937 valmistuneet kolmi- ja nelikerroksiset siipiosat noudattavat vanhan rakennuksen symmetriaa, massoittelua, räystäslinjaa ja materiaaleja, ollen yksityiskohdiltaan jo enemmän 1920-luvulla kukoistaneen niukan klassismin edustaja. Siipiosat suunnitteli 1936 ylihallituksen arkkitehti G.A. Wigström, yliarkkitehtina oli tällöin klassismista ja koulurakennuksista tunnettu Yrjö Sadeniemi. Koulu, kortteli puistoineen on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua ympäristöä ja kansallista kaupunkipuistoa. Lyseon kortteli sijoittuu pitkän julkisen, koulurakentamisen kaaren piirtävine rakennuskerrostumineen historiallisen, 1800-luvun lopun matalan, empiren ja kertaustyylien puukaupungin ja puistojen sekä sodan jälkeisen modernien, avoimien kerrostalokortteleiden rajapintaan. Lyseo on 1887 valmistuneen raatihuoneen ohella kaupungin keskeisiä uusrenessanssin ja ajan monumentaalirakentamisen edustajia, kaupunkihistorian avainrakennuksia. Kaupunki- ja kouluhistorian sekä arkkitehtuurin ohella koululla on merkittävä henkilöhistoriallisia arvoja. Ensimmäinen suomalainen normaalikoulu ja myöhempi suomalainen lyseo vetivät oppilaita puoleensa 1800-luvulla laajalta alueelta. Vasta koulurakentamisen laajentuminen 1900-luvun vaihteessa koko maahan vähensi Hämeenlinnan koulun laajaa maakunnallista ja alueellista suosiota. Oppilasmäärät kääntyivät uudelleen kasvuun 1920-luvulla, joka johti koulun laajentamiseen 1936. Koulua ovat käyneet useat valtakunnalliset merkkihenkilöt, paikallisesti kaupungin ja maakunnan sivistyneistö ja vaikuttajat olivat aikaisemmin pääosin lyseon käyneitä. Valtakunnallisesti tunnettuja koulun oppilaita olivat mm. Jean Sibelius, J.K. Paasikivi, Eino Leino, E.N. Setälä ja Larin Kyösti, nuorempaa myös hyvin tunnettua polvea edustavat mm. muotoilija Ilmari Tapiovaara, kirjailija Veijo Meri, radioääni Paavo Noponen, sanoittaja Vexi Salmi ja laulajat Irwin Goodman, Matti Siitonen Jussi69, arkkitehti Pauli Lehtinen ja juontaja Markku Veijalainen. Koulun kolmen sota-ajan uhraukset ovat nähtävissä juhlasalissa kunniapaikalla sekä sankaruus, kolmesta Mannerheim-ristin ritarista muistuttava laatta keskikäytävällä. Itsenäistymisen jälkeen koululla vierailivat valtionhoitaja Mannerheim ja presidentit Ståhlberg, Relander ja Paasikivi. Koulukäytön ohella sota-aika toi sairaalakäytön ja raatihuoneen ollessa remontissa valtuuston kokoukset pidettiin koulun juhlasalissa.

1.2 Tehtävän kuvaus, lähtökohta ja selvityksen sisältö

Raportti esittelee Hämeenlinnan lyseon rakennus- ja muutoshistorian, ominaispiirteet ja nykytilanteen. Lisäksi esitellään rakennuksen historiallinen ja nykyinen sijoittuminen korttelissa ja kaupunkirakenteessa. Rakennushistoriaselvitys kohdistuu vuonna 1888 rakennettuun ja 1936-1937 laajennettuun lyseorakennukseen. Korttelissa on lisäksi 1962 ja 1989 valmistuneet lyseon erilliset lisärakennukset. Ne huomioidaan osana korttelia ja kaupunkikuvaa. Raportti on koostettu keväällä 2019. Työ on tehty arkistolähteitä, kirjallisuutta ja rakennuksia paikan päällä tutkien. Koulun ja aikakauden koulujen rakennushistoriaa on esitelty kappaleessa 2. Rakennuksen julkisivut ja sisätilat, niiden muutoksia ja säilyneisyyttä ovat kartoitettu kerroksittain kappaleessa 3. Samassa kappaleessa on esitelty yleisesti sisätilojen kiinteää ja irtainta sisustusta. Työn yhteenveto, kulttuuriarvot ja suositukset on esitelty kappaleessa 4. Viimeisenä esitellään käytetyt lähteet.

Hämeenlinnan kaupungin puolelta työtä ovat ohjanneet työn tilaaja Antti Kaukiainen, museovirastosta Robin Landsdorf sekä peruskorjausta suunnitteleva arkkitehti Esa Niva Arkkitehdit A3 Oy:stä. Rakennushistoriallisen selvityksen teki Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n tutkija rakennustutkija Jari Heiskanen (FM). Vanhassa lyseorakennuksessa on havaittu 2010-luvulla kosteus- ja sisäilmaongelmia (Hämeenlinnan lyseo, Rakennetekninen kuntotutkimus/FCG). Vanha 1888/1937 valmistunut rakennus on nyt poissa käytöstä ja sen peruskorjausta suunnitellaan. Siipiosat saivat koneellisen ilmanvaihdon 1960, vanha puoli on edelleen painovoimainen. Sisäilmaongelmien vuoksi vanhan puolen tiloihin on suunniteltu koneellista ilmanvaihtoa, sen vuoksi rakennuksen vanhat ikkunat jouduttaisiin uusimaan tiiveyden takaamiseksi (Hämeenlinnan lyseon lukio, Raportti, ikkunoiden kunto ja ulkoseinärakenteen tarkastus, FCG 2019). Koulun nuoremmat, 1962 ja 1989 valmistuneet koulurakennukset ovat käytössä. Vuonna 1962 valmistuneen lisärakennuksen korvaamista uudisrakennuksella suunnitellaan myös. Hämeenlinnan normaalilyseoksi rakennetussa koulussa toimii nykyisin Hämeenlinnan lyseon lukio sekä aikuislukio ja yläkoulu. Oppilasmäärä on noin 500.

Selvityksessä käytetyt lähteet

Keskeisenä lähdeaineistona selvityksessä on Hämeenlinnan kaupunginarkiston, kaupungin tilapalveluiden ja Kansallisarkiston Hämeenlinnassa ja Helsingissä säilytettävä koulurakennuksen piirustusmateriaali. Valokuvat ovat pääosin Hämeenlinnan museon kuva-arkistosta ja koulun arkistoista. Tekijän käytössä olivat Yleisten rakennusten ylihallituksen suunnitelmat vuosilta 1878 sekä 1885 tehdyt lopulliset piirustukset. Lisäksi oma piirustus oli lämmitysjärjestelmästä sekä rakennustyössä käytetyt paikallisen lääninrakennuskonttorin sinikopiot. Muutospiirustuksia talosta oli vuosilta 1936, 1960, 1988. Vuosilta 1960 ja 1988 ovat lisäksi työselitykset. Sisätiloja koskeva, vuosien 1888 ja 1936 tarkempi detalji piirustus- ja kuva-aineisto puuttui. Sisätilojen alkuperäinen asu, muutokset, kalustus ja värimaailma jäi selvittämättä piirustusten ja valokuvien niukkuuden vuoksi. Joitain päätelmiä on tehty juhlasalin, luokkahuoneiden ja opettajahuoneen vanhoista valokuvista.

Koulu

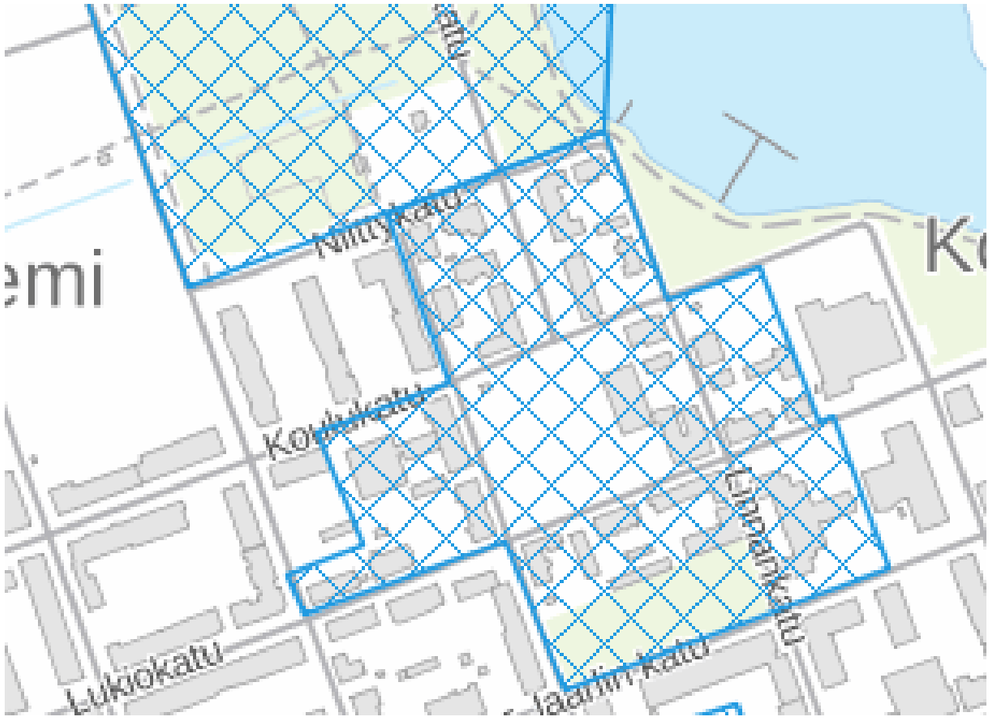
Hämeenlinnan lyseon koulu on muuttanut muotoaan ja luonnettaan useaan otteeseen, myös oppilasmäärä on muuttunut merkittävästi alkuajoista. Oppilasmäärän, talotekniikan ja opetussuunnitelmien muutokset mm. klassisen koulun rinnalle on tullut kohti reaalilinja, ovat näkyneet peruskorjausten yhteydessä rakennuksen laajennuksina, uusina luokkatyyppeinä ja lisärakennuksina. Jokaisessa peruskorjauksessa on vanhanaikaiseksi tiloiltaan ja tekniikaltaan käynyt koulu on rakennettu osin uudeksi. Poikakouluna sata vuotta toiminut lyseo muuttui 1975 kun koulu muuttui yhteislyseoksi, joka avasi ovet myös tytöille. Peruskoulu-uudistuksessa koulu muuttui Lyseon lukion lisäksi keskustan yläasteeksi ja omistus valtiolta kaupungille.

Nykyisin koulussa toimii myös aikuislukio sekä yläkoulu. Omana painotuksena on urheilupainotteinen linja.

Hämeenlinnan normaalilyseo	1873-1887
Hämeenlinnan klassillinen lyseo	1887-1914
Hämeenlinnan lyseo (linjajakoinen)	1914-1959
Hämeenlinnan lyseo (kaksoislyseo)	1959-1974
Hämeenlinnan yhteislyseo	1974-

Nykyisin Hämeenlinnan Lyseon lukio ja koulu, koulutusyhtymä Tavastia.

1.3 Aikaisemmat inventoinnit ja kulttuurihistorialliset arvot

Kartta: Vanha lyseorakennus on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua ympäristöä (sininen rasteri). RKY-2010 Hämeenlinnan Koilliskulman puutalokorttelit ja koulut.

Lyseon korttelista ei ole aikaisempia rakennuskohtaisia inventointeja. Lyseon korttelin länsipuoli, vanha lyseorakennus kuuluu yhtenä osana valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin, Hämeenlinnan Koilliskulman puutalokorttelit ja koulut (RKY2010). Koulun kortteli, rakennukset ja puisto ovat Koilliskulma -nimellä osa Hämeenlinnan kansallista kaupunkipuistoa. Rakennukset mainitaan maakunnallisissa selvityksissä mm. Rakennettu Häme -teoksessa. Lyseon 1888/1936 kaikilla osilla, päärakennus, siipiosat ja juhlasalisiipi on nykyisessä, vuodelta 2006 olevassa asemakaavassa suojelumerkintä sru, ”Suojeltava rakennus” Koulun kenttä ja piha-alueet ovat nykyisessä kaavassa YO, opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue, jolla ympäristö, rakennukset ja rakenteet sekä istutusten ja muiden osien ominaispiirteet on säilytettävä.

Koulu sijoittuu historialliseen, toria ja linnaa yhdistävään kaupunkiakseliin, johon sijoitettiin 1830-luvulta alkaen yleisiä rakennuksia ja puistoja. Akselin syntyä ja luonnetta on tuotu esiin vuonna 2014 tehdyssä selvityksessä (Hämeenlinnan rakennushistoriallinen selvitys, kaupunkisuunnittelu ja -rakentaminen keskustassa ja Keinusaaressa 1778-2014, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy).

Korttelia rajaavat Lukiokadun, Linnankadun, Koulukadun ja Sibeliuksenkadun näkymät ovatkin kaupunkihistoriallisesti erittäin edustavia ja kertovia. Korttelia ympäröiviä katutiloja rajaavat koulun länsi- ja pohjoispuolella 1830-luvun jälkeen rakennetut yksikerroksiset uusrenessanssia edustavat puurakenteiset asuinrakennukset. Yksikerroksista kivirakentamista edustavat Sibeliuksenkadun uusklassistinen ala-alkeiskoulu 1840-luvulta ja sekä siihen sopeutettu 1910-luvun läänin maanmittauskonttori. Vanhaan kaupunkimaisemaan liittyviä mukulakivikatuja on säilynyt Linnankadun, Koulukadun katupäällysteenä. Puutalokortteleita, RKY- alueita on 2000-luvulla täydennetty uudisrakennuksilla, jotka noudattavat vanhaa mittakaavaa, materiaaleja ja väritystä. Mittakaavallisen poikkeuksen puutalonäkymiin tekevät vain puistojen yhteyteen, irti katutilasta sijoittuvat koulut, nelikerroksinen Keskuskansakoulu (1938) sekä naapurikorttelin kolmikerroksinen Lyseo 1888/1936.

1.4 Korttelin ja ympäristön rakennukset 2019

Lyseon korttelia rajaavat Linnankatu, Lukiokatu, Rauhankatu ja Birger Jaarlinkatu. Vanha, pohjaltaan T-muotoinen lyseorakennus sijoittuu aikakauden monumenttirakennusten tapaan irti katutilasta, korttelin länsiosaan. Lyseon symmetrinen pääjulkisivu sisäänkäynteineen suuntautuu Linnankadun puolelle. Runko-osaan liittyy poikittain korttelin keskiosiin sijoittuva juhlasalisiipi. Korttelin korkeimmalle kohdalle, saman harjanteen päähän kuin Hämeenlinnan kirkko. Koulu sijoittuu kaupunkimaisemassa historiallisen kaupunkiakselin varrelle. Korttelin ja lyseon pääjulkisivun länsipuolella on Sibeliuspuisto, jonka kiintopisteinä on Sibeliuksen muistomerkki.

Lyseon korttelin rakennukset ja valmistumisvuodet, Lyseo 1888, siipirakennukset 1937, Lyseon lisärakennukset 1962 ja 1989

Lyseon korttelin 1880-, 1930-, 1960- ja 1980-luvulla rakennetut koulurakennukset muodostavat symmetrisen kokonaisuuden. Rakennuksia yhdistää symmetrian ohella julkisivuissa käytetty punatiili. Rakennukset ovat aikansa uusrenessanssin, klassismin, 1950-luvun modernismin ja postmodernin arkkitehtuurin edustajia, tuoden jokainen oman kerrostuman koulukortteliin. Nuoremmat koulurakennukset sijoittuvat vanhaan lyseon nähden alarinteeseen, muodostaen matalina rakennuksina alisteisen elementin korkealle vanhalle lyseolle. Rakennukset ovat säilyttäneet rakennusaikaiset ominaispiirteensä. Viimeisen peruskorjauksen yhteydessä rakennuksien sisäänkäynteihin, lyseon pääovea lukuun ottamatta tehtiin uudet, aikaansa edustavat katokset ja liuskat.

Lyseon korttelin rakennukset suunnitteluvuodet ja suunnittelijat

1885 Lyseo
ark. Georg Wilenius, Magnus Scherfbeck, Yleisten rakennusten ylihallitus

1936 Lyseon siipirakennukset, peruskorjaus
ark. G.A Wigström, Yrjö Sadeniemi, Yleisten rakennusten ylihallitus

1960 Lyseon peruskorjaus
ark. Toimi Hämäläinen, Rakennushallitus

1960 lisärakennus,
ark. G:E.H Biese tai
ark.Toimi Hämäläinen, Rakennushallitus

1988 Lyseon peruskorjaus,
ark Arno Savela

1988 lisärakennus, Janne-sali
ark. Arno Savela

Lyseorakennukset ja rakennuskerrostumat korttelissa, uusrenessanssia, klassismia, modernismia ja postmodernismia punatiileen puettuna

Lyseo 1888/1937

Uusrenessanssia edustava lyseorakennus valmistui 1888 ja sen nuoremmat, klassismia edustavat siipiosat 1937, kuvassa vasemmalla rakennus Linnankadun ja Birger Jaarlinkadun risteyksessä, keskellä vanha pääjulkisivu Sibeliuspuistosta kuvattuna. Oikealla lyseon itäjulkisivua, etualalla juhlasalisiipi Birger Jaarlin kadun varrella. Korttelissa on rakennusten lisäksi pysäköintipaikkoja sekä tontin reunassa lehmusrivit, pääjulkisivua rajaa pensasaita ja pihasyvennyksessä on kaksi syreeniä.

Lisärakennus 1989

Vasemmalla, 1962 valmistuneeseen lisärakennukseen liittyvä pieni rakennus ns. Jannesali käsittää ruoka- ja juhlasalitilan sekä väestönsuojan. 1989 valmistunut rakennus edustaa rakennusajan postmodernismia, jossa historiallisten rakennusten piirteitä lainaileva rakennus pyrittiin sopeuttamaan ympäristöön. Vuoden 1962 ja 1989 lisäosat muodostavat symmetrisen, pienemmän vastakappaleen hallitsevalle lyseolle. Lisäosan julkisivuissa on muistumia vanhan lyseorakennuksen julkisivuista, aumakatto, katon valokaappi, julkisivun erkkerit ja pyöreät ikkunat. Yhtenäiset punatiiliseinät ja ikkuna-aukotus yhdistävät rakennuksen Rauhankadun vuoden 1962 lisärakennukseen.

Lisärakennus 1962

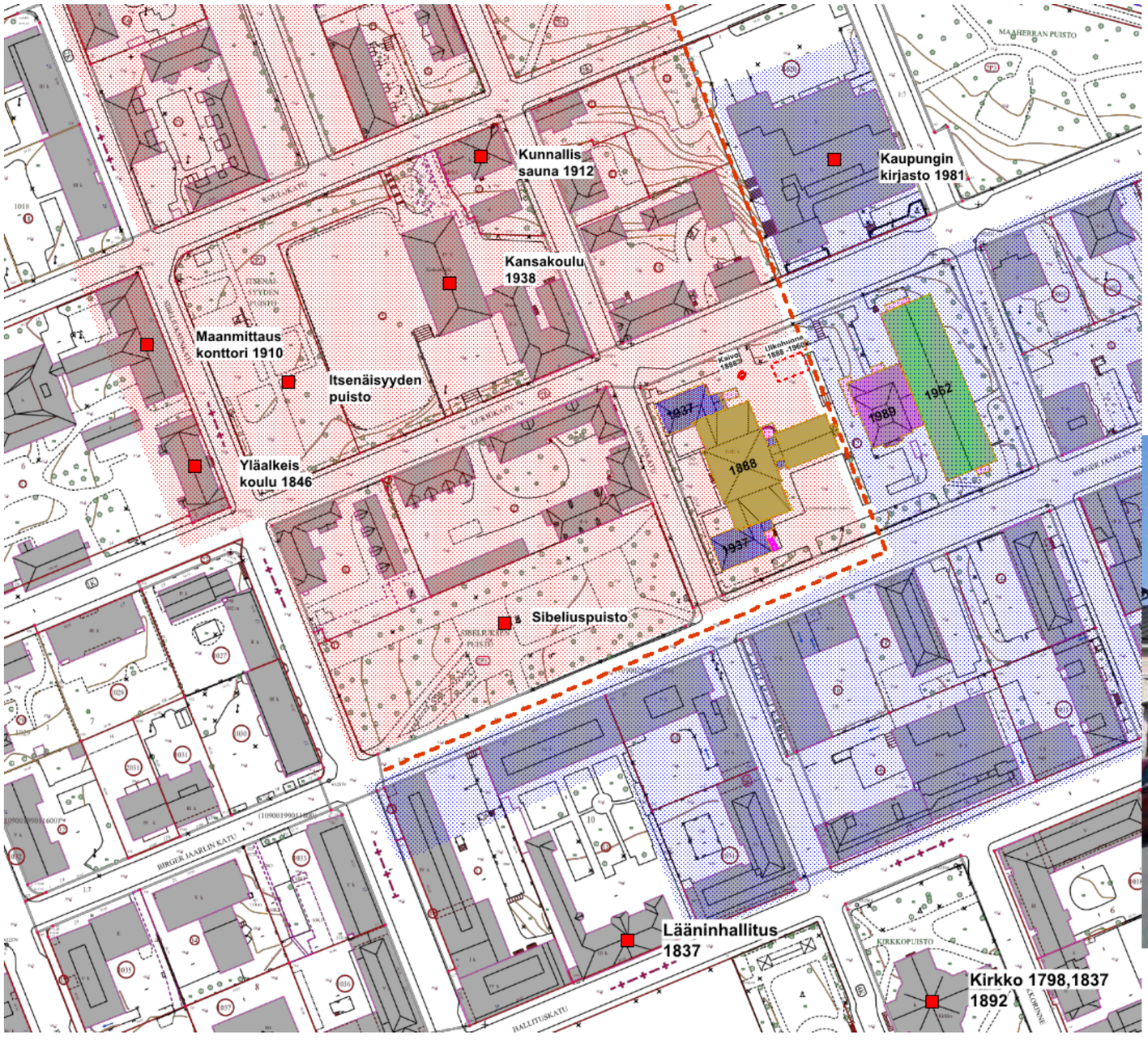

Lyseon kolmikerroksinen, satulakattoinen uudisrakennus suunniteltiin Rakennushallituksessa Rauhankadun varrelle 1960 ja se valmistui 1962. Ajallisesti rakennus ajoittuu välivaiheeseen, siinä on nähtävissä 1950-luvun vähäeleinen, vielä käsityönä toteutettu modernismi, johon yhdistyy jo seuraavalle vuosikymmenelle tyypilliset nauhaikkunat. Niukkailmeinen, punatiilestä muurattu, katutilasta irti oleva julkisivu muodostaakin muurimaisen elementin Rauhankadun varrelle. Rakennukseen sijoitettiin pohjoispäätyyn koulun lisäluokkia sekä uusia erikoisluokkia mm. teknisentyön tilat. Eteläpäätyyn tuli liikuntasali. Kuvassa rakennus Lukiokadun ja Rauhankadun risteyksessä, Rauhankadun ja Birger Jaarlinkadun risteyksessä ja näkymä länteen.

1962 valmistunut lisärakennus rakennettiin koulun kentälle, korttelin itäsivulle, irti katutilasta. Korttelia, koulua ja pihaa rajaavat vanhat puistolehmukset säilyivät tällöin, myöhemmin ne poistettiin lisärakennuksen seinustalta. Kuva on koulun v. 1962-1963 vuosikertomuksen takakannesta.

Kortteli kaupunkikerrostumien rajalla, 1800- ja 1960-luvun kaupunkitilat

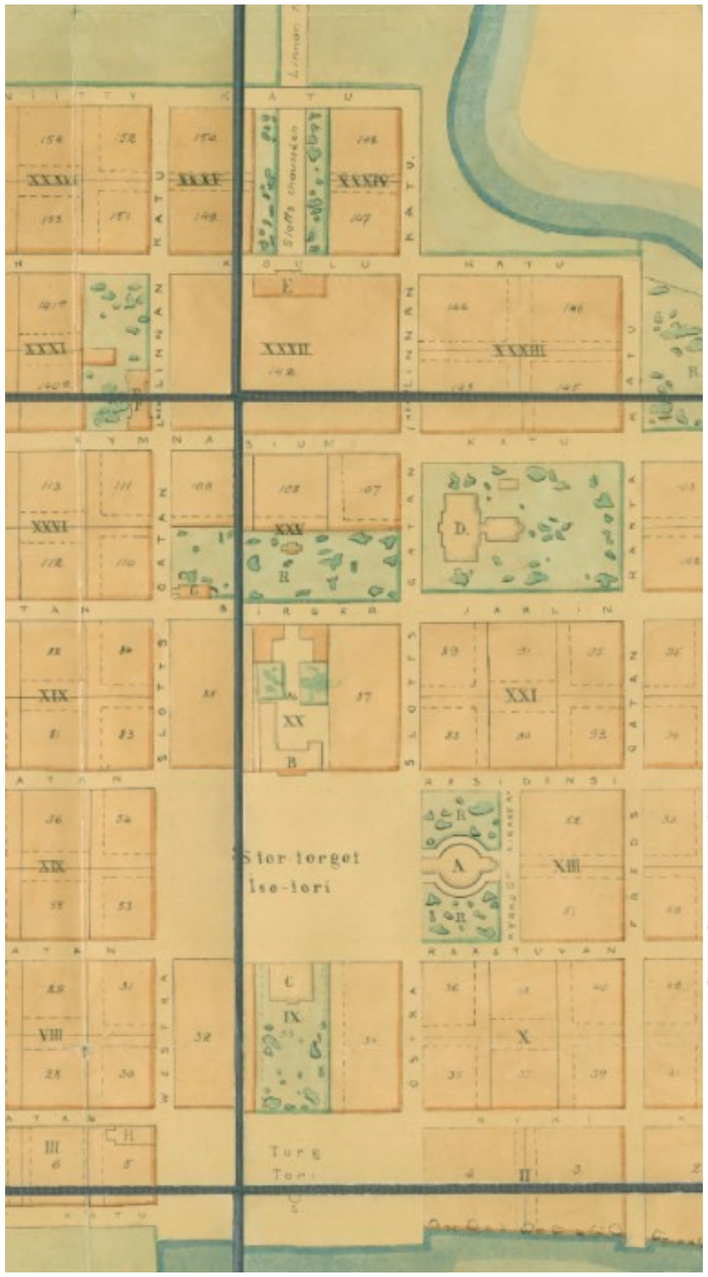
Lyseon kortteli rakennuksineen sijoittuu Hämeenlinnan kaupunkikuvassa kahden kaupunkikerrostuman, 1800- luvun ja 1960-luvun jälkeisen ajan rajapintaan. Punainen rasteri edustaa 1830-luvun jälkeen rakennettua matalaa, vanhaan maaherran puutarhaan pohjautuvaa, puistojen, julkisten rakennusten ja empiren puukaupunkia ja kortteleita, jonka kiintopiste monumentaalinen lyseo on ollut 1880-luvulta alkaen. Sininen rasteri edustaa 1960- ja 1980-luvulla rakentunutta uudistunutta, kerrostalovaltaista, mutta edelleen osin punatiilistä avointa kaupunkikuvaa ja -rakennetta, johon lyseon korttelin uudisrakennukset liittyvät maisemallisesti ja materiaalisesti. Hämeenlinnan, lääninhallitus, tori ja kirkko näkyvät kartan alareunassa. Torin eteläsivulla on vielä raatihuone, joka valmistui koulun kanssa samoihin aikoihin, 1887.

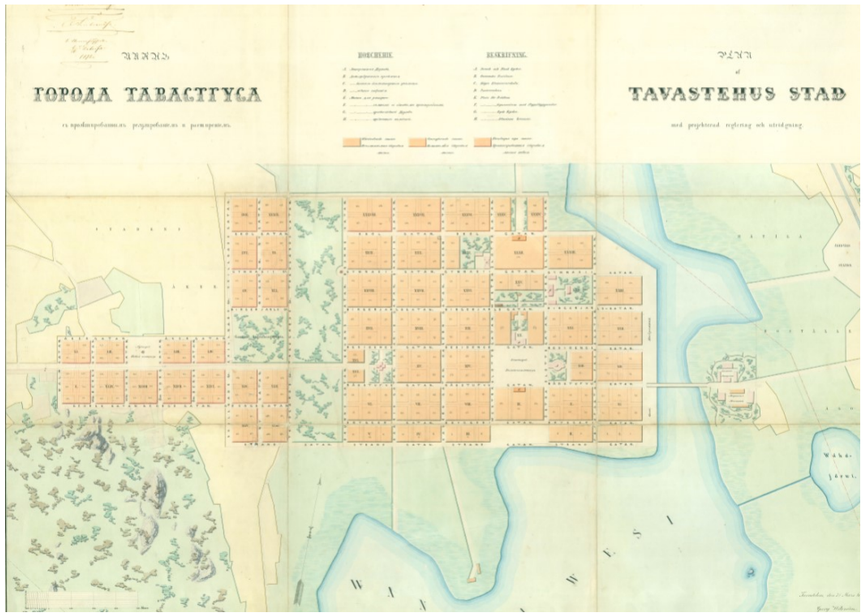

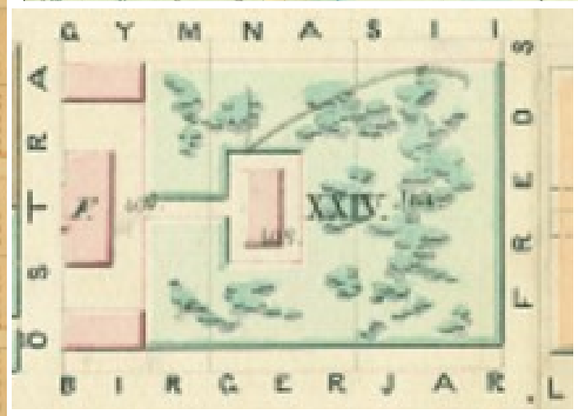
Kaupunkikuvan historiallinen 1880-luvun muutos, kivinen ”Lyceepalatsi” puukaupungissa on säilynyt korttelin länsipuolella, katuakselin horisontissa näkyy Hämeen linna.

2 Koulun historiaa ja piirustuksia

2.1 Lyseon korttelin kaavoitus

Hämeenlinnan kaupunki siirrettiin linnan pohjoispuolelta nykyiselle paikalle 1770-luvulla. Ensimmäisen asemakaavan laati linnoitusupseeri Arbin. Lyseon kortteli jäi ensimmäisessä, vuoden 1779 asemakaavassa vielä kaupungin ulkopuolelle. Osaksi kaupunkia kortteli tuli Engelin 1832 laatimassa asemakaavassa, jossa vanha, suunnitteluajan linnoitusrakenteeseen pohjautuva kaava oikaistiin ja kortteleiden määrä kasvoi. Asemakaavan taustalla oli kaupungin tuhoisa tulipalo 1831. Engelin kaavassa lyseon kortteli oli vielä osoitettu kuuden tontin asuinkorttelikseksi, joskin ympäristön kortteleihin kaavailtiin jo tällöin koulurakennuksia. Jälleenrakennuksessa kaupungin laidalla sijainnut lyseon kortteli jäi kuitenkin rakentamatta. Puistojen ja julkisten rakennusten rakentaminen alkoi kaupungissa laajemmin 1840-luvulla, jolloin lyseon kortteli liitettiin osaksi laajempaa, Vanajaveteen rajautuvaa puistoaluetta. Seuraavassa, vuonna 1858 hyväksytyssä Edefeltin laatimassa asemakaavassa osoitettiin ensimmäisen kerran Lyseon korttelille paikka koulurakennukselle. Kruunun määräyksestä maamme ensimmäinen suomenkielinen normaalilyseo perustettiin kaupunkiin 1873 ja kaupunki lahjoitti tontin koulua varten. Koulu toimi vuokratiloissa ensimmäiset vuodet, oman koulurakennuksen se sai 1888. Ensimmäisen kerran nykyinen lyseo näkyi asemakaavassa 1887, jolloin rakenteilla ollut koulu merkittiin A. Caweenin laatimaan asemakaavaan.

1872

Kartta yllä, vasemmalla ote lyseon korttelista: G. Wileniuksen asemakaava 1867/1872. Kaupunkikuva alkoi muuttua 1800-luvun puolivälissä kun uusiin kaavoihin varattiin tiloja puistoille ja julkisille rakennuksille. Kaupunginosan pääkatuna on Chaussé-katu, nykyinen Turuntie, jonka keskustan puoleiseen päähän Pikkutorille on jo varattu paikka ortodoksiselle sotilaskirkolle, toisessa päässä, Keinusaaressa olivat empireä edustavat lääninsairaalan ja makasiinien rakennukset. Julkisen rakentamisen toiseksi akseliksi muodostui torilta linnalle suuntautuvat korttelit, entinen maaherran puutarha, jonka varrelle sijoittui 1830-luvulta alkaen julkista ja puolijulkista rakentamista mm. kirkko, raatihuone, kuvernöörin talo, VPK, yläalkeiskoulu ja seurahuone puistoineen. Ensimmäisissä vuosien 1858 ja 1872 kaavoissa Lyseon korttelin kaavailtu koulurakennus sijoittui vielä kiinni katutilaan ja korttelin nurkat ovat suljetut, empiren korttelirakenteen mukaisesti. Kun koulu toteutui 1880-luvulla, siirtyi sen asema keskemmälle tonttia, jolloin suuri koulurakennus sai ajan hengen mukaisesti monumentaalisemman aseman korttelissa.

Vasemmalla A. Caweenin asemakaava 1887 ja sen kaupunkiakselin keskeiset julkiset rakennukset ja puistoalueet A= kirkko 1780, B = Maaherran talo 1842, C= Raatihuone 1887, D = Lyseo 1888, E =Seurahuone 1839, F= Ala-alkeiskoulu 1846, G = Ruiskuhuone 1840 sijaitsi silloisessa Tähtipuistossa, nykyisessä Sibeliuspuistossa.

1887

Normaalikoulu Hämeenlinnan kaupunkimaisemassa 1800-luvulla

Vasemmalla, kaupunkikuvan ja mittakaavan muutosta v. 1888 voitaneen pitää merkittävänä, kun Helsingissä suunniteltu, kivinen, osin kolmikerroksinen ja puoli korttelia täyttävä koulurakennus, ”Lyseekartano” valmistui matalan puukaupungin keskelle. Vuosikymmeniä kaupungin matalan kaupunkikuvan kiintopisteet muodostivat kirkon ja vanhan aseman ja lyseon rakennukset sekä vanha linna varuskuntineen. Vasemmalla Hämeenlinnan lyseo ajoittamattomassa kuvassa, ehkä 1900-luvun vaihteessa. Koulu oli varsin monumentaalinen ilmestys matalassa puukaupungissa. Vasta 1950-luvulla alkanut kaupungistuminen pehmensi lyseon mittakaavallista vaikutusta kaupunkikuvaan, joka on vielä säilynyt länsi- ja pohjoispuolella. Eteläpuolella 5-6 kerroksiset kerrostalot vastaavat mittakaavallisesti pääosin kaksikerroksista koulurakennusta. Koululla on edelleen maisemallinen asema Vanajaveden maisemassa. Kuva otettu 1900-luvun alkupuolella kirkon tornista, koulu on samalla harjanteella kuin kirkko. HK10000:2344, Museovirasto, Historian kuvakokoelma.

Ylhäällä oikealla koulu samalta ajalta olevassa pienemmässä kuvassa. Helsinki-Hämeenlinnan rautatie ja asema valmistuivat 1862 kaupungin itäpuolelle, Hätilän virkatalon pellolle. Asemalta tai Vanajavedeltä katsottuna puukaupungin profiilista kohosivat kirkon ohella normaalilyseon rakennus. Lyseo on säilyttänyt vaikuttavan näkyvyyden, niin katumaisemassa kuin vesistömaisemassa. HKMA.

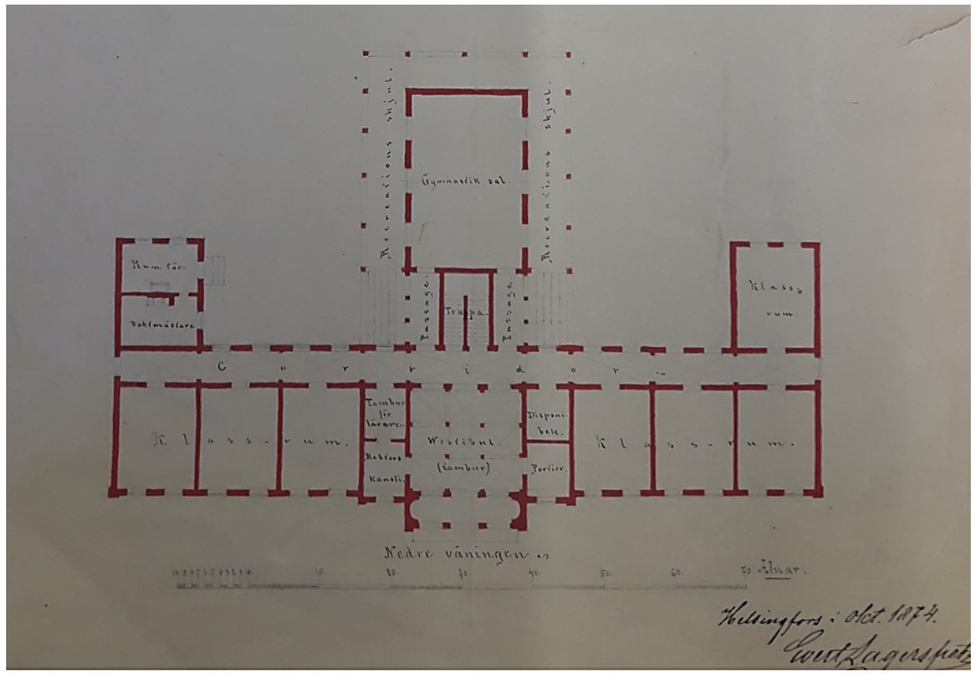
Koulua kuvattiin usein ja edelleenkin pääjulkisivun puolelta, vasemmalla on harvinaisempi kuva Rantapuiston puolelta, keskellä näkyy lyseon juhlasalisiipi. HKMA.

2.2 Hämeenlinnan lyseo ja koulurakentaminen

Koulujen tarve kasvaa, 1870- ja 1880-luvut

Hämeenlinnan lyseo aloitti toimintansa 1873. Taustalla oli edellisvuonna annettu hallinnollinen päätös, vuoden 1872 koulujärjestys, joka määräsi, että maahan oli perustettava kaksi täydellistä yliopistoon johtavaa normaalilyseota, suomen- ja ruotsikielinen. Niistä suomenkielinen normaalilyseo päätettiin sijoittaa Hämeenlinnaan. Ensimmäiset koulutilat normaalilyseo sai 1840-luvulla valmistuneesta yläalkeiskoulusta ns. kivikoulusta nykyisen Sibeliuksenkadun varrelta. Seuraavina vuosina koulu toimi vuokratiloissa mm. kaupungin eteläpuolisissa kortteleissa. Koulu siirtyi 1879 nykyiseen Itsenäisyydenpuistoon, silloiseen Seurahuoneen kortteliin, johon korttelin omistanut lehtori Magnus Gadd oli rakennuttanut koululle suuren puurakennuksen, jota laajennettiin vielä 1880. Omalle koululle oli tarvetta, normaalilyseon oppilasmäärä oli vuonna 1883 jo 300. Koulua suunniteltiin jo 1870-luvulla, mutta lopullisesti koulurakennus saatiin suunniteltua Yleisten rakennusten ylihallituksessa vasta 1885. Rakennustyöt alkoivat 1886, kesken rakennustöiden normaalilyseo päätettiin kuitenkin siirtää vuonna 1887 Helsinkiin. Uuden, normaalilyseoksi suunnitellun rakennuksen seuraavana vuonna saanut koulu jatkoi Hämeenlinnassa klassillisena, suomalaisena lyseona.

Koulu oli 1800-luvun lopulla monin tavoin uudistumassa. Koulujen opetuksen valvominen, rakentaminen, valtionosuuksien myöntäminen ja opetussuunnitelmien tekeminen kuuluivat kouluhallitukselle, joka perustettiin 1869 osana kansakoulu-uudistusta, jossa alkeisopetus siirrettiin kirkolta valtion ja kuntien tehtäväksi. Uuden keskusviraston tehtävänä oli huolehtia, että opetus henkisi kunnioitusta esivaltaa kohtaan sekä korostaisi alamaisten velvollisuuksia ja säädyllisyyttä.

Koulujen rakentaminen lisääntyi Suomessa 1872 koulujärjestyksen jälkeen, jossa myös määritettiin, että kouluihin tuli tehdä riittävä määrä tilavia, valoisia ja terveellisiä luokkahuoneita, suunnittelun piti tukea oppilaiden terveyttä. Jos mikään luokkasali ei ollut riittävän suuri juhlasaliksi, tuli sellainen tehdä erikseen. Luokkien lisäksi tiloja piti olla opetusvälineille ja asunto vahtimestarille. Myös luokkahuoneen pitkään säilynyt tilajärjestely, jossa valo tulee oppilaiden vasemmalta puolelta, on tämän aikakauden määrityksiä. Koulutalojen sijoittuminen kaupunkikuvassa muuttui samaan aikaan, kouluista tuli yhä enemmän vapaasti seisovia, monumentaalisia kaupunkitaiteen kohokohtia. Uuden suunnittelu ja aikakauden ensimmäisiä koulutaloja olivat mm. Mikkelin lyseo (1874) Helsingin ruotsalainen lyseo 1874,1877, Suomalainen normaalilyseo 1876 ja ruotsalainen normaalikoulu/lyseo 1877. Ne edustivat pääosin uusklassimia, mutta muistuttivat jo tilajaoltaan Hämeenlinnan tulevaa lyseota, joka liittyy 1880-luvulla alkaneeseen koulurakentamisen laajenemiseen.

Koulujen huoneohjelmaa uudistettiin 1885 Yrjö-Sakari Yrjö-Koskisen ja rakennushallituksen Sebastian Gripenbergin toimesta. Huoneohjelman mukaan toteutetut koulut olivat kookkaita, käsittäen 10 luokkahuonetta sekä erikoistilat kielten, laulunpiirustuksen luonnonhistorian ja -tieteen opetusta varten. Omat huoneet osoitettiin myös kirjastolle, kokoelmille, opettajille ja rehtorin kanslialle sekä erilliset voimistelu- ja juhlasalit. Kellariin tuli vahtimestarin asunto ja lämpö- ja ilmastointilaitteet. Hämeenlinnan 1878/1885 suunniteltu monumentaalinen lyseorakennus omine kortteleineen sekä suurine ja korkeine luokkahuoneineen ja ilmalämmityksineen noudattikin näitä kirjattuja suunnitteluperusteita. Koulujen suunnittelu ja kouluhygienia olivat Suomessa osa laajempaa eurooppalaista ilmiötä, kouluista pidettiin koulunäyttelyitä ja kongresseja mm. Saksassa sekä 1873 Wienissä ja 1878 Pariisissa. Koulut esiintyivät myös nyt omina rakennuksinaan arkkitehtuuria käsittelevissä julkaisuissa. Suomessa rakennushallituksen arkkitehdit seurasivat ennen muuta Saksan ja Pohjoismaiden koulurakennustoimintaa. Koulusuunnitelmat saivatkin yhtenäisiä periaatteita, erityisesti pohjakaavoissaan. Normiksi vakiintui keski- tai sivukäytävällinen pohja, jonka hallijärjestelmä syrjäytti 1900-luvun vaihteessa.

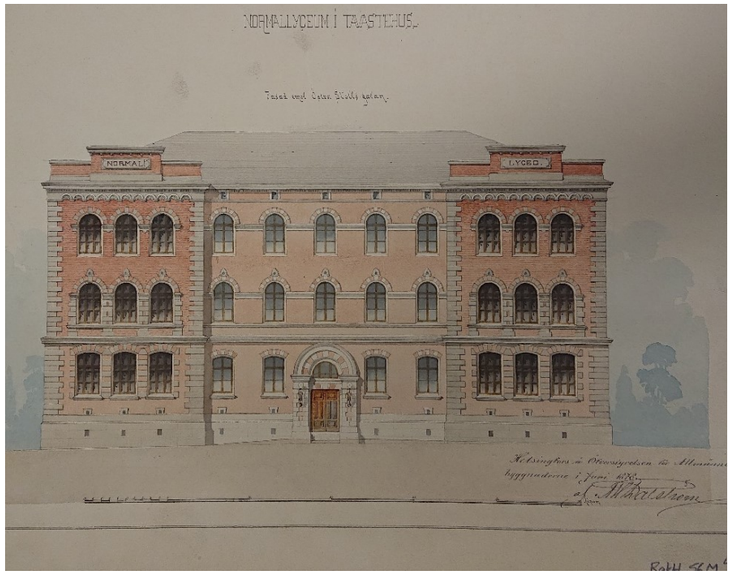
Koulusuunnittelussa Hämeenlinnaa edelsi Helsingin ruotsalainen normaalilyseo 1877, joka sai pohjakaavan osalta joukon seuraajia. Samojen periaatteiden pohjalta piirrettiin Hämeenlinnan lyseo (Dahlström 1878, lopulliset piirustukset Schjerfbeck 1885), Helsingin ruotsalainen tyttölyseo 1882 ja Helsingin suomalainen reaalilyseo 1892. Kouluja yhdistää keskikäytävään perustuva pohjakaava ja pihan puolella nivelosalla päävolyymiin liitetty juhla- ja voimistelusaliosa.

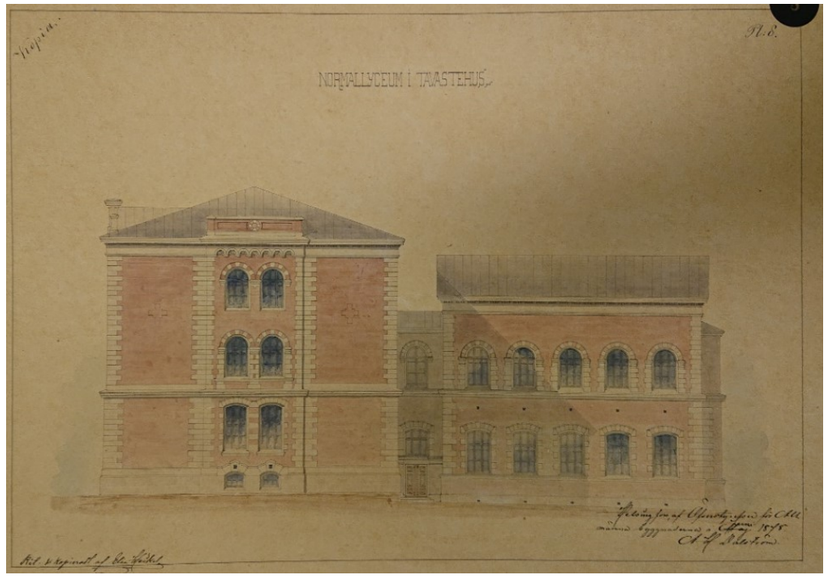
Piirustus: Koulu toimi Hämeenlinnassa vuokratiloissa vuosina 1873-1888. Oma koulurakennus valmistui vasta 1888, mutta suunnitelmia ehdittiin tehdä ylihallituksessa jo 1870-luvulla. Vuosina 1886-1888 toimineen Hämeenlinnan lyseon rakennustoimikunnan papereissa on säilynyt yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti Ewert Lagerspetzin laatima piirustus Hämeenlinnan normaalilyseon rakennukseksi vuodelta 1874. Erillisine juhlasalisiipineen ja kouluosineen on suunnitelmassa yhtäläisyyksiä toteutuneeseen sekä Dahlströmin 1878 suunnitelmaan, joskin nykyisestä lyseosta tuli osin kolmikerroksinen, keskikäytävällinen ja syvärunkoisempi. Tilankäyttö muuttui tehokkaammaksi, suurikokoisesta aulasta luovuttiin ja luokkahuoneiden koko kasvoi lopullisessa suunnitelmassa. Ylihallituksessa ylimääräisenä arkkitehtina toiminut Lagerpetz suunnitteli Helsinkiin kasarmirakennuksia 1870-luvulla sekä vuosikymmenen lopulla ruotsalaisen normaalilyseon Hampus Dahlströmin kanssa. HMA/KA

2.3 Lyseorakennus 1888

Hämeenlinnan normaalilyseon ensimmäiset piirustukset valmistuivat Yleisten rakennusten Ylihallituksessa jo 1870-luvulla, kun arkkitehti Lagerspetzin 1874 laatima pohjapiirustus sekä yliarkkitehti Hampus Dahlströmin tekemät pääpiirustukset valmistuivat 1878. Rakennuksen toteuttaminen kuitenkin siirtyi ja lopulliset Hämeenlinnan normaalilyseon piirustukset valmistuivat 1885 arkkitehti Magnus Schjerfbeckin toimesta. Piirustukset hyväksyttiin senaatissa monien vaiheiden jälkeen tammikuussa 1886. Lähtökohtana olivat 1878 valmistuneet Dahlströmin kolmikerroksisen koulun piirustukset. Tilaohjelmaa supistettiin, pohjakaavan ja julkisivujäsentelyn säilyessä ennallaan. Suurimmat muutokset kohdistuivat pääjulkisivuun, jossa pääosin kaksikerroksiseksi madaltuneen koulun kolmikerroksinen keskiosa risaliitteineen, pari-ikkunoineen sekä kattokoristeineen siirsi julkisivun painopisteen pääportaan kohdalle.

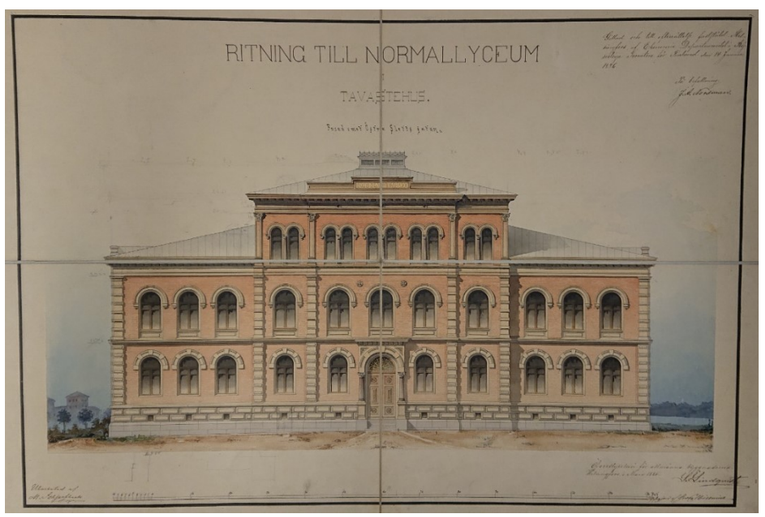
Normaalilyseon ei toteutetut piirustukset 1878, ark. Hampus Dahlström

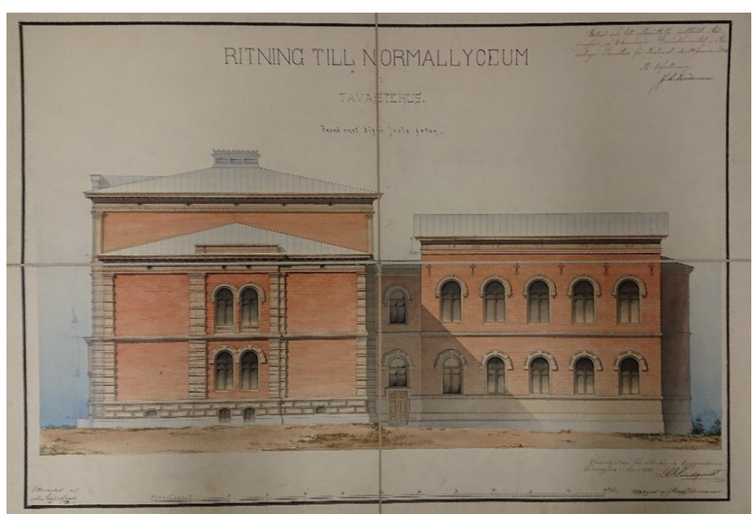

Sisätilojen ohella koulujen julkisivut yhtenäistyivät, uusrenessanssia edustavat koulutalot olivat plastisia, rikasmuotoisia tai kireämpiä. Ne voidaan jakaa kahteen ryhmään, rappauspintaisiin ja tiilipintaisiin. Tiilipintaiset muodostavat yhtenäisen ryhmän. Julkisivuja hallitsee tiilipinnan ja useimmiten keltaiseksi maalatun rappauskoristelun vaihtelu. Fasadin perustyyppi luotiin Hämeenlinnan koulutalon 1878/1885 piirustuksissa.

Hämeenlinnan normaalilyseon, toteutuneen rakennuksen piirustukset 1885, ark. Schjerfbeck

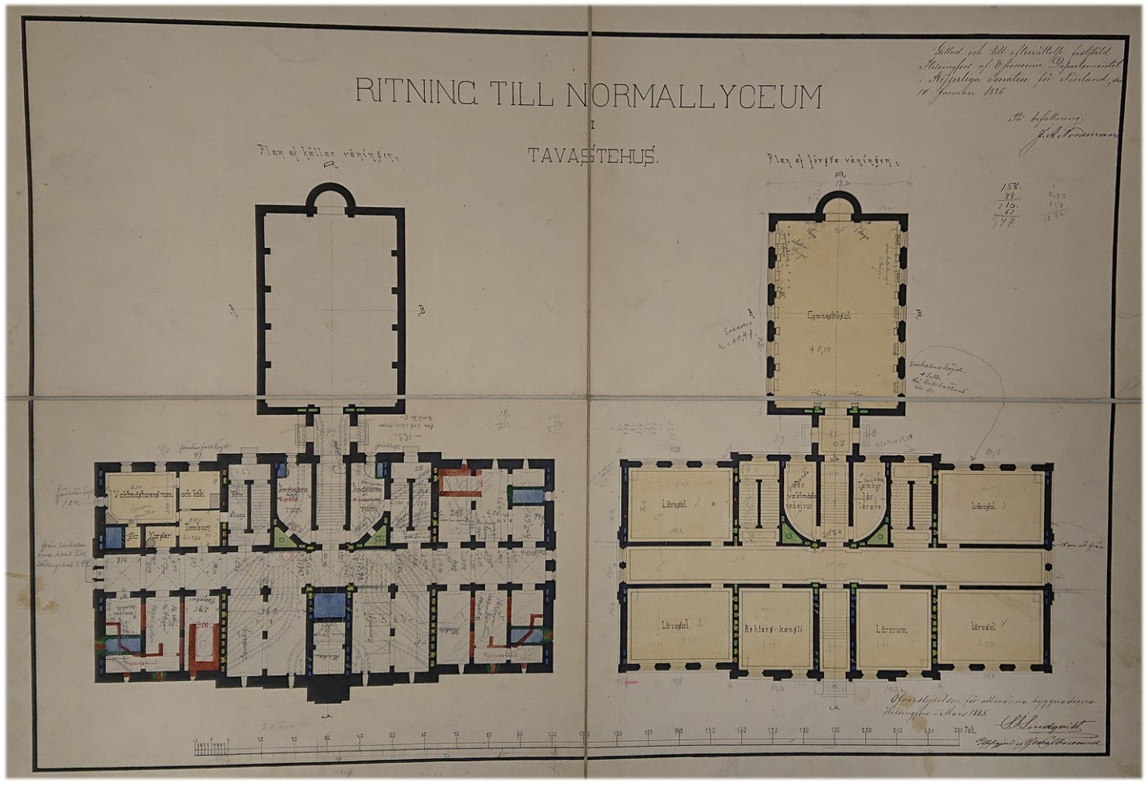

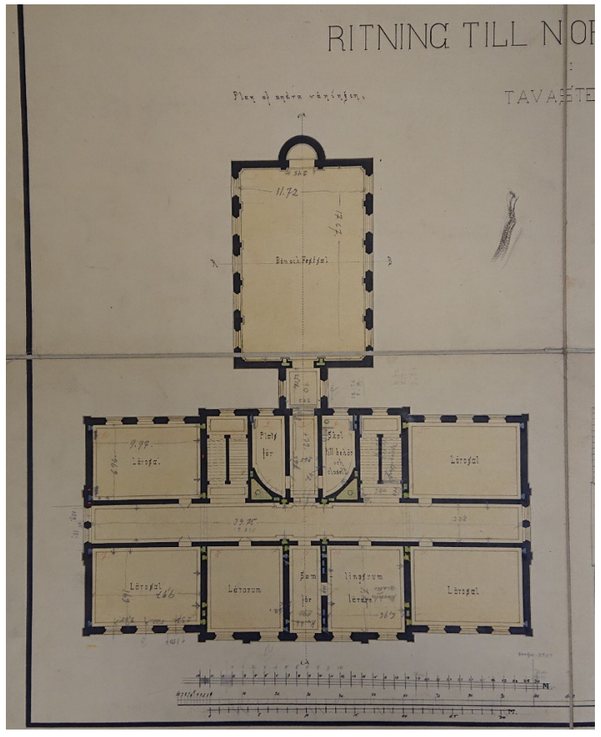
Hämeenlinnan lyseota pidetään nuoren Schjerfbeckin *suunnittelemana, työn pohjana oli Dahlströmin suunnitelma v. 1878.* Schjerfbeckin ohella työn allekirjoitti yliarkkitehti Georg Wilenius. *Schjerfbeck lisäsi piirustukseen paikallisväriä, julkisivukuvan vasemmassa reunassa vaikuttaisi pilkottavan Hämeen linnan tornit, joskin ne sijoittuvat rakennukseen nähden väärin, oikea paikka olisi sivujulkisivun alakulmassa. Hämeenlinnan normaalilyseo oli 1870-luvulla Helsingissä kehitetyn koulutyypin edustaja, joka rakennettiin kaupungin lahjoittamalle tontille. Mittakaavallisesti koulutyyppi oli suunniteltu suurempiin kaupunkeihin, jossa rakentamisen skaala oli kasvanut. Hämeenlinna oli vielä tähän aikaan vielä leimallisesti matala puukaupunki, vain torin ympärille oli rakennettu kivestä kirkko, maaherran talo ja raatihuone sekä Keinusaareen lääninsairaala ja makasiinit. Koulurakennus olikin seuraavat vuosikymmenet hallitseva osa kaupungin siluettia.*

Huoneohjelma

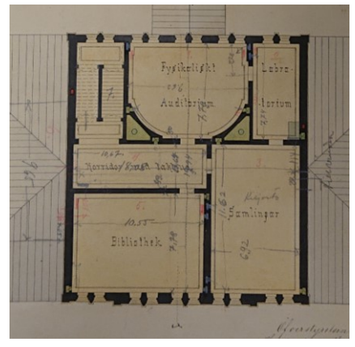
Hämeenlinnan normaalilyseo noudatti ajan koulurakentamisen viimeisiä periaatteita. Tilat suunniteltiin kahdeksalle luokalle, lisäksi oli kaksi pienempää kieliluokaksi tarkoitettua luokkahuonetta. Luokkahuoneita tuli näin kahteen kerrokseen yhteensä 10 kappaletta sekä kolmanteen kerrokseen erikoisluokkia ja kokoelmahuoneita. Pääovelta katsottuna keskiakselille sijoittuivat eteinen, sisäänkäynnit, portaikot sekä kaksi huonetta rehtorille ja opettajille. Keskiakselin jatkeena oli lisäksi voimistelusalin ja juhlasalin käsittänyt siipirakennus, joka liittyi luokkahuoneet käsittäneeseen runko-osaan kapean nivelosan välityksellä. Kaikki oli suurta ja tilavaa. Luokkahuoneista tehtiin riittävän ilmavaihdon takaamiseksi suuria, huonekorkeus oli 4, 6 metriä, luokkahuone 10 x 7 metriä. Rakennuksen kapeampaan kolmanteen kerrokseen sijoitettiin kirjasto ja luonnontieteen kokoelmahuone sekä erikoisluokat, joka Hämeenlinnassa, klassisessa koulusssa käsitti vain auditoriomaisen fysiikanluokan ja laboratorion. Kellariin sijoitettiin lämmityksen ja polttoaineen varaston ohella vahtimestarin asunto. Pienempiä sivutiloja tuli nivelosan käytävien varrelle. Niihin sijoitettiin mm. talon ainoa wc, vahtimestarin tilat sekä venäläinen kirjasto, joka oli seurausta venäjänkielen tuntimäärän nostosta osana Suomen venäläistämistoimenpiteitä.

kellari

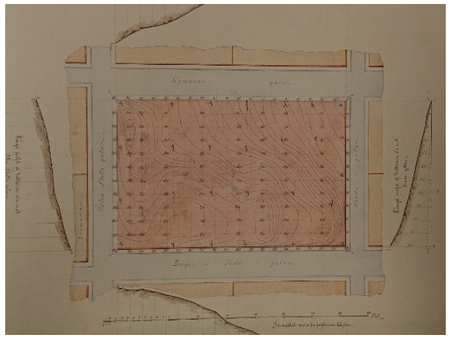

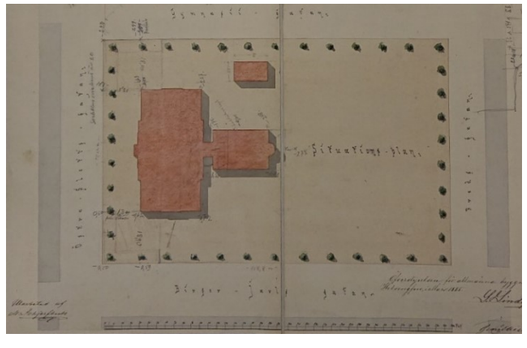
1. krs

2.krs

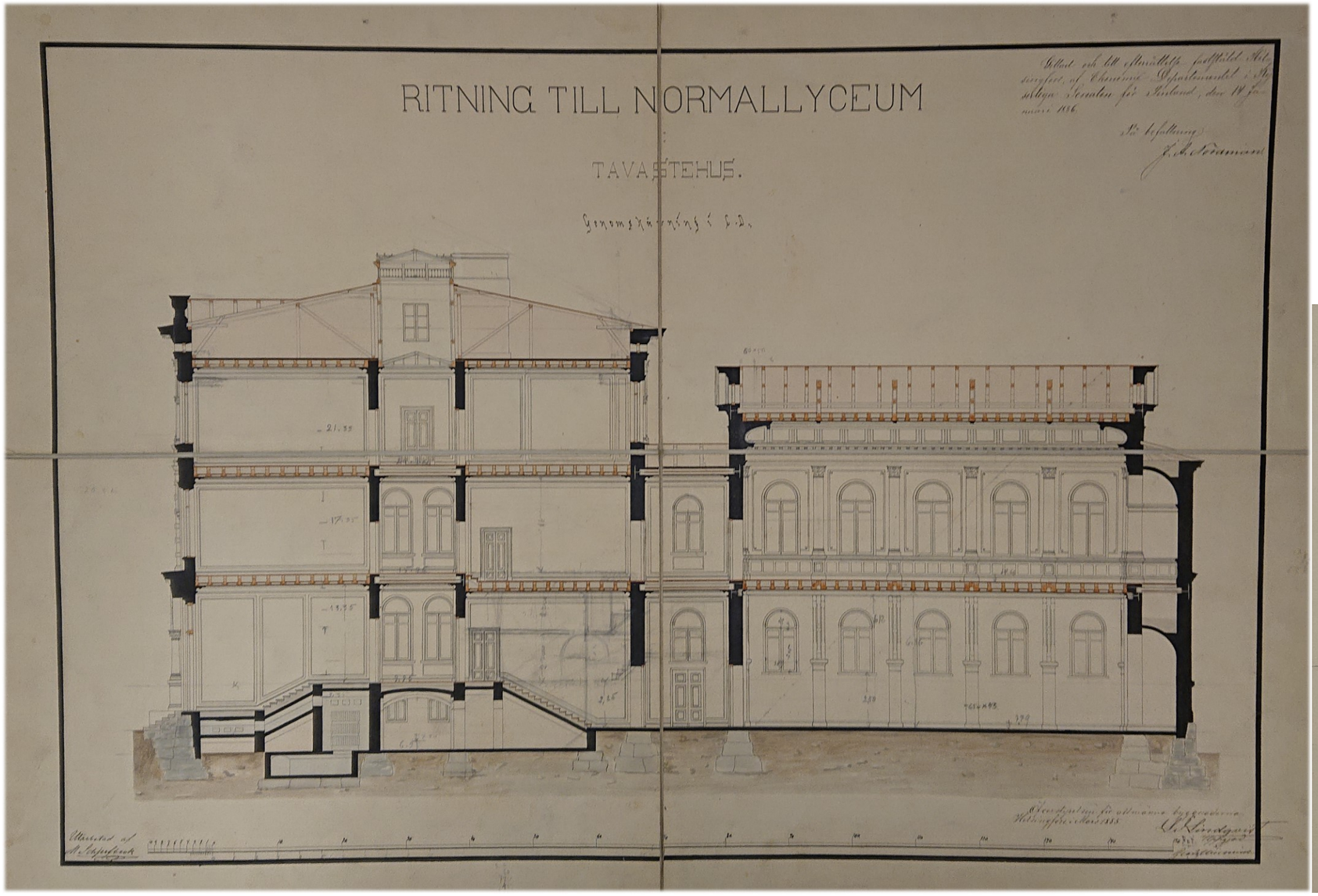
3.krs

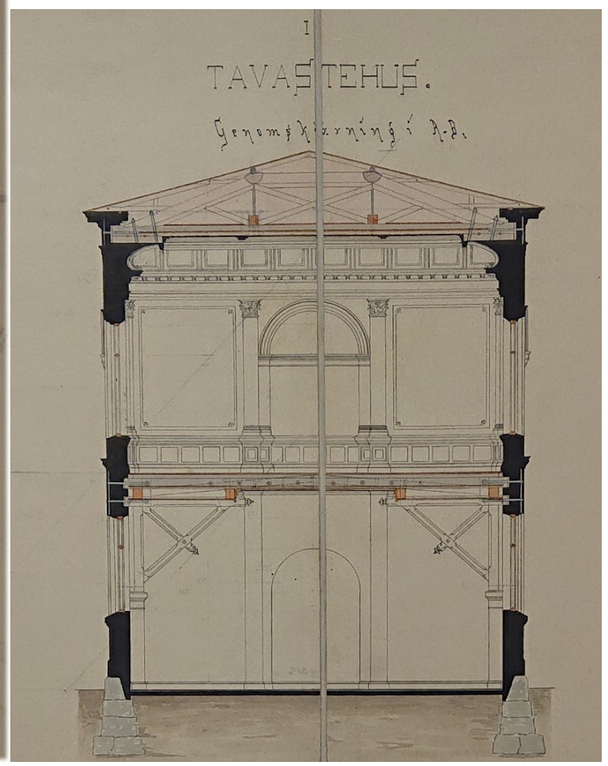

Koulun Ylihallituksessa laaditut pohjapiirustukset ja asemapiirros 1885, ylärivissä kellari, 1. kerros, 2. kerros ja 3 kerros. Luokkatilat olivat kerroksissa samanlaiset, suunnitelmissa rakennuksen keskiosiin sijoitettiin eteis-, porrastilojen ohella rehtorin ja opettajien huoneet. Juhallisen pääoven ohella toinen, oppilaiden sisäänkäynti oli nivelosassa. Rakennuksen pohjakaava on sama kuin ensimmäisissä 1878 laaditussa piirustuksissa, myös koulun sijoittaminen irti katulinjasta korttelin keskiosiin oli aikaisemmasta suunnitelmasta. Kellariin on merkitty lukuisat rakenteisiin liittyvät kanavat sekä ilmeisesti väreillä lämpö ja raitisilma-alueet. Koulusta on olemassa toiset pohjapiirustukset, sinikopiot, jotka kuuluvat lääninrakennuskonttorin kokoelmaan, niissä huoneiden käyttö poikkeaa pieneltä osin, mm. rehtorin kanslia on sijoitettu toiseen kerrokseen, ei ensimmäiseen kuten näissä. Kellarin piirustuksia on kahdet ja niissä on pieniä poikkeuksia. Alarivissä on Lääninrakennuskonttorin 1876 tekemä korkeuskartta tontista ja vuoden 1885 asemapiirros koulun ja sen ulkohuoneen sijoittumisesta kortteliin. Asemapiirustukseen on merkitty myös korttelia kiertävä puurivi. KA.

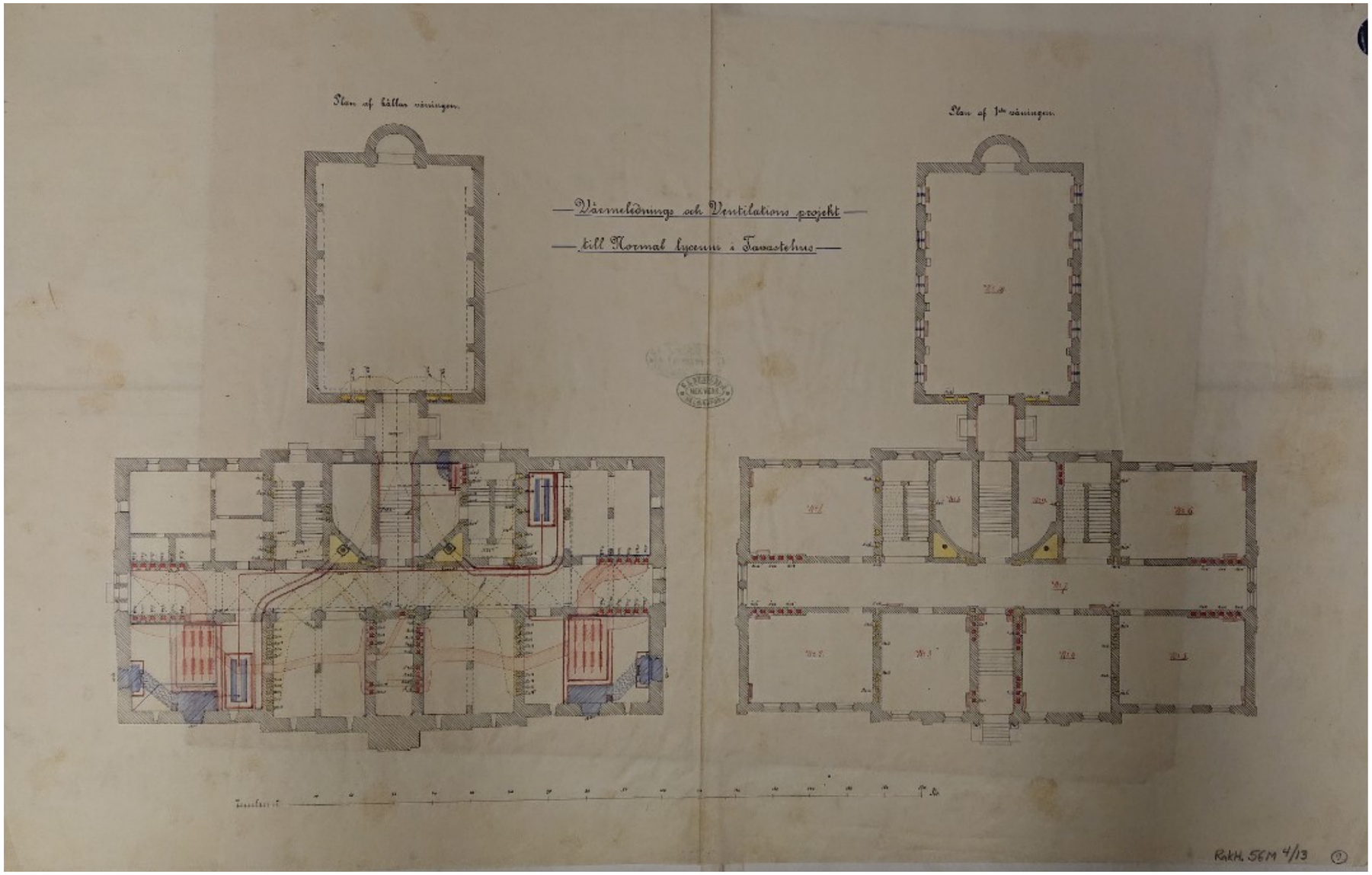
Leikkauskuvat 1885

Lyseon ja juhlasaliosan leikkauskuvat. Sisätiloista vain juhlasali muotoiltiin piirustuksissa varsin koristeellisesti, sen seinäpintoja jakavat korinttilaiset pilasterit, seinäpinta on maalaamalla kasetoitu, seinien alaosaa kiertää korkea profiloitu seinäpaneeli. Katto kasetoitu peiliholvi, päätyseinällä on apsis. Muuten rakennuksen sisätilat ovat melko koruttomat, paneelikentät on merkitty myös pääoven eteistilaan, joka on juhlasalin ohella hyvin säilynyt sisätila. Seinien paneelikenttiä on merkitty myös kolmannen kerroksen fysiikanluokan/auditoriotilaan, myös luokkahuoneissa voisi tulkita olleen kehykset seinissä. Asiakirjojen perusteella seiniin tuli paneelikenttä alaosaan, ei piirustuksissa esiintyvät kehykset. Paneelikenttä viitannee siihen, että seinän alaosa maalattiin tummemmaksi kestävämmällä öljymaalilla. Kolmannen kerroksen auditorioon liittyi alkujaan oma sisustus, jossa olivat kaarevat penkkirivit. Piirustuksiin on hahmoteltu myös vuoden 1936 muutoksia, jolloin kapean nivelosa muutettiin monikerroksiseksi puku- ja pesuhuoneiksi. KA.

Lämmitys- ja ilmanvaihtopiirustukset

Rakennuksen lämmitys- ja ilmanvaihtosuunnitelmat, G.E. Berggren

Hämeenlinnan lyseo noudatti huonejärjestykseltään ja julkisivuiltaan 1870-luvulla luotuja suunnitteluperiaatteita ja tavoitteita, ollen osa kouluhallituksen ensimmäistä normatiivista koulutyyppiä. Huonesuunnittelun ohella osana terveellistä kouluympäristöä kouluun tuli tällöin kouluissa ja julkisessa rakentamisessa yleisesti käytetty G.E. Berggrenin lämmitys- ja ilmanvaihtojärjestelmä. Ilma otettiin rakennuksen päädyistä ja lämmitettiin kalorfeereilla kellarissa ja johdettiin ilmasäiliöihin ja edelleen putkia tai kanavia myöten luokkahuoneisin. Pilaantunut ilma virtasi seiniin asennettuja ja aukkoja pitkin ullakolla oleviin tyhjennysputkiin, joita lämmitettiin kellarista käsin ja edelleen ulos. Kellarin alkuperäissuunnitelman rakenteita muutettiin rakennuksen kulmissa todennäköisesti juuri oheisen lämmityssuunnitelman pohjalta. Lyseon pohjapiirustukset, joihin on lisätty lämmitysjärjestelmän muutoksia, jonka mukaan kellari toteutettiin, oikealla ensimmäinen kerros, leima KA.Berggren Mek. Werk. Helsingfors. KA.

Alla: Lyseorakennus 1900-luvun alkupuolella, katolla näkyy kaksi piippua tai venttiilinhattua, jotka piirustuksessa ovat keltaisella merkityt, kellarin pannuhuoneesta tulevat suuret ilma- ja lämpökanavat. Ne purettiin 1936, kuvassa paremmin näkyvän piipun paikalle rakennettiin uuden pannuhuoneen piippu, takana näkyvän kohdalle rakennettiin hissi 1988.

Rakennustyöt 1886-1888

Koulun suunnitteli ja rahoitti kouluhallitus. Käytännön rakennustyöstä vastasi Hämeenlinnassa paikallisista koottu rakennustoimikunta, joka kilpailutti urakoitsijat ja valvoi prosessia. Muutokset hyväksytettiin kouluhallituksella, jonka koulua toimikunta toteutti. Tarjottuun koulurakennusurakkaan kuului koulurakennuksen lisäksi pienempi ulkohuone sekä tontin tasoitus. Tarjouspyyntö julkaistiin useissa sanomalehdissä ja siihen tuli vuoden 1886 alussa 9 tarjousta, joista arkkitehti C.G. Hjort af Ornäs teki pienimmän ja tarkimman, 293 354 markan tarjouksen. Korkein tarjous oli 347 000 markkaa. Hjort af Ornäs oli ruotsalaista aatelissukua ja tuli Suomeen 1870, toimien Helsingissä rakennusurakoitsijana.

Hämeenlinnassa toimikuntaan kuuluivat kaupunginarkkitehti A. Caween, pastori Appelqvist, linnakirjuri Eklund ja lehtori, Hämeen Sanomien päätoimittaja Kaarlo Blomstedt. Rakennustyömaalla töitä valvoi arkkitehti Lindberg. Koulurakennuksen ja ulkohuoneen ohella pienempiä töitä olivat kaivon ja koulua ympäröivän aidan rakentaminen, jälkimmäisestä vastasi puuseppä Oksanen. Toimikunta teki pieniä muutoksia rakennukseen ja päätti mm. vaihtaa lattiat 4 x1,5 tuuman lankuista 5x2,5 tuuman lankkuihin. Sisätilojen maalaamisesta vastasi helsinkiläinen Karl Konst. Hellsten. Hän vastasi myös juhlasalin katon koristelusta oman ehdotuksen pohjalta. Toimikunnan papereissa värejä ei mainita, mutta maalityyppinä oli liimamaali, joskin käytävien seinäpaneelit maalattiin öljymaalilla. Rakennustoimikunta myönsi vielä erillisen määrärahan portaalin maalaukseen, joka ehkä viittaa pääoven eteishuoneeseen. Piirustuksissa juhlasalissa ja eteishuoneessa voi havaita koristelua, joka muuten puuttuu tiloista. Rakennukseen päätettiin myös vetää vesijohto ja viemäri, jonka suunnitteli ja toteutti insinööri Rob Huber. Mainintoja on myös sähkökellosta, joka ilmoitti tunnin loppumisen luokassa. Sähkölaitos saatiin kaupunkiin vasta 1890-luvulla, joten valaistuksena ensimmäisinä vuosina käytettiin ilmeisesti öljylamppuja. Ensimmäiset kuvat henkilökunnasta on otettu 1892 ulkona.

Koulu sai perinnöksi vanhemman alkeisopiston kirja- ja muut kokoelmat. Rakennustöiden yhteydessä toimikunta hankki kouluun huonekaluja seuraavasti. Kirjastoon tulivat hyllyt, 14,5 jalkaa (n. 4.2 m) korkeat ja 88 jalkaa pitkät (25,5 m.) sekä kaksoishyllyt 14,5x17 jalkaa. Kirjastoon tuli myös aitaus, pulpetti ja rullaportaat lainaajia varten. Auditorioon eli fysikaaliseen lukuhuoneeseen tuli amfiteatterin muotoon rakennetut penkit ja pöytä opettajalle. Rukoussaliin, joksi juhlasalia kutsuttiin tuli kahden hintaisia tuoleja 18 ja 56 kappaletta. Lisäksi mainitaan juhlasalin kathederi. Korridooreihin tilattiin myös vaatteiden ripustimia. Listassa oli pesupöytä ja klosetti ym., jos ne tulivat koulurakennukseen, oli niiden sijoituspaikka toisen kerroksen juhlasalin käytävän sivuhuone. Pulpettipöytiä opettajia varten, lisäksi rahaa käytettiin vanhojen katheederien, pulpettien ja huonekalujen parantamiseen sekä voimistelusalin sisustamiseen.

Rakennuksen peruskivi laskettiin 22.5.1886 ja sen koloon tuli laatikko, johon tulivat Suomessa käytössä olevat rahoja ja nimilista hankkeeseen liittyneistä henkilöistä. Juhlassa pidettiin lisäksi puheita, laulettiin, soitosta vastasi kaupunkiin sijoitettu 7. pataljoonan soittokunta. Juhlan jälkeen tarjottiin työmiehille yksi ryyppy, voileipä ja lasi olutta. Koulurakennus valmistui kesällä 1888, vihkiäisjuhla pidettiin 17.9.1888. Tilaisuuteen Hämeenlinnassa syntynyt, runoilija Paavo Cajander kirjoitti koulua, sivistyksen linnaksi ylistävän juhlarunon.

Koulu oli ajanmukainen, mutta alkuaikoina, ensimmäisinä vuosikymmeninä sitä valiteltiin kylmäksi. Ongelmaa korjailtiin 1900-luvun alkupuolella ikkunaremontilla, ongelma korjaantui kuitenkin vasta 1930-luvulla kun lämmitysjärjestelmä uusittiin. Muita kunnostustöitä tehtiin mm. 1920-luvulla, jolloin Lääninrakennuskonttorin Opetusministeriölle laatimassa ja Lambert Pettersonin allekirjoittamassa ehdotuksessa pyydettiin rahaa mm. keskuslämmityskattiloiden puhdistukseen, vesi-, viemäri- ja sähköjohtojen korjaamiseen ja uusimiseen. Ehdotuksen, budjetin mukaan koululla oli tällöin kellarissa seitsemän uunia ja kaksi kaloriferiuunia. Tekniikan lisäksi sisätiloja kunnostettiin, maalattavia puulattioita oli luokkahuoneissa, voimistelusalissa ja porrashuoneissa oli yhteensä 1550 m2, ne korjattiin ja siveltiin tomuöljyllä. Myös seiniä maalattiin, niissä käytettiin liimamaalia ja öljymaalia, jälkimmäistä ilmeisesti kovemmalla kulutukselle joutuvissa seinien alaosissa. Väreistä kustannusarviossa ei puhuta mitään, ainoastaan kattopaneeleiden maalauksessa mainitaan valkoinen öljymaali. Juhlasalin lattia maalattaisiin kahteen kertaan öljymaalilla ja lakattaisiin. Luonnontieteellisessä luokassa maaleina mainitaan myös liimamaali sekä öljymaali, joka oli tarkoitettu seinäpaneeliin. Juhlasalin katon kipsikoristeluiden korjaukseen varattiin myös rahaa. Julkisivuista ei ole mainintoja, ainoastaan ikkunoiden maalauksesta ulkopuolelta öljymaalilla oli mainintoja.

Kuva: Rakennus 1890-luvulla. Ensimmäiseen rakennusvaiheeseen kuului kuvassa näkyvä aita. Rakennuksen julkisivut ovat säilyneet nykypäiviin, pieniä muutoksia on tehty julkisivun värityksessä ja ikkunoissa. Myös saumauslaasti vaikuttaisi kuvassa muodostavan vinoruudutuksen, joka voisi viitata kaksiväriseen saumauslaastiin. Katolta alkuperäiset ilmanvaihtoon ja lämmitykseen liittyvät suuret piiput hattuineen sekä valokuilun katto-osa ovat poistettu. HKMA

2.4 Lyseon laajennus 1936

1880-luvulla hyvin tiloiltaan ja tekniikaltaan suunniteltu koulurakennus vanheni tekniikan kehittyessä ja tarpeiden muuttuessa. Normaalilyseon oppilasmäärä laski 1900-luvun alkupuolella, kun uusia yliopistoon johtavia kouluja perustettiin eri puolille lääniä. Oppilasmäärä laski 1880-luvun 300 oppilaasta 1910-luvun 153 oppilaaseen. Nousuhdanne alkoi itsenäistymisen jälkeen ja tarve lisätilalle sekä uusille erikoisluokille kasvoi. Koulu oli suunniteltu klassilliseksi lukioksi, jolloin luonnonopin ja fysiikan tilat olivat toisarvoisia. Koulu muutettiin 1910-luvulla linjajakoiseksi kouluksi, joka lisäsi erityisluokkien tarvetta. Oppilasmäärä kasvoi nopeasti vuonna 1923 oppilaita oli 320, seuraavan vuosikymmenen lopussa jo noin 500. Yhtenä vaihtoehtona nähtiin rakennuksen korottaminen kokonaisuudessaan kolmikerroksiseksi. Ratkaisua on hahmoteltu kevyesti mm. alkuperäisiin piirustuksiin. Lyseon laajennus hyväksyttiin Kouluhallituksessa jo 1920-luvulla, mutta lamavuosien vuoksi rakentamaan päästiin vasta 1930-luvun puolivälissä. Suunnitelmat rakennuksen laajentamiseksi siipiosilla laati rakennushallituksen arkkitehti G.A. Wigström. Suunnitelmat allekirjoitti myös hänen esimiehensä yliarkkitehti Yrjö Sadeniemi, joka oli tunnettu kirkko- ja koulurakennusten suunnittelijana sekä hänen suosimastaan 1920-luvun klassismista. Sadeniemi jäi eläkkeelle piirustusten valmistumisen jälkeen. Häntä seurasi ylijohtajana Väinö Vähäkallio, jonka suunnittelema, funktionalistinen keskuskansakoulu nousi seuraavana vuonna Lyseon naapurikortteliin, myös puutalojen ja matalien kivirakennusten keskelle.

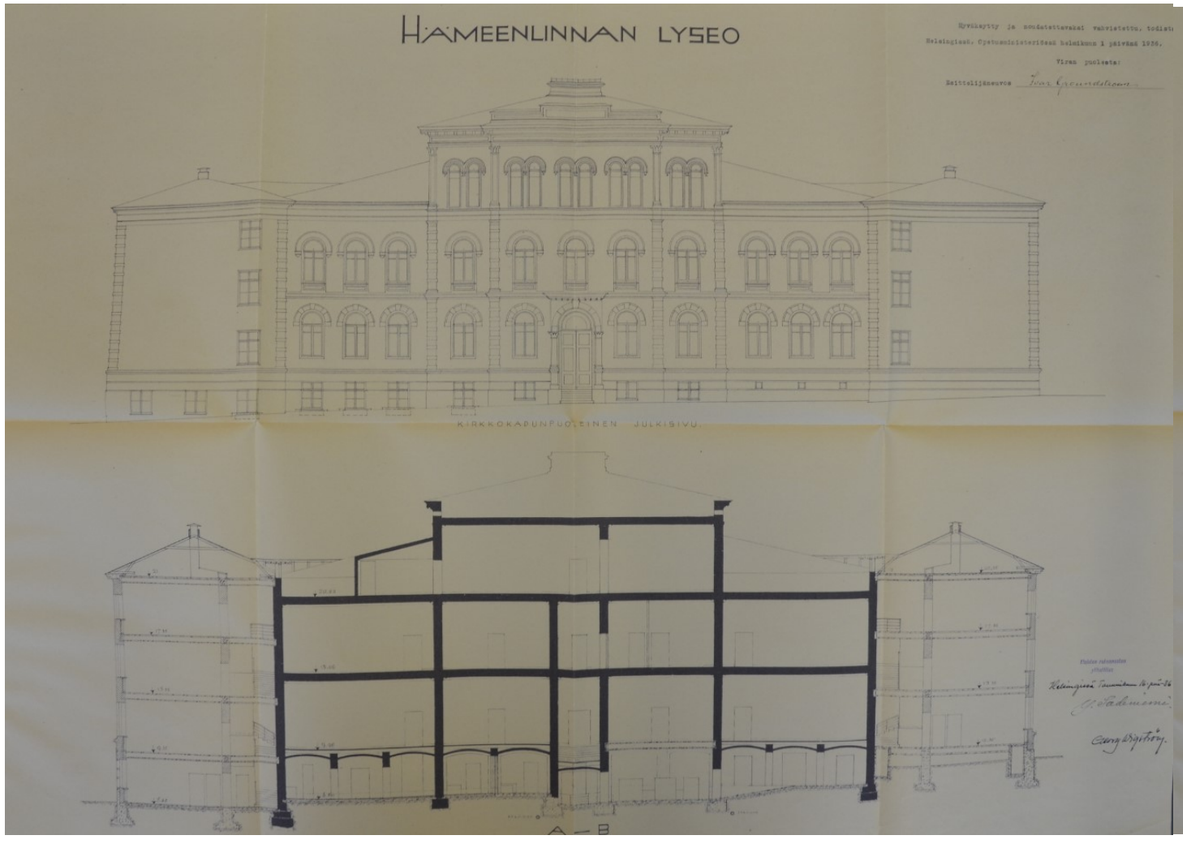

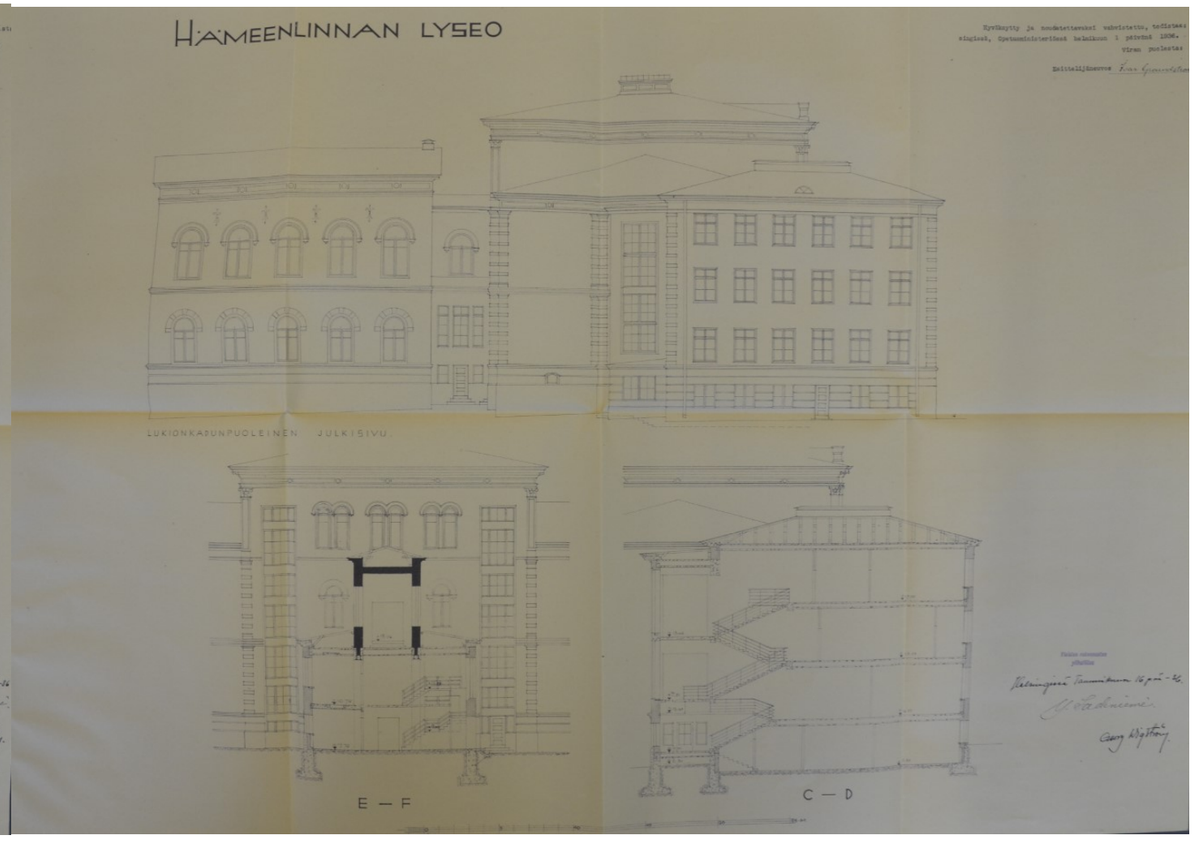
Suunnitelmissa lyseo sai lisäsiivet, lisäksi vanha puoli uudistettiin perusteellisesti.

Rakennustyöt alkoivat maaliskuussa 1936. Vanhan osan uudistukset valmistuivat syyskuuhun mennessä, siipirakennukset valmistuivat tammikuussa 1937. Siipiosat ja vanhan osan muutokset urakoi Helsingin Rakentajat Oy, vesi ja lämpötyöt Oy Keskuslämpö, sähkötyöt ja valaisinlaitteet urakoi O.Y. Elektro-Sähkö. Rakennushallituksen puolelta töitä valvoi rakennusmestari E. Kauppinen. Lisäosiin tuli jokaiseen kerrokseen kaksi luokkaa, joista neljä oli tavallisia luokkia, kieliluokka ja erikoisluokat kokoelmahuoneineen. Vanhalla puolella uusia olivat myös vanhan osan portaikko sekä nivelosaan sijoitettu voimistelusalin pukusuojat ja pesuhuone. Myös vanhat puulattiat uusittiin massalattioiksi, niistä vastasi Oy Max Schuler.

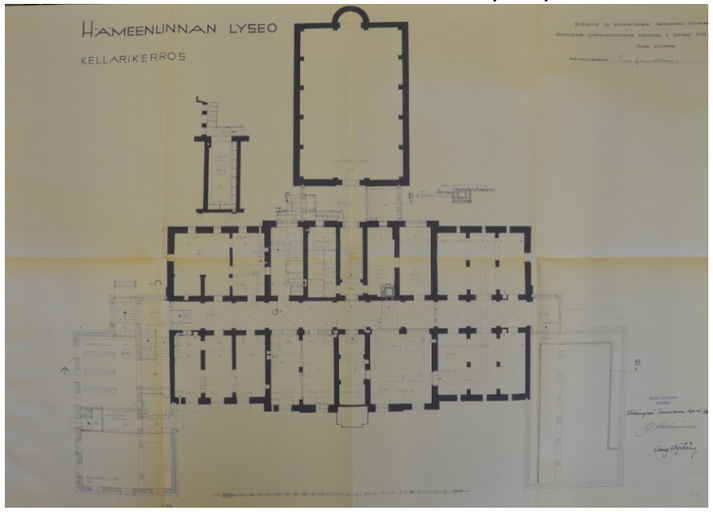
Lyseon laajennukset vastavalmistuneena huhtikuussa 1937. Kahteen siipeen tuli eteläsiivessä kolme kerrosta ja pohjoissiivessä neljä kerrosta, kun vanhassa osassa oli vain kaksi. Hämeenlinnan Lyseon kuva-arkisto.

Hämeenlinnan lyseon laajennus- ja muutospiirustukset 1936

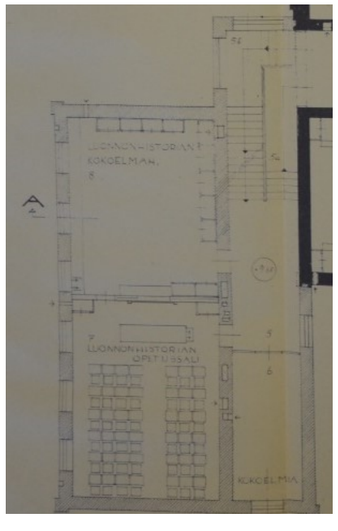

Hämeenlinnan lyseon 1936 laajennuspiirustukset, HKA. Vanha julkisivu sai kehykset, kun siipiosat sijoitettiin sen nurkkiin. Siipien päädyissä näkyvät vain sivukäytävään liittyvien opettaja- ja kokoelmahuoneiden ikkunarivi. Kerroskorkeuden muutos näkyy hyvin, vanhan puolen kaksikerroksinen osa riitti siivissä kolmeen, rinteen puolella jopa neljään maanpäälliseen kerrokseen. Kellarissa osa kappaholveista purettiin ja korvattiin teräsbetonilla laajemman tilan vaatimien uusien kattiloiden vuoksi. Kellaria myös syvennettiin.

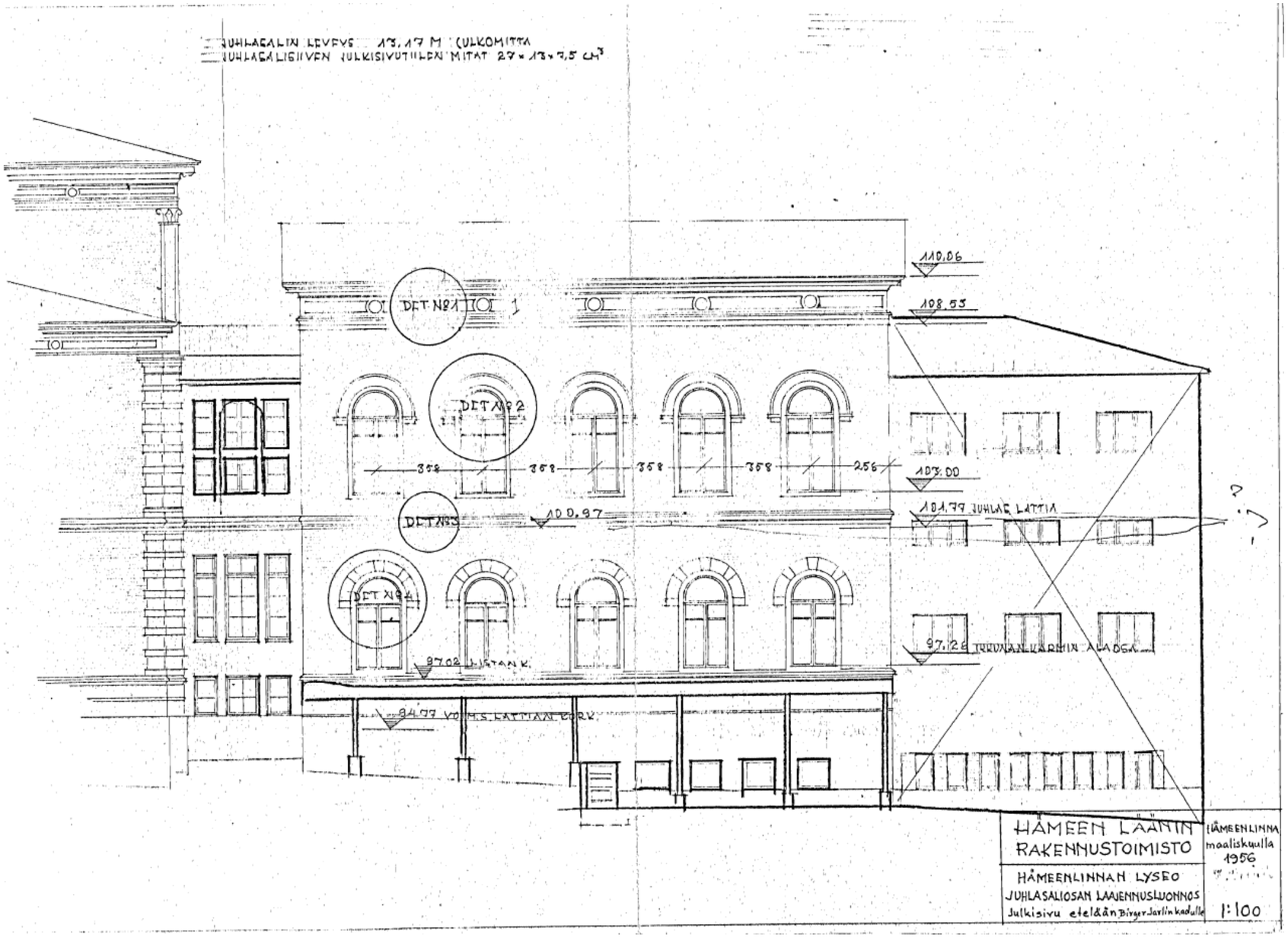

Vasemmalla kellarin pohjapiirustus, laajennusosat sijoittuvat vanhan, tummalla merkityn rakennusosan kulmiin. Eteläsiiven kellari jäi matalaksi tilaksi, alarinteessä oleva pohjoissiipeen rakennettiin sisäänkäynti, aula ja aamiaishuone omalla sisäänkäynnillä. Myös nivelosaa muokattiin merkittävästi. Leventämällä maanpäällistä kerrosta saatiin nelitasoinen eteis- ja pukuhuonetila. Tällöin korkeasta tilasta rakennettu, vanhaan osaan sijoittuva välikerros näkyy nivelosan vasemmalla puolella. HKA.

Oikealla uudisosien huonejärjestys. Siipiosien porrashuoneet ja sivukäytävät liittyivät vanhan puolen keskikäytävän päätyihin. Joka kerroksessa ja siivessä oli uudella puolella sama järjestys, sivukäytävä ja sen varrella kaksi luokkaa. Sivukäytävän perällä oli lisäksi joko kokoelmahuone, varasto tai opettajan tila. Piirustuksessa on pohjoispään ensimmäinen kerros, johon 1936 tulivat luonnontieteen luokka ja sen kokoelmahuone. Sen ensimmäinen sijoituspaikka oli ollut vanhan puolen kolmannessa kerroksessa. Nykyiselle paikalle pohjoissiiven toiseen kerrokseen kokoelmahuone siirtyi 1960. HKA

2.5 Lyseon peruskorjaus ja uudisrakentaminen 1960 ja 1988

1960

Seuraava laajennustarve tuli sotien jälkeen suurten ikäluokkien tullessa kouluikään. Heti sotien jälkeen oppilasluku nousi 600 oppilaaseen ja 1963 kun uudisrakennus valmistui, oli oppilaita jo 881. Vanhan lyseorakennuksen laajentamisesta tehtiin sotien jälkeen ensin suunnitelmia, mutta niistä luovuttiin, koska laajennuksen vaikutukset ulkoasuun katsottiin liian suuriksi. Koulun uudisrakennus valmistuikin tontin itäreunaan, koulun kentän paikalle. Kirjallisuuslähteestä riippuen rakennuksen suunnitteli Rakennushallituksen G.E.H. Biese tai Toimi Hämäläinen 1960, sen luonne korttelissa on selkeästi alisteinen vanhalle lyseolle. Rakennustyö Oy:n urakoima lisärakennus valmistui 1962.

Vanhaa koulurakennusta myös peruskorjattiin vuosina 1959-1960. Lämmitysjärjestelmä uusittiin kattiloiden ja putkiston osalta, vanhat levypatterit säilytettiin lukuun ottamatta voimistelusalia, joka uudistettiin perusteellisesti. Pattereita myös lisättiin rakennuksen eri tiloihin. Suurempia sisätilamuutoksia oli voimistelusalin uudistaminen. Siellä poistettiin sisätiloista uusia pallopelejä hankaloittavat sisäkaton vinotuet ja seinien tiilipilasterit. Vanha puinen sisäkatto uusittiin betonirakenteiseksi. Lattioihin tuli tällöin linoleumia ja muovilaattaa lukuun ottamatta pääeteistä ja juhlasalia, joissa säilyivät vanhat lattiapinnat. Lyseon siipiosat saivat tällöin koneellisen ilmanvaihdon. Sen koneisto täytti vinttitilan, jolloin vanha valokuilu katosi, myös sen katolla ollut ikkunoilla varustettu kaappi purettiin. Peruskorjauksen urakoi Rakennustyö Oy. Maalaustöistä vastasi hämeenlinnalainen maalausliike E. Posti.

1988

Seuraava peruskorjaus vuosina 1987-1991 oli laajempi. Tällöin vanhan lyseorakennuksen tiloja pyrittiin palauttamaan enemmän vanhaan asuun. Siipiosissa ja kellarissa tilamuutoksia tehtiin enemmän. Tilatarvetta helpotettiin lisäksi vuoden 1962 lisärakennuksen yhteyteen rakennetulla lisärakennuksella ns. Janne-salilla. Lisärakennuksen ja lyseon peruskorjauksen suunnitteli ark. Arno Savola. Hänen apuna, lyseon ”hengen” säilyttämisessä oli kaupunginarkkitehti Heikki Aitola.

Julkisivupiirustus, juhlasalisiiven eteläpuolen julkisivua. Koulun laajennusta suunniteltiin 1956 Hämeen läänin rakennustoimistossa. Uudisosa olisi sijoittunut juhlasalisiiven jatkeeksi. Tiloja olisi tullut kolmeen kerrokseen sekä kellariin. Myös nivelosaa olisi muokattu. Kaupungin tilapalveluiden arkisto.

2.6 Arkkitehdit

Yleisten rakennusten ylihallitus

Yleisten rakennusten ylihallitus aloitti toimintansa vuonna 1811 (Yleisten rakennusten intendenttikonttori vuosina 1811-1865). Se oli ensimmäinen autonomian aikana perustettu suomalainen keskusvirasto. Nimensä mukaisesti yleisten rakennusten ylihallituksen tehtävänä oli suunnitella valtion rakennuksia. Suunnittelun ohella viraston tehtävänä oli myös valvoa julkisten rakennusten kuntoa ja ylläpitoa sekä mahdollisia korjaus- ja muutostöitä. Hämeenlinnan normaalilyseon suunnittelu oli pitkä prosessi. Tässä työssä huomioituja piirustuksia laadittiin 1874 ja 1878 sekä lopulliset 1885. Siipiosat suunniteltiin 1936, niitä edeltäneitä 1920-luvun piirustuksia ei löytynyt.

Hämeenlinnan lyseon rakentamisen ja muutostöiden suunnittelun eri vaiheisiin osallistuneet arkkitehdit Arno Savelaa lukuun ottamatta työskentelivät Yleisten rakennusten ylihallituksessa, joka vuodesta 1936 vuoteen 1995 oli Rakennushallitus. Ylihallituksen ja sen seuraajien koulun ja korttelin rakennusten suunnittelusta ja muutostöistä vastasivat arkkitehdit Hampus Dahlström (1878), Magnus Schjerfbeck (1885), G.A. Wigström (1936) ja Toimi Hämäläinen (1960). Koulu siirtyi kaupungin omistukseen 1977, peruskorjauksen ja ns. Janne-salin lisärakennuksen 1988 suunnitteli Arno Savela.

Hampus Dahlström 1829-1882

Hampus Dahlström on ollut Suomen johtavia arkkitehteja 1860- ja 1870-luvuilla. Dahlström oli Yleisten rakennusten ylihallituksen ylijohtaja vuodesta 1870. Hän opiskeli arkkitehtuuria Ranskassa, Italiassa ja Saksassa 1861-1862. Dahlström suunnitteli rakennuksia etenkin Helsinkiin. Hän on suunnitellut myös useita majakoita. Dahlströmin tärkeitä suunnitelmia ovat Helsingissä sijaitsevat uusrenessanssiset ravintola Kappeli (1867), Vanha ylioppilastalo (1970) ja Kaartin maneesi (1877) sekä Savonlinna tuomiokirkko (1879). Helsingin Ruotsalainen normaalilyseo vuodelta 1880 on myös Dahlströmin käsialaa. Arkkitehtisuunnittelun lisäksi Dahlström opetti kaunokirjoitusta ja piirustusta 1850-luvun lopulla Helsingin teknillisessä reaalikoulussa.

Hampus Dahlström laati 1878 Hämeenlinnan normaalilyseon pääpiirustukset. Niiden pohjalta Schjerfbeck piirsi seitsemän vuotta myöhemmin valmistuneet lopulliset suunnitelmat rakennuksesta. Dahlströmiä ennen ylihallituksen arkkitehti Lagerspetz piirsi 1874 myös yhden suunnitelman Hämeenlinnan normaalilyseoksi.

Magnus Schjerfbeck 1860-1933 ja Georg Wilenius 1831-1892

Svante Magnus Schjerfbeck syntyi Pietarsaaressa 1860. Valmistuttuaan arkkitehdiksi vuonna 1881 Suomen Polyteknisestä opistosta hän aloitti työskentelyn Yleisten rakennusten ylihallituksen virastossa. Myöhemmin hän toimi viraston yliarkkitehtina vuodesta 1917 vuoteen 1926 asti. Schjerfbeck suunnitteli etenkin julkisia rakennuksia kouluista parantoloihin ja sairaaloihin. Hän on suunnitellut esimerkiksi Tampereen sairaalan (1909), Diakonissalaitoksen sairaalarakennuksen (1897) sekä Nokian Pitkänniemen keskusmielisairaalan (1900). Hämeenlinnan normaalilyseon lisäksi Schjerfbeck on suunnitellut esimerkiksi Joensuun tyttökoulun (1912) sekä Kallaveden koulun, entisen tyttölyseon (1924). Schjerfbeckin tyyli painottui uusrenessanssiin. Myöhemmin 1900-luvun alussa hän käytti myös jugendin piirteitä ja edelleen klassismia.

Georg Wilenius toimi Yleisten rakennusten ylihallituksen yliarkkitehtina 1882-1887. Wilenius on suunnitellut muun muassa Asikkalan (1880) ja Kontiolahden (1881) kirkot sekä Pietarsaaren raatihuoneen (1877). Wilenius on piirtänyt myös Hämeenlinna asemakaavan vuonna 1872. Koulurakennuksista Wilenius on osallistunut Kuopion lyseon Puijonkadun siiven suunnitteluun (1888). Niuvaniemen sairaalan Kuopioon 1881-1885 Wilenius suunnitteli yhdessä Hampus Dahlströmin kanssa.

M. Schjerfbeck piirsi 1885 Hämeenlinnan lyseon Dahlströmin suunnitelmien pohjalta. Piirustukset allekirjoitti hänen lisäksi ylijohtajana toiminut Georg Wilenius.

G.A. Wigström 1891-1957 ja Yrjö Sadeniemi 1869-1951

G. A. Wigström valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1918 ja aloitti 1920 ylihallituksen ylimääräisen arkkitehtina, ollen laitoksen palveluksessa aina 1940-luvulle saakka. Wigström suunnitteli lyseon klassismia noudattava lisäsiivet ja nivelosan muutokset, piirustukset ovat päivätty vuonna 1936. Koulun laajennuksen piirustukset olivat valmistuneet jo edellisellä vuosikymmenellä, mutta lama hidasti laajennusosan rakentamisen aloittamista. Ei ole tietoa ovatko Wigströmin piirustukset samat kuin 1920-luvulla laaditut. Wigström on suunnitellut esimerkiksi Metsolan koulun Kotkaan. Funktionalistinen koulurakennus valmistui vuonna 1939.

Yleisten rakennusten ylihallituksen ylijohtajana Yrjö Sadeniemi allekirjoitti Wigströmin suunnitelmat lyseon laajennusosista. Vuonna 1891 arkkitehdiksi valmistunut Sadeniemi toimi Yleisten rakennusten ylihallituksen ylijohtajana vuodesta 1922. Hän jäi eläkkeelle lyseon laajennusosan suunnitelmien valmistumisen jälkeen 1936. Saman vuoden lopulla Yleisten rakennusten ylihallitus muuttui Rakennushallitukseksi. Klassismia suosinut Sademies on suunnitellut useita kouluja sekä niiden tyyppipiirustuksia. Hän suunnitteli muun muassa Porin tyttölyseon (1902), Forssan suomalaisen yhteiskoulun (1907), Ikaalisten yhteiskoulun (1906), Mynämäen yhteiskoulun (1930) sekä Pelkosenniemen kirkon (1929) ja Yli-Iin kirkon (1929).

Toimi Hämäläinen 1922-

Toimi Hämäläinen valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1950. Hämäläinen työskenteli Jyväskylän kaupungilla 1950-luvulla sekä Savonlinnan kaupunginarkkitehtina vuosina 1955-1956. Hämäläinen oli rakennushallituksessa arkkitehtina 1956-1957 ja yliarkkitehtina vuosina 1957-1972. Toimi Hämäläisellä on ollut myös oma arkkitehtitoimisto. Hämäläinen on suunnitellut uransa aikana paljon kouluja muun muassa Raumalle, Oulankaan, Ylivieskaan ja Savonlinnaan sekä koulujen muutostöitä. Hämeenlinnassa hän suunnitteli 1960 lyseon vanhan lyseon peruskorjauksen ja mahdollisesti lisärakennuksen. Hänen suunnittelemia rakennuksia on mm Otaniemessä oleva Valtion teknillisen tutkimuslaitoksen betoniteknillinen laboratorio v. 1958.

Arno Savela 1935-2016

Savela tunnetaan 1970-luvun peruskoulujen teoreetikkona ja käytännön suunnittelijana. Hän suunnitteli 1973-1976 valmistuneen Martinlaakson koulun, joka oli ensimmäinen uuden peruskouluohjelman mukaan suunniteltu koulurakennus. Omien toimistojensa lisäksi Savela oli mukana kaavoitusta ja rakennussuunnittelua tekevän Oy Kaupunkisuunnittelu Ab:n toiminnassa sen perustamisesta (1969) alkaen. Savela suunnitteli lyseon lisärakennuksen ns. Jannesalin sekä lyseorakennukseen vuosina 1987-1991 suoritetun peruskorjauksen.

3 Lyseorakennus, osat ja muutokset

3.1 Julkisivut ja runkorakenteet

Lyseon vanha, vuonna 1888 valmistunut suorakaiteen muotoinen runko-osa on kaksikerroksinen, keskellä oleva risaliittiosa on kolmikerroksinen. Rakennuksessa on aumakatto, johon alkujaan kuului risaliittiosan keskellä, huipulla ikkunoilla varustettu korotus, joka toi valoa kolmannen kerroksen käytävään. Nykyinen kate on pitkää saumapeltiä. Katolla oli lisäksi kaksi ilmalämmitykseen liittynyttä piippua sekä nykypäiviin säilynyt muurattu kattokoriste, jossa latinaksi teksti ”Periksiantamaton työ voittaa kaikki vastukset”. Lisäksi rakennuksessa on osin maanpäällinen kellari. Omana siipenä, kapean nivelosan välityksellä runko-osaan itäpuolella symmetrisesti liittyvä kaksikerroksinen, satulakattoinen osa sisältää juhlasalin ja voimistelusalin. Julkisivut edustavat uusrenessanssia. Puhtaaksi muurattua, makkarasaumoilla varustettuja tiiliseiniä jäsentävät, rajaavat ja kehystävät rapatut ja kipsikoristeiset nurkkapilasterit, kerroslistat, räystään konsoleilla varustettu palkisto ja kellarikerroksen harkoitus sekä ikkuna-aukkojen kehykset, jotka vaaleankeltaisina jäljittelevät hiekkakiveä. Korttelin keskelle, koulun pihan reunalle sijoittuva juhlasalisiipi on julkisivuiltaan yksinkertaisempi, sen horisontaalisuutta korostavat kerroslistat ja palkiston hammaslista. Rakennuksen ikkunat ovat pyörökaarisia, keskirisaliitin kolmannessa kerroksessa on käytetty pyörökaarisia, kapeampia kaksoisikkunoita. Pääkerroksia ovat toinen ja kolmas kerros, jossa ikkunoiden kaarikehykset päättyvät ensimmäistä kerrosta näyttävämpiin konsoleihin. Risaliitin ja katon ohella talon keskiviivaa korostaa pääovi täysplastisine korinttilaisine pylväineen. Rakennus noudatti uusrenessanssin väriskaalaa, julkisivussa saattoi olla enemmän värejä kuin nykyään, suosittua oli mm. tehostevärien käyttö. Ikkunat olivat mahdollisesti nykyistä tummemmat.

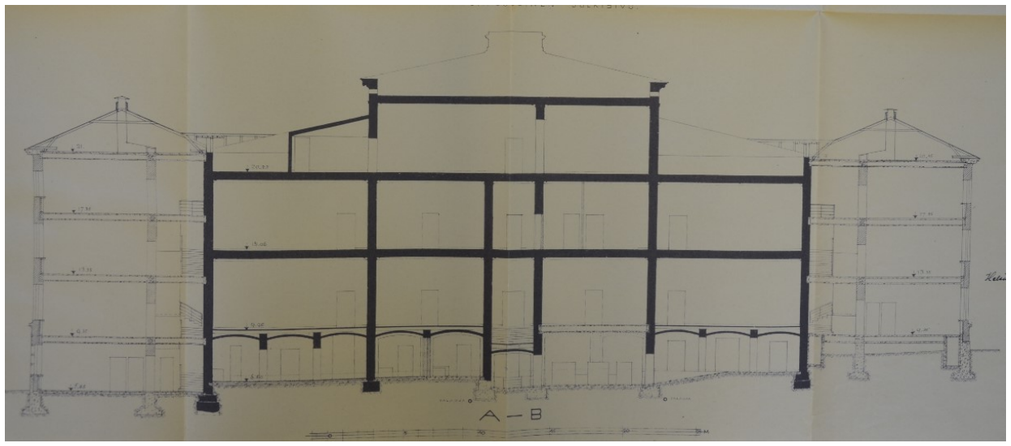

Vasemmalla Lyseorakennus 1915 kuvattuna Tähtipuistosta (nyk. Sibeliuspuisto). HKMA.

Keskikäytävällisen rakennuksen kantavina runkoina ovat ulko- ja sisäseininä massiiviset tiiliseinät. Välipohjat, lattiat ja portaat olivat puurakenteiset, lukuun ottamatta kellaria, jossa lämmitysrakenteiden vuoksi käytettiin tiilestä muurattuja risti- ja kappaholveja. Osin välipohjia, on korvattu kellarissa rautabetonirakenteilla vuoden 1936 muutoksissa. Tällöin myös portaat ja lattiat uusittiin betonirunkoisiksi ja lattiat massalattioiksi. Myös voimistelusalin sisäkatto on muutettu 1960 betonirunkoiseksi. Sisäseinät ovat rapatut ja maalatut. Vanhan osan luokkatilojen ja aulojen sisäkatot ovat paneloidut, reunoilla leveät kattolistat.

Vanhaan runko-osaan, pääjulkisivun etelä- ja pohjoispuolella liittyvät vuoden 1936 siipiosat ovat julkisivuiltaan vanhan kaksikerroksisen osan korkuiset. Matalampi huonekorkeus ja rinnetontti mahdollisti eteläpäätyyn 3 kerrosta ja pohjoispäätyyn 4 kerrosta. Siipiosat, enemmän jo klassismia edustavissa siipiosissa on käytetty julkisivussa punatiiltä, jota vain nurkkien ja räystään rappaus kehystävät, vanhan osan kerroslistat ja ikkunoiden kehykset jätettiin pois siipiosista.

Kolmikerroksisissa ja kapearunkoisemmissa siipiosissa kantavina rakenteina ovat tiilimuuratut ulkoseinät ja runko-osan, luokka- ja sivukäytävätiloja erottavat, rungon suuntaiset väliseinät. Osa väliseinästä, ensimmäisen kerroksen aulassa ja entisessä aamiaishuoneessa, on korvattu betonipilareilla. Siipiosien välipohjat ja porrashuoneet ovat betonirakenteiset, kaksoislaattoja.

Kerroskorkeus laski merkittävästi 1880-luvulta, vanhan keskiosan kaksi kerrosta muuttui 1936 suunnitelmissa 3 kerrokseksi ja rinteen alaosassa jo neljäksi kerrokseksi. Leikkauskuva HKA.

Oikealla siipirakennukset valmistuneena 1937, HKMA.

Julkisivut 2019

Ylhäällä koulu länsipuolelta, keskellä 1888 valmistunut, vaaka- ja pystylistoituksella voimakkaasti jäsennelty, uusrenessanssia edustava pääjulkisivu, sen sivuilla nuoremmat ja julkisivuiltaan pelkistetymmät, klassismia edustavat siipirakennukset vuodelta 1936 rajaavat sen eteen pienen etupihan. Oikealla näyttävällä portaalilla ja pariovilla varustettu pääsisäänkäynti. Hiekkakiveä jäljittelevissä kipsikoristeissa ja rappauksissa käytettiin tehostekeinoina sävyeroja tai eri värejä. Alkujaan käytössä on voinut olla myös marmorointi, joka huoltomaalauksissa on pelkistynyt kohti yksivärisiä osia. Vanhojen kuvien perusteella mm. kolmannen kerroksen räystään koristeympyröitä yhdistävä kenttä ja pystypilastereiden keskiosa olivat muuta koristelua tummempia.

Alhaalla vasemmalla eteläpuolen vuonna 1937 valmistunut siipiosa, julkisivu 6-ruutuisine ikkunoineen ja aumakaton ilmanvaihtoon liittyvine harjakoristeineen on jo enemmän 1920-luvun niukkaa klassismia. Oikealla koulu kaakkoispuolelta, etualalla juhlasalin ja voimistelusalin sisältävä siipiosa, jonka julkisivun jäsentely poikkeaa runko-osasta. Julkisivussa erottuvat korkeina ikkunariveinä porrashuoneet, vanha puoli sai portaiden uudistuksessa myös uudet ikkunat.

Julkisivujen yksityiskohtia

Alkuperäiseen rakennussuunnitelmaan kuului myös pihan kaivo, jonka kuusikulmainen, kivinen suojakansi on pahoin halkeillut. Siipien ja nivelosan katokset ovat viimeisestä peruskorjauksesta vuodelta 1988, ovet ovat alkuperäiset v. 1936 tai niitä vastaavat, lakatut ja vaakapeiliset puuovet. Pohjoispuolen siipiosassa on säilynyt alkuperäinen katos oven lisäksi. Pääjulkisivun kivisokkeli on hakattu vanhassa ja uudessa osassa viistoksi ja hienopintaiseksi, julkisivun takana ja juhlasalisiivessä kiventyöstöjälki on karkeampaa. Siipiosat muuttivat vanhan julkisivun hallitsevuutta ja asemaa, siipiosien jälkeen julkisivun eteen muodostui pieni eteispiha.

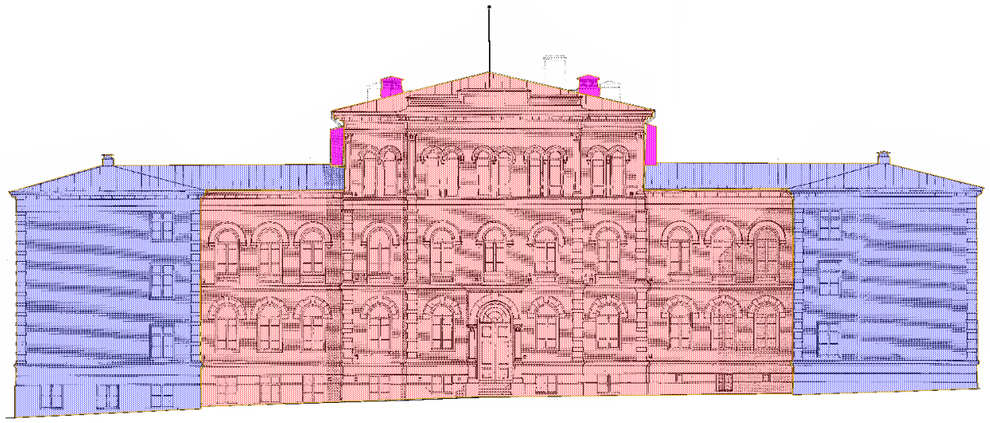
juhlasalisiiven räystään ja vetotankojen koristeet, runko-osan räystäskoristelu, hiililuukku ja runko-osan muutettua ikkunajakoa, siipien ikkunamalli, Paasikiven laatta, juhlasalisiiven ikkunoissa on säilynyt vanha jako

Julkisivujen detaljeissa on selkeitä eroja kerroksittain sekä rakennusosittain, joka kertoo ajan hierarkiasta ja sen ilmentämisestä rakennuksissa: runko-osa, pääjulkisivu ja toinen kerros on edustavin, juhlasalisiipi on niukkailmeisempi ja nuoremmat sivurakennukset vielä karsitummat. Pääjulkisivuun liittyy katolla olevaan muurattuun koristeosaan koulun tunnuslause*, Labor improbus omnia vincti*. Vastaava koristeosa on itäjulkisivun puolella, ilman tekstiä. Vanhassa osassa on tiilimuurauksessa käytetty makkarasaumoja, siipiosissa tavallisia. Etupihan siipiosissa on muistolaatat J.K. Paasikivelle, J. Sibeliukselle sekä J.W Rangellille, E.N. Setälälle, Larin – Kyöstille ja Eino Leinolle. Paasikiven muistolaatta paljastettiin 1959 ja Sibeliuksen muistolaatta paljastettiin 1960. Julkisivut ovat säilyneet, suurimmat muutokset alkuperäiseen asuun ovat pihasisäänkäyntien katokset, 1960-luvun hiililuukku ja katon piippujen ja valokaapin poistaminen sekä 1900-luvun alun ikkunamuutos.

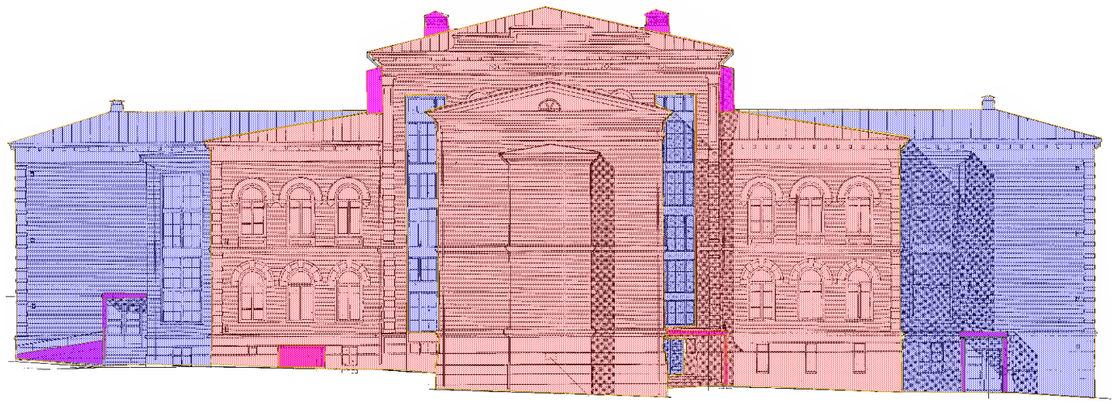

Vanhan osan makkarasaumat, koulun tunnuslause julkisivun keskiosaa korostavassa kattokoristeessa. Vanhan osan makkarasaumat sopivat rakennusaikaan, joskin vanhojen kuvien perusteella saumaus on voinut olla kaksivärinen, jolloin tiilipintaan on saatu munkkilimitystä korostava kuviointi.

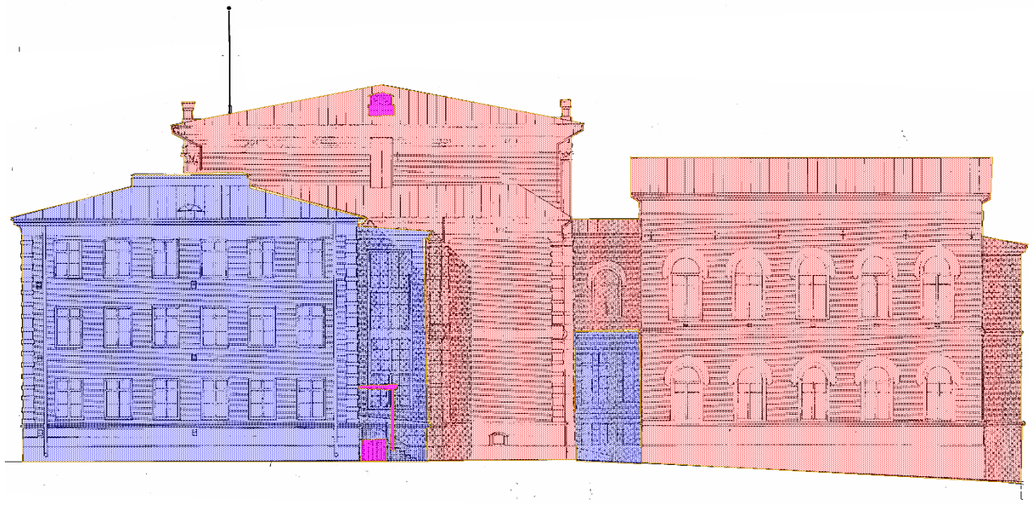
Julkisivujen rakennuskerrostumat 1888, 1936 ja 1988

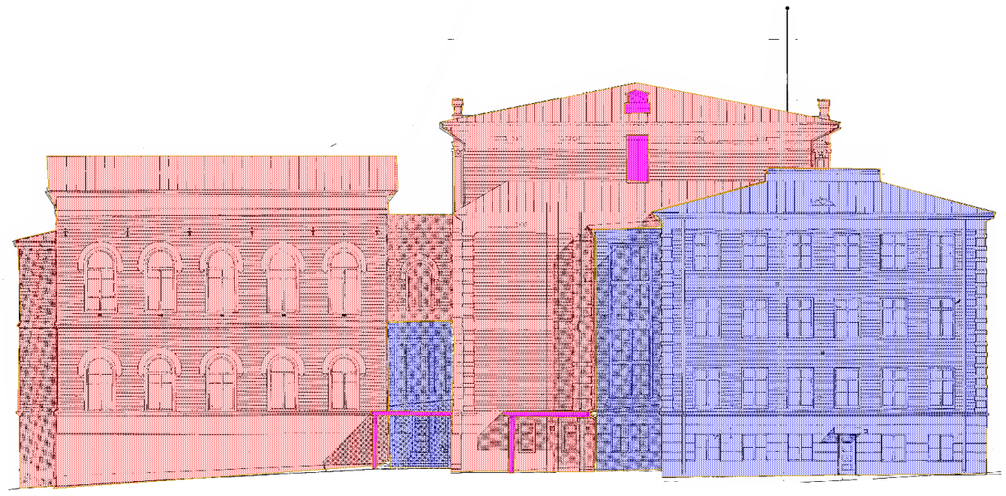
Julkisivu länteen, pääjulkisivu

Julkisivu itään, pihajulkisivu

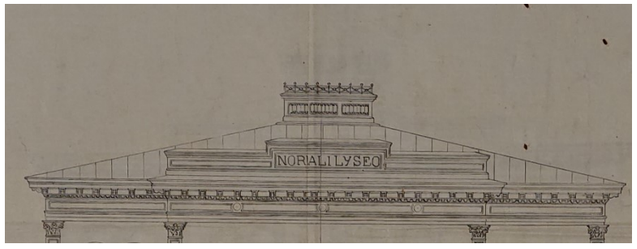

Julkisivu etelään

Julkisivu pohjoiseen

Punaisella rasterilla 1880-luvun rakennusosat, sinisellä rasterilla 1930-luvun laajennus ja muutososat, aniliinilla on 1980-luku. Sinisellä merkityt siipiosat rakennettiin 1930-luvulla, vanhalla puolella kapeaa nivelosaa levennettiin ja risaliittiosaan sijoittuvat vanhat porrashuoneet saivat itäpuolelle tällöin uuden, korkean ikkunaseinän. 1960-luvun peruskorjaus ei tuonut varsinaiseen julkisivuun muutoksia, mutta katolta, risaliittiosan korkeimmalta kohdalta purettiin valoa kolmanteen kerrokseen tuova kaappiosa.

Näkyviä muutoksia julkisivuissa ovat 1988 peruskorjauksen pihapuolen, itäjulkisivun uudet sisäänkäyntien katokset ja luiska sekä kellarin hiilivaraston lastausluiskan muutos valokaapiksi. Risaliittiosan aumakatolle ja räystäisiin rakennettiin ilmavaihdon rakenteita. Katolla olleet ilmalämmityksen korkeat hatut purettiin 1936, toinen korvattiin savupiipulla, kun lämmitystapaa muutettiin. Vuoden 1988 remontissa poistettiin 1936 rakennettu savupiippu ja painovoimaisen ilmanvaihdon vanhat rakenteet katolta. Vasemmalla ote alkuperäisestä julkisivupiirustuksesta, jossa näkyy kolmannen kerroksen katolla ollut, valokuiluun liittyvä korotus. Se poistettiin 1960 kun valokuilu tarvittiin ilmastoinnin konehuoneen käyttöön.

3.2 Sisätilat yleisesti

Lyseorakennus rakennettiin 1886-1888, siipiosat 1936-1937. Peruskorjausvuosia ovat 1936, 1960 ja 1988. Pienempiä tilamuutoksia on tehty mm. 1970-luvulla. Viimeinen muutos on perinnekirjaston rakentaminen pohjoissiiven kellariin, entiseen aamiaishuoneeseen ja siiven vaateaulaan v. 2012.

1888

Rakennus oli lukuisia tiiliseinien ja kellarin lämmitys- ja ilmakanavia ja kammioita lukuun ottamatta rakenteiltaan ja huonetiloiltaan yksinkertainen ja selkeä. Kahteen kerrokseen tuli keskikäytävän varrelle 10 suurta ja korkeaa luokkahuonetta. Pääkerros oli toinen kerros, jossa olivat neljän luokkahuoneen ohella rehtorin ja opettajien huoneet sekä komea juhlasali omana siipenään. Lisäksi pienempiä sivutiloja annettiin mm. venäläiselle kirjastolle sekä wc -tilaksi. Juhlasalin alla oli voimistelusali. Kolmanteen, kapeampaan kerrokseen sijoittuivat erikoistilat, fysiikan luokka eli auditorio sekä laboratorio, kokoelmahuone ja kirjasto. Oman tilan ensimmäisestä kerroksesta sai vahtimestari, jolle rakennettiin myös asunto osin maanpäälliseen kellariin. Näyttävän portaalin ja eteistilan sisältävä pääsisäänkäynti oli länsipuolella, Linnankadun puolella. Arkisempi sisäänkäynti sijoittui koulun pihan puolelle, nivelosan molemmin puolin. Taloon tuli ilmalämmitys, sen lukuista kammiot ja kanavat rakennettiin kellariin ja rakennuksen tiilirunkoihin, lisäksi mm. huoneissa käytettiin metalliputkia ja kookkaita putkiradiaattoreita. Sisätiloissa olivat maalatut seinät ja puulattiat, myös kaksi porrashuonetta olivat puurakenteiset. Seinät olivat maalatut öljy- ja liimamaalilla. Ulkona oli erillinen ulkohuonerakennus. Apsikseen päättyvä juhlasali suunniteltiin juhlavaksi muhkeine portaaleineen, kasettikattoineen, panelointeineen ja pilastereineen, myös maalauskoristelu keskitettiin juhlasaliin. Luokkahuoneet ja käytävät olivat melko yksinkertaiset listoitukseltaan ja maalauksiltaan. Juhlasalin ohella eteistila sai oman maalausohjelman.

Vasemmalla kuva opettajahuoneesta v. 1903. Tila jaettiin vuonna 1936 odotus-, eteis- ja kansliatilaksi. Kuvassa näkyy vanha interiööri hyvin mm. seinien ja ovien selkeät värikentät, paneelit sekä nurkassa ilmalämmitykseen liittyvä suuri radiaattori putkistoineen, katossa öljylamppu. Lattiassa oli linoleum -matto. Nykypäiviin sisustuksesta ovat säilyneet kuvassa näkyvät biedermeier tuolit ja pöytä. Sisätiloista löytyi vain harvoja valokuvia. HKMA.

Luokkahuoneet olivat kuvan perusteella askeettisia. Seinä oli selkeästi kaksivärinen kuten opettajahuoneessa. Kuva: Lyseon kuva-arkisto. Valaisimina käytettiin 1910-luvulla luokissa pieniä ns. suutarinvalaisimia.

1936 siipirakennukset ja perusparannus

Laajennus ja muutokset 1936, uusiin siipiin tulivat uudet erikoisluokat sekä uudet sisäänkäynnit ja porrashuoneet. Koko taloon tuli vesikeskuslämmitys ja vanhalle puolelle pesu- ja pukuhuonetilat ja lisää wc -tiloja. Kellariin rakennettiin asuntoja henkilökunnalle. Uutta aikaa edustivat kanslian ja opettajanhuoneiden järjestelyt sekä uudet lattiat ja porrashuoneet.

Vanhaa koulurakennusta laajennettiin vuonna 1937 valmistuneilla siipiosilla, joiden sivukäytävät ja suurten ikkunoiden valaisemat porrashuoneet liittyvät vanhan osan keskikäytävän päihin. Siipirakennuksiin sijoitettiin lisää erikoisluokkia mm. luonnonhistorian luokka ja sen kokoelmahuone, laululuokka, luonnonopin opetussali, laboratorio ja kokoelmahuone sekä piirustusluokka mallihuoneineen. Siipiosiin tulivat myös omat sisäänkäynnit aula- ja vaatetiloineen. Muutoksia tehtiin myös vanhaan koulurakennukseen. Koska siipiin tuli kerroksia yhdistävät porraskäytävät, voitiin eteläisempi vanhoista puurakenteisista porraskäytävistä poistaa ja muuttaa hämärään keskikäytävään valoa tuovaksi aulaksi. Toinen vanhoista auloista uusittiin käyttäen samaa porrasmallia kuin uudisosissa. Kapea nivelosa, jossa oli koulun kaksi arkisisäänkäyntiä, muutettiin laajentamalla voimistelusalin puku- ja pesuhuoneiksi. Muutoksessa korkea tila muuttui kaksikerroksiseksi tilaksi. Sisätiloihin rakennettiin tällöin laajemmin wc –tiloja. Rehtorin ja opettajahuoneita järjesteltiin jakamalla ne useammaksi pienemmäksi tilaksi. Muutoksia tehtiin myös kellarissa. Vanha, huonosti toimiva ja paljon tiloja vaativa ilmalämmitys muutettiin vesikeskuslämmitykseksi, jolloin kellaria syvennettiin keskiosiltaan uusien lämmitysuunien vuoksi, siltä osin kellarin holvikatto muutettiin teräsbetoniseksi. Kellariin vapautuviin tiloihin rakennettiin asunnot lämmittäjälle ja siivoojalle. Luokkien sisustusta edustivat kiinteät kaapit ja kateederit. Vanhan puolen lattiat uusittiin ilmeisesti tässä yhteydessä, puulattiat korvattiin massalattioilla lukuun ottamatta eteistilaa ja juhlasalia. Hallinnon tiloissa massalattia päällystettiin linoleumilla.

1960 Peruskorjaus

Lähinnä teknisiä muutoksia, kellaria syvennettiin uudelleen, että sinne saatiin mahdutettua uudet lämpökattilat. Vesilinjat uusittiin, vanhat patterit huollettiin ja niitä lisättiin. Voimistelusalista purettiin puinen sisäkatto vinotukineen ja korvattiin betonilaatalla. Ilmalämmitykseen liittyneitä kaappeja ja syvennyksiä poistettiin luokkahuoneista. Siipiosiin ja voimistelusaliin tuli koneellinen ilmanvaihto. Lattiat pinnoitetaan uudelleen, muovilaattaa ja linoleumia. Ilmeisesti kattoja laskettiin. Myös pintoja maalataan, vanha monivärisyys väistyy juhlasalia lukuun ottamatta. Juhlasalin pintoja kunnostetaan Museoviraston valvonnassa.

1987-1991 Peruskorjaus

Pieniä väliseinämuutoksia tehdään vanhan puolen jo muokatuissa sivutiloissa sekä enemmän vuoden 1936 siipiosissa, jossa luokkatilojen välisiä väliseiniä siirretään ja pintoja uusitaan. Myös kateederit poistetaan pääosin luokkahuoneista, niitä säilyy vain toisen kerroksen siipiosiosan kielistudioksi muutetussa luokkahuoneessa. Rakennukseen tulee vanhaan osaan lisäksi hissi ja lattiat uusitaan. Lämmityksestä vapautuneeseen kellariin rakennetaan tilat kirjastolle, museolle ja opettajille. Sisätilat vanhalla puolella pyritään säilyttämään ja palauttamaan. Niiden pintakäsittelyssä pyritään alkuperäiseen henkeen ja värisävyihin, ei niinkään väri- tai arkistotutkimuksiin perustuen. Näkyviin tiloihin tehdään uusia, vanhoja jäljitteleviä ovia. Myös sisäkatot kunnostetaan mm. korkeita kattolistoja tehdään uusiksi.

Uusia, vanhaa jäljitteleviä osia

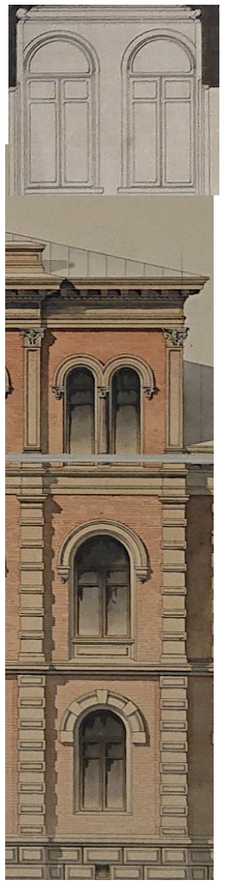
Sisätiloihin liittyy myöhempiä muutoksia, joista osa on pyritty tekemään alkuperäistä vastaavasti tai ajan hengen mukaisesti. Vanhaa materiaalia ja alkuperäistä jäsentelyä on huomioitu 1936, 1960 ja 1988 peruskorjauksissa. Erityisesti vaalittu tila on ollut juhlasali.

Kuvat: Vuosina 1988-1991 tehdyssä peruskorjauksessa Lyseon vanhan puolen tiloihin palautettiin vanhaa henkeä monivärisyydellä, kunnostamalla vanhoja osia ja tekemällä uusia, vanhaa jäljitteleviä osia. Vasemmalla ensimmäisen kerroksen keskikäytävä, jonka päihin tehtiin palo-ovet 1970-luvulla, ne uusittiin 1988. Palo-ovi katkaisi vanhan sisäkaton, sen vanhaa noudattava ja jäljittelevä kattolistoitus on ilmeisesti viimeisen remontin ajalta. Oikealla kolmannen kerroksen entinen auditorio, jonka jo 1936 puretun suuren nurkkahormin paikalle rakennettiin 1988 hissin kaappi, jonka seinärakenteessa ja kattolistassa huomioitiin muun tilan listoitus ja värit. Muita uudisosia ovat mm. vanhan tyyliset ovet, joita on teetetty uusien wc-tilojen oviksi päätiloissa. Uusia tiloja edustaa mm. opettajahuone, joka sijoitettiin entiseen luokkahuoneeseen, tilasta tehtiin juhlallinen punaisella paneelikatolla, kirjastosta siirretyllä suurella kirjahyllyllä ja vanhoilla koulun valaisimilla ja tuoleilla.

3.2.1 Ikkunat

Vanhan osan ja sen nuorempien siipiosien ikkunat poikkeavat toisistaan, ikkunapenkin, ikkunamallin ja niissä käytettyjen koristeprofiilien osalta. Molemmissa on käytetty ajan rakennustyyleille, uusrenessanssille ja klassismille tyypillistä, T- ja ristikarmillista jakoa. Ikkunat ovat rakennuksessa perinteisiä, tippanokalla varustettuja kaksipuitteisia puuikkunoita, joihin lasit on kiinnitetty kitillä. Karmit ovat muurattu kiinni seinärakenteisiin. Pystykarmin nykyisin peittyvästä koristeprofiilista päätellen ikkunat ovat ehkä olleet alun perin yksinkertaiset ja tuplat tulevat vasta 1900-luvun alun ikkunaremontissa. Vanhan puolen runko-osan ulkoikkunoiden jakoa on muokattu vuosien 1915-1933 välillä, jolloin ulkoikkunoiden alaikkunat jaettiin nykyiseen jakoon lisäämällä yksi vaakavälikarmi ikkunoiden alaosaan. Kartiosaranoista ja heloista päätellen ikkunoita uusittiin tai kunnostettiin tällöin yleisesti, ikkunakarmien ja -penkkien säilyessä vanhana. Vanha, alkuperäinen alaikkunan kaksiruutuinen jako on säilynyt juhlasalisiiven ikkunoissa. Juhlasalissa vain kaksi ikkunat muutettiin samaan jakoon, ilmeisesti tilan tuulettamisen vuoksi. Juhlasalissa on myös paikoin nähtävissä hyvälaatuista puhallettua lasia, joka viittaa ikkunajaon ohella siihen että Ikkunat ovat mahdollisesti alkuperäiset. Vanhalla puolella ikkunapenkit ovat juhlasalia lukuun ottamatta puuta, siivissä penkit ovat betonirakenteiset. Juhlasalissa penkit ovat osa korkeaa, rapattua rintapaneelia. Vanhan puolen T-karmillisiin ikkunoihin on lisätty vanhaan vaakavälikarmiin tuuletusventtiili myöhemmässä peruskorjauksessa. Tässä selvityksessä kaikkia ikkunoita ei tarkastettu systemaattisesti, mutta yleisesti tarkastelluissa ikkunoissa puuosat ja maalipinnat olivat pääosin ehjiä. Huonokuntoisemmat ikkunat ovat perinteisesti eteläsivulla, sielläkin kohtuulliset kunnoltaan. Näillä tiedoilla vanhan osan profiilikoristellut karmit ja ikkunapenkit ovat todennäköisesti alkuperäiset, ulkoikkunoiden kapea vaakavälikarmi ja ehkä ikkunat ovat uusittu ja saranoitu todennäköisesti vuosien 1915-1933 välillä tehdyn ikkunaremontin ajalla. Tuplaikkunat ja ikkunoiden tekeminen paremmin avattaviksi saattavat liittyä tähän remonttiin. Juhlasalissa säilynyt vanha jako ja puhallettu lasi viittaavat siihen että ikkunat mahdollisesti alkuperäiset. Yleisesti talon ikkunoiden lasitusta on myös uusittu, pääosin ikkunoissa on nykyaikaista tasolasia ja paikoin, juhlasalissa puhallettua. Myös niiden väliin jäävää vedettyä lasia näkyi mm. siipien portaikkojen suurissa ikkunoissa. Koulu oli ensimmäiset vuosikymmenet kylmä talvella, todennäköisesti 1900-luvun alun ikkunaremontilla ja 1930-luvun vesikeskuslämmityksellä pyrittiin korjaamaan tätä tilannetta. Työselitysten perusteella ikkunoita on perusteellisesti kunnostettu 1960 ja 1988 peruskorjauksessa. Vanha maali on poistettu, puuosia kunnostettu sekä heloja ja laseja on uusittu kunnostusajan tarvikkeilla. Siipien ristikarmilliset, 6-ruutuiset ikkunat ja porrashuoneen ikkunaseinät ovat alkuperäiset, eteläsiiven luokissa ikkunoihin on lisätty lämpölasi.

1885

1915

1933

Ikkunamuutos vuosien 1915-1933 välillä

Vasemmalta oikealle. Vanhaan osaan suunniteltiin v. 1885 piirustuksissa ajalle tyypillinen ikkuna, jossa T-karmillisen ikkunan yläikkuna oli puitteeton ja alaikkunat olivat jaettu yläosasta vaakapuitteella kahdeksi ikkunaksi. Ikkunoita muutettiin valokuvien perusteella vuosien 1915 ja 1933 välillä. Edellisessä ikkunajako vastaa piirustuksia, jälkimmäisessä on jo nykyinen ikkunajako, kuvassa julkisivu, pääportaali on koristeltu koulun perustamisen 60 -vuotisjuhlien kunniaksi. Muutoksessa ulkoikkunat saivat yhden ruudun lisää, jolloin ikkunoiden ulkoasu muuttui. Alkuperäinen jako on säilynyt juhlasalin ikkunoissa. Myöhempiä, ehkä vuoden 1936 muutoksia ovat lisäksi kolmannen kerroksen tuuletusikkunat sekä 1960- tai 1988 remontin ajalta vanhaan vaakavälikarmiin lisätty tuuletusventtiili.

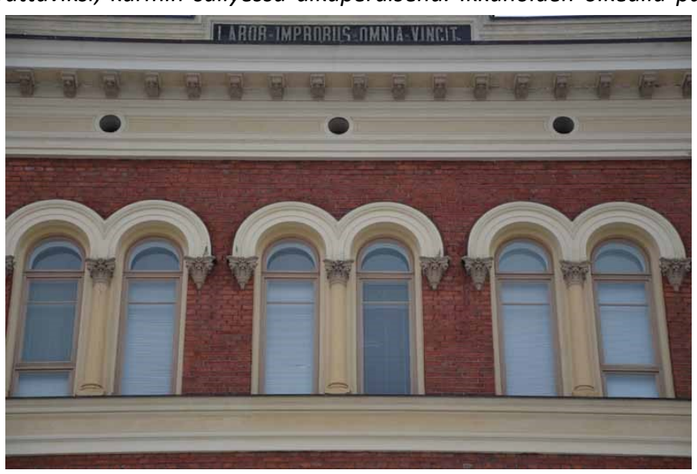
2019 Ikkunoiden alkuperäinen väritys on ollut nykyistä tummempi.

Lyseon ikkunat: Vanhan puolen ikkunamalli on rakennusajalle, uusrenessanssille tyypillinen, kolmiosainen ja T-karmillinen. Alaikkunat ovat ulkoikkunoissa jaettu vaakapuitteella ja -karmilla kuuteen ruutuun, yläpuolen kaari-ikkuna on puitteeton. Sisäikkunoissa on vanha puitejako. Juhlasalin ikkunat ovat alaosaltaan neliruutuiset, alkuperäistä vastaavat. Kolmannen kerroksen ikkunoina ovat kapeammat pari-ikkunat. Ikkunakarmeissa on kaksiosainen profiili, nuoremmissa siipiosissa on käytetty huomattavasti yksinkertaisempaa profiilia. Ikkunoissa on 1900-luvun alun ikkunamuutoksen ja 1960 ja 1988 kunnostuksien jäljiltä erilaisia heloja ja saranoita 1900-luvun alkupuolelta aina 1980-luvulle. Saranoina on mm. 1900-luvun vaihteen kartiosaranoita, sodan jälkeen käyttöön tulleita pyöreäpäisiä sekä sokkasaranoita. Vanhassa osassa ikkunapenkit ovat puuta ja niiden alareunaan liittyy profiili. Lasi on pääosin nykyaikaista tasolasia, vanhempaa puhallettua lasia oli lähinnä juhlasalin ikkunoissa, jotka ovat säilyneet muutoksilta.

Lyseon vanhan ja uuden osan ikkunoita, vasemmalla runko-osan ensimmäisen kerroksen ikkuna, jossa ulkoikkuna on jaettu alaosassa kuuteen ruutuun kun alkuperäinen jako oli neljäruutuinen. Ikkunamuutos on tehty vuosien 1915-1933 välillä. Todennäköisesti ikkunat uusittiin ja tehtiin avattaviksi, karmin säilyessä alkuperäisenä. Ikkunoiden oikealla puolella alkuperäistä vastaava juhlasali/voimistelusalisiivessä käytetty ikkuna, joka on neliruutuinen. Ikkunoissa näkyy vanhaan vaakavälikarmiin lisätyt kaksi korvausilmaventtiiliä. Keskellä kolmannen kerroksen kapeammat pari-ikkunat, jossa kahteen ikkunaan on tehty alareunaan 1930-luvulla yleistynyt avattava terveysikkuna ns. fortuska. Nuoremmissa siipiosassa käytetty ikkunamalli on kuusiruutuinen ja ristikarmillinen. Uusien siipien porrashuoneet sijoitettiin vanhan ja uuden osan kulmaan, osaksi vanhaa keskikäytävää. Porraskäytävä näkyy julkisivussa kulman erkkerinä ja korkeina ikkunariveinä.

Runko-osa, 1. krs, muutettu jako

juhlasalisiipi, alkup. jako

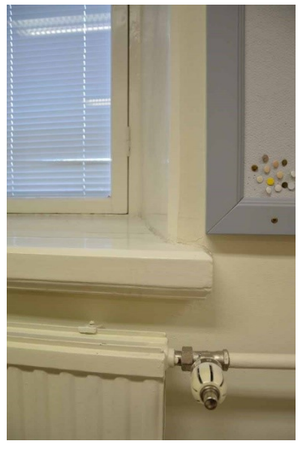
3. kerros, länsijulkisivu, pienet tuuletusikkunat lisätty

siipiosa, 1. krs

koilliskulma, v. 1936 porrashuoneen moniruutuinen ja suuri ikkunaerkkeri

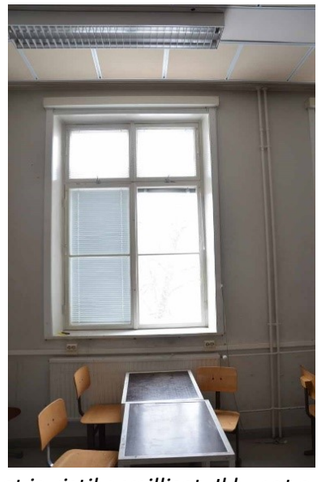

Julkisivun ikkunoita, korvausilmaventtiilit vaakakarmissa on suojattu pienellä lipalla.

Vasemmalla vanhan puolen luokkahuoneen ikkunan karmi ja puitteet. Sisä- ja ulkoikkunoissa on profiili, samoin sisäikkunoiden peittämissä pystyvälipuussa eli postipuussa, joka viittaa siihen, että karmi on tarkoitettu alunperin näkymään eli rakennuksessa on ehkä alkujaan olleet yksinkertaiset ikkunat tai että kun sisäikkunat nostetaan kesäksi pois näkyy ikkunoiden peittämä koristeprofiili. Kuvassa näkyy myös 1915-1933 välillä tehty ikkunaremontissa lisätty vanhaa kapeampi vaakavälikarmi, jossa on hyvin pieni profiili reunassa.

Puisen Ikkunapenkin alareunassa on profiili, kuvassa vahtimestarin asunnon ikkunapenkki, vanhan puolen puiset ikkunapenkit viittaavat ikkunajaon ja profiilien ohella myös 1800-luvun rakentamiseen. Kuvassa vahtimestarin asunnon ikkunapenkki.

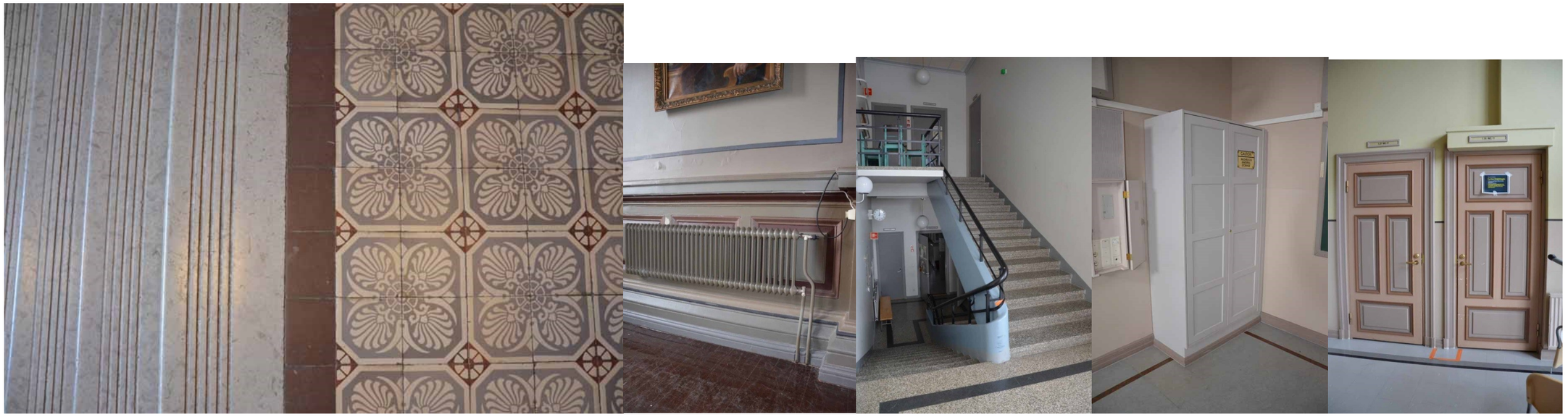
Oikealla lyseon siipiosat 1936. Luokkahuoneen Ikkunat ovat siipiosassa käytetylle klassismille tyypilliset 6-ruutuiset ja ristikarmilliset. Ikkunat ovat kaksinkertaiset puuikkunat, lasit ovat kiinnitetty kittaamalla. Ikkunoiden puitteissa on pieni profiili reunassa, muuten koristelua ei ole. Saranat ovat ulkoikkunoissa tappisaranat, sisäikkunoissa pyöreäpäiset saranat, jotka tulivat käyttöön 1930-luvulla ja yleistyivät sotien jälkeen. Eteläsiivessä ikkunoihin on lisätty myöhemmin sisäpuitteeseen lämpölasi. Ikkunapenkit ovat betonia ja osassa on penkin alla ajalle tyypillinen kapea ilmanoton aukko.

3.2.2 Lattiat

Rakennuksessa olivat vuonna 1888 puiset välipohjat, vain kellarissa oli välipohjana risti- ja kappaholvattu, muurattu tiilirakenne. Välipohjia ja lattiamateriaaleja on muutettu peruskorjauksissa. Kellarin ja ensimmäisen kerroksen välipohja on muutettu v. 1936 keskiosaltaan teräsbetoniseksi kattilahuoneen järjestelyiden vuoksi. Myös juhlasalin ja voimistelusalin välinen puurunko korvattiin 1960 betonilaatalla. Kellaria on syvennetty ja siellä on pääosin betonilattiat eri pinnoittein.

Lyseon alkuperäiset lattiat olivat v. 1886 rakennustoimikunnan papereiden mukaan lankkulattioita, vahvuudeltaan 5 x 2,5 tuumaa. Myös portaat olivat puusta rakennetut. Vain koulun pääoveen, portaaliin liittyvässä eteistilassa oli käytetty askelmina kalkkikiveä ja tasoina kuviollisia klinkkerilaattoja. Nykyiset opetustilojen vaaleanharmaat lattiamateriaalit, muovilaatta ja linoleumlattiat sekä kellarin punaiset puristelaatat ovat 1980-luvulta. Vanhoja, alkuperäisiä lattioita edustaa materiaalien perusteella pääportaalin eteinen vuodelta 1888 sekä juhlasalin vanha, lakattu puulattia, jota on kunnostettu 1936, 1960 ja1988. Rakennuksen kolmessa porrastilassa sekä siipien aulatiloissa ovat vuodelta 1936 olevat mosaiikkibetonilattiat. Voimistelusalin puulattia on 1960 peruskorjauksen ajalta.

Vanhan puolen puulattiat, kuten puuportaatkin uusittiin siipien (1936) rakentamisen yhteydessä, alkuperäisten puulattioiden tilalle tuli massalattiat, luonnonopin laboratoriossa oli klinkkerilattia. Vanhoista lattioista vain eteisaulan klinkkerilattia ja juhlasalin puulattiat säilytettiin. Opettajien huoneessa ja kansliassa massalattioiden pintamateriaaliksi tuli edustavampi linoleum. Vuoden 1960 remontissa luokkahuoneiden massalattiat päällystettiin Vinyl-laatalla. Nykyiset koulutilojen käytävien muovilaatta ja luokkien linoleum -lattiat ovat vuodelta 1988, samoin kellarissa käytetty tiililaatta ja linoleum-lattiat ja pesuhuoneiden mustavalkoiset klinkkerilaatat.

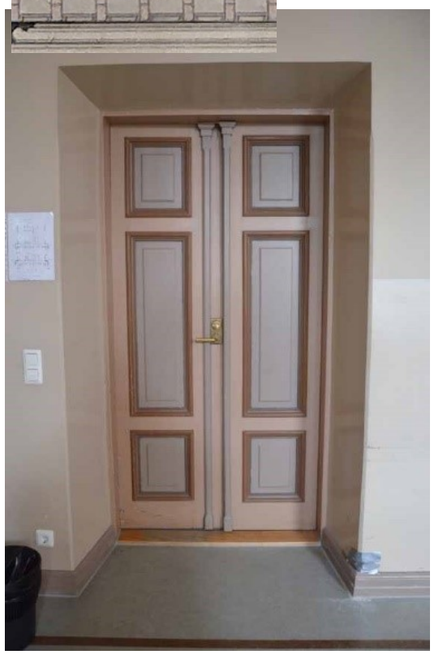
Lyseon lattiamateriaaleja. Vasemmalta pääportaan eteistilan alkuperäinen klinkkerilattia ja kalkkikiviportaat, juhlasalin vanha lakattu puulattia, porrashuoneiden ja siipien aulojen v. 1936 mosaiikkibetonilattia sekä oikealla luokkahuoneen vuoden 1988 peruskorjauksen linoleum- sekä äärimmäisenä keskikäytävän valoaulan muovilaattalattia. Alkuperäiset aula- ja luokkahuoneiden lattiat ovat olleet todennäköisesti tummia, nykyinen vaaleat lattiat kehyksellä jäljittelevät lähinnä 1930-luvn porrashuoneen lattioita.

3.2.3 Ovet ja listat

Ovet ja listat ovat erilaiset vanhassa lyseossa ja sen nuoremmissa siivissä. Niitä on uusittu ja kunnostettu lattiaremonttien ja peruskorjausten yhteydessä. Vanhan mallin ovia on teetetty viimeisen peruskorjauksen yhteydessä uusiin oviaukkoihin. Nykyisten listamallien alkuperäisyydestä ei ole täyttä varmuutta. Vuoden 1960 peruskorjauksessa todetaan, että listat uusitaan, vain juhlasalin kohdalla uusittavien listojen piti vastata vanhaa listamallia. Luokka- ja aulatiloissa alkuperäiset listamallit ja värit ovatkin todennäköisesti kadonneet tai osin muuttuneet muutostöissä. Vain pääeteisessä on todennäköisesti nähtävillä alkuperäinen, nykyistä järeämmästä puusta tehty listamalli, samoin voimistelusaliin vievässä portaikossa.

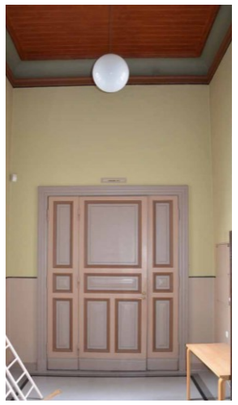
Ovet: Vanhassa, 1888 rakennetussa normaalilyseossa käytettiin ovina kolmipeilisiä pariovia, jotka ovat pääosin säilyneet. Juhlasaliin johtavat ovet ovat nelipeiliset. Empirestä periytyvää kolmijakoista ovimallia käytettiin tyypillisesti uusrenessanssin rakennuksissa. Vanhoja ovia on myös siirretty, kun aukotuksia on muutettu. Myös vuoden 1988 peruskorjauksessa uudistilojen ovina käytettiin talon alkuperäisiä ovia tai vanhan mallin mukaan tehtyjä. Lyseon päätyihin sijoittuvat siipiosat ja nivelosan laajennus rakennettiin 1936, niissä ovina olivat myös ajalle tyypilliset, viisipeiliset vaakapeiliovet. Niitä on säilynyt ulko-ovina ja kellarissa. Kerrosten luokkahuoneissa ovat ilmeisesti myöhempää ovityyppiä edustavat laakaovet. Vasemmalla ote leikkauspiirustuksesta, ovimalli, KA.

Vasemmalla vuoden 1888 osan luokkahuoneen pariovi, luokkatilasta kuvattuna. Keskellä vuoden 1936 vanhaan nivelosaan sijoittuvan sisäänkäynnin viisipeilinen sisäovi, ovityyppiä on säilynyt siipiosien ulko- ja tuulikaappien ovena sekä kellaritiloissa. Oikealla vuoden 1936 siipiosien luokkahuoneissa käytetty laakaovi, jotka ovat ehkä osa 1960-luvun muutosta. Siipien laakaovet ovat uusittu ainakin kertaalleen. Alkuperäinen ovi oli ehkä vaakapeileillä varustettu peiliovi. Detaljipiirustuksia ei löytynyt, lisäksi siipiosan interiöörit ovat luokkatilojen osalta merkittävästi muuttuneet ja ne katsottiin kokonaisuudessa muutosta kestäviksi.

Juhlasalin ja voimistelusalin ovet tehtiin eri jaolla, oveen liittyy kapeat, avattavat sivuovet sekä näyttävä kehys, portaali salin puolella. Kuvassa juhlasalin ovi aulan puolelta.

Vasemmalla voimistelusaliin johtavan portaikon vanhoja jalkalistoja, vastaavat ovat pääoven eteisessä. Keskellä vanhalla puolella käytettyjä listoja, oikealla nuoremman siipiosan ja kellarin 1936 asuntojen listoja.

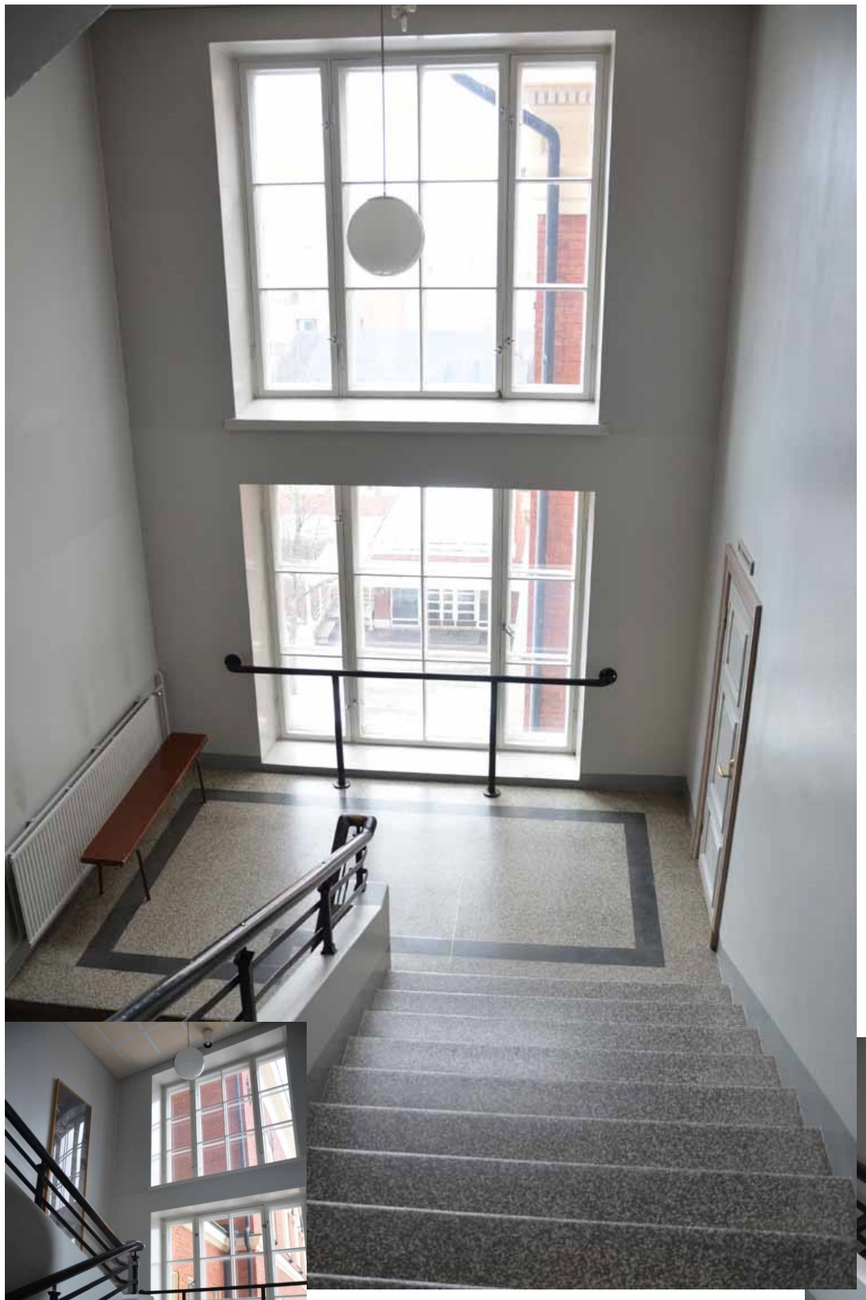

Lattialistat: Lattioita on uusittu useassa vaiheessa, mm. 1936 puulattiat korvattiin massalattioilla. Todennäköisesti lattialistat uusittiin jo tällöin. Vanhimpia, ehkä alkuperäisiä lattialistoja on nähtävissä lähinnä eteisaulassa (1.14), jossa muutoksia ei ole tehty sekä vasemmassa kuvassa näkyvässä voimistelusalin käytävässä (1.12), jossa lattiamateriaalit ovat listan päällä. Listat näissä tiloissa on selkeästi vahvempaa materiaalia ja erilaisella profiililla kuin esim. luokkahuoneissa. Vuoden 1960 rakennusselitys toteaa myös, että kaikki vanhat jalkalista ja vuorilaudat poistetaan ja tilalle hankitaan uudet. Vain juhlasalissa ja sen aulassa uudet jalkalistat ja vuorilaudat tehdään entisten profiilien mukaan. Keskellä vanhan puolen käytävän listoitusta, tapa käyttää erillistä osaa lattia- ja ovilistan yhtymäkohdassa sopii aikakauteen. Oikealla nuorempien siipiosien ja kellarin muutososien lattia- ja ovilistaa.

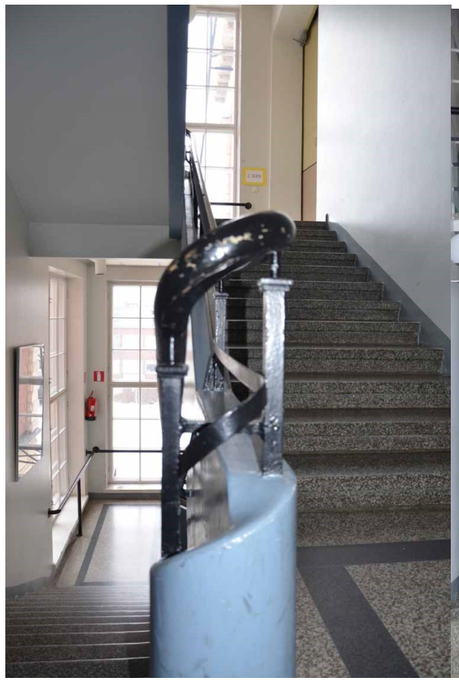
3.2.4 Portaikot 1936

Vanhan lyseon 1880-lukua edustavien juhlasalin, käytävien, luokkahuoneiden ja eteistilan ohella vuonna 1936 rakennetut portaikot muodostavat keskeisen osan rakennuksen sisätilojen interiööriä. Siipiosien portaikot sijoittuivat vanhan puolen keskikäytävän päätyihin, julkisivussa ne näkyvät omina, kulmiin sijoittuvina suurilla ikkunoilla varustetuilla erkkeinä. Nyt vanha, hämäräksi moitittu keskikäytävä saattiin vähän valoisemmaksi.

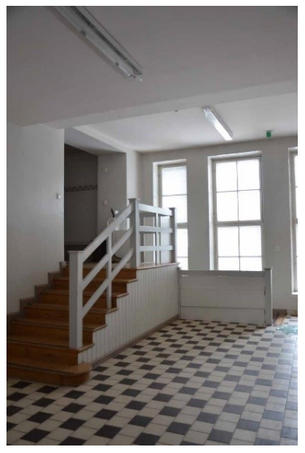
Siipien rakentamisen yhteydessä vanha puoli peruskorjattiin. Vanhan osan alkuperäinen puuportaikko uusittiin tällöin ajan betonimateriaalein ja siipiosien niukkaa klassismia edustavasti. Toinen vanhoista portaista muutettiin valoaulaksi. Vanhan puolen itäjulkisivuissa porrashuoneen muutos näkyy korkeina ikkunariveinä.

Vasemmalla vanhan osan porrashuone, joka uusittiin 1936. Portaan välikerrokseen rakennettiin tällöin varasto hyödyntäen vanhan osan huomattavaa kerroskorkeutta. Ylhäällä siipiosien porrashuonetta.

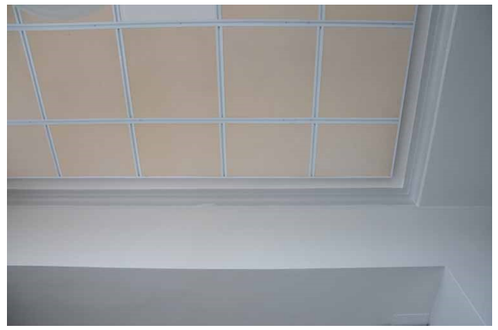

Vasemmalla vuoden 1936 peruskorjauksessa vanhan puolen rungon ja voimistelu/juhlasalin yhdistävää kapeaa nivelosaa muutettiin, sen korkeaa, kaksipuolista sisäänkäyntihallia levennettiin ja tilaan rakennettiin neljään tasoon sijoittuva sisäänkäynti-eteinen-opettaja-pukuhuoneet-pesuhuonetila. Tätä ennen voimistelusalilla ei ollut pukuhuone tai peseytymistiloja. Kuvassa pesuhuoneen taso, portaat ylempään pukuhuoneeseen. Portaat ja kaiteet ovat puuta, sivut verhoiltiin helmiponttipaneelilla.

3.2.5 Muu kiinteä ja irtain sisustus

Huoneiden kiinteää sisustusta purettiin mm. 1960 peruskorjauksessa, jossa kaikkien luokkien lämpöpatterikaapit, raittiinilman patterikaapit ja kiinteät seinäkaapit purettiin pois. Myös raitisilmaventtiilit muurattiin umpeen ja rapattiin seinäosan tasoon. Vuoden 1988 remontissa poistettiin luokkatiloista katedeerit, korokkeet, vain uutta opetustilaa edustavassa kielistudioksi muutetussa luokassa säilyi koroke. Kielistudio on myöhemmin purettu. Koulun irtain sisustus käsittää hyvin eri-ikäisiä kaappeja, valaisimia, tuoleja ja pöytiä. Vanhimmat osat kalustoa ovat opettajahuoneen tuolit, kirjahylly ja kokoelmahuoneen lasikaapit. Merkittävin osa sisustusta ovat juhlasaliin sijoittuvat rintakuvat, muistolaatat sekä lukuisat opettajia, rehtoreita tai koulun merkkihenkilöitä esittävät maalaukset, joita ei tutkittu tai luetteloitu tässä työssä. Koululla on myös merkittävä luonnontieteellinen sekä kirjakokoelma. Niiden sijoituspaikka on vaihtunut useasti.

Vanhinta kiinteää sisustusta edustavat osin uusittujen ovien, ikkunoiden ja listojen ohella sisäkatot. Vanhalla puolella on näyttävät, helmiponttipaneelilla, listalla ja korkealla kattolistalla rajatut sisäkatot, joita palautettiin ja kunnostettiin vuoden 1988 remontissa. Uudemmissa siipiosissa luokkien sileät, rapatut katot sekä pienellä profiililistalla auloissa koristetut sisäkatot peittyvät pääosin ääneneristyslevyjen ja koneellisen ilmanvaihdon rakenteiden alle.

Vasemmalla luokkahuoneen sisäkattoa, oikealla siipiosan porrasaulan kattoa. Luokkahuoneissa alkuperäistä kiinteää sisustusta edustavat ovien ohella sisäkatot, jossa on käytetty helmiponttipaneelia, jota kehystää profiloitu listoitus. Kattoa ja seinää yhdistää korkea, kaareva kattolista.

Lyseon valaisimet, katkaisimet ja pistorasiat ovat pääosin viimeisen remontin ajalta. Luokkatiloissa on katossa putkivalaisimet, käytävissä ja auloissa on katon pallovalaisimien ohella vastaavia seinävalaisimia. Nämä funktionalisimiin viittaavat pallot ovat ainakin osin uudistuotantoa. Juhlasalissa on katto- ja seinävalaisimia. Talon vanhoja valaisimia on käytetty vuonna 1988 rakennetussa opettajahuoneessa, johon on kerätty 1920-luvun klassismia edustavia kattovalaisimia sekä yksittäinen, juhlasalissa aikaisemmin ollut jugendtyylinen valaisin.

Vasemmalla opettajahuoneen ja koulun vanhoja valaisimia 1900-luuvn alkupuolelta. Koulun, juhlasalin aulaan sijoitettu lasikaappi ja luonnontieteellisen kokoelman kaappeja.

Levypatterit ovat vuodelta 1936, niitä lisättiin 1960 remontissa. Juhlasaliin tuli vanhempaa tyyppiä edustavat putkiradiaattorit.

kaapit ovat v.

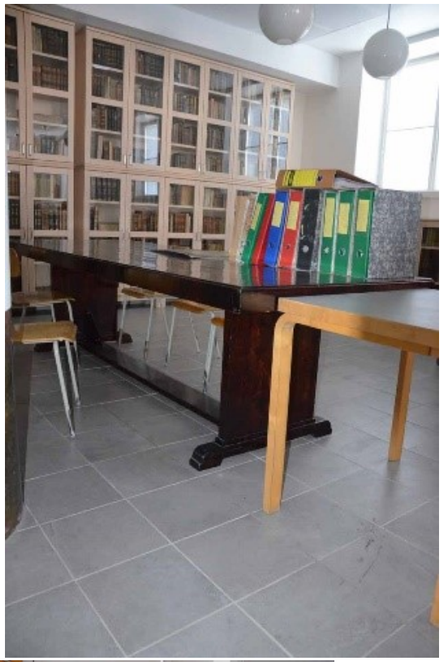
Koulun irtain sisustus on varsin heterogeenistä. Esimerkiksi kaapit edustavat useita eri tyyppejä, ollen pääosin nuoria. Vanhemmasta on säilynyt vain pieniä näytteitä. Nykyiseen opettajahuoneeseen on siirretty viimeisessä remontissa vanhasta kirjastosta 1900-luvun alkupuolelle ajoittuva korkea kirjahylly, jota on muutettu lisäämällä runkoon ovia. Vanhoja kaappeja edustavat luonnontieteellisen kokoelmahuoneen tummaksi petsatut, lasiovelliset puukaapit, jotka ovat 1900-luvun alkupuolelta, todennäköisesti v. 1936 peruskorjauksen ajalta. Muut luokkahuoneissa olevat kaapit ja käytävän metallikaapit ovat nuorempia. Perinnekirjaston 2012.

Opettajahuoneen tuoleja

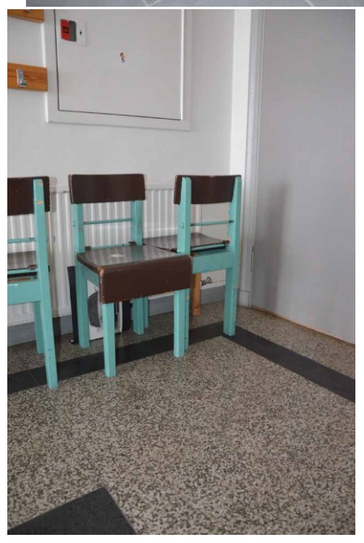

juhlasalin domus -tuoli

Opettajanhuoneessa olevista biedermeier -tuoleista ja pöydistä osa on ollut koulussa käytössä jo 1900-luvun alkupuolella. Juhlasalissa on Domus -tuolit, jonka suunnitteli koulua käynyt Ilmari Tapiovaara 1949. Perinnekirjastossa on vanhempi, 1900-luvun alkupuolen puupöytä.

Kouluun liittyy paljon henkilöhistoriaa, jota ilmentävät rintakuvien ohella, maalaukset ja muistolaatat. Juhlasalissa on kolmessa sodassa kaatuneiden oppilaiden nimet aspiksessa sekä rintakuvia koulun oppilaista. Keskikäytävällä, juhlasaliin johtavan käytävän tuntumassa on kaksi messinkilaattaa, joissa kerrotaan koulun toimineen sotasairaalana sekä toinen laatta kolmelle koulun oppilaalle, joista tuli Mannerheim-ristin ritareita. Pääjulkisivun ulkoseinässä on lisää muistolaattoja koulun oppilaille.

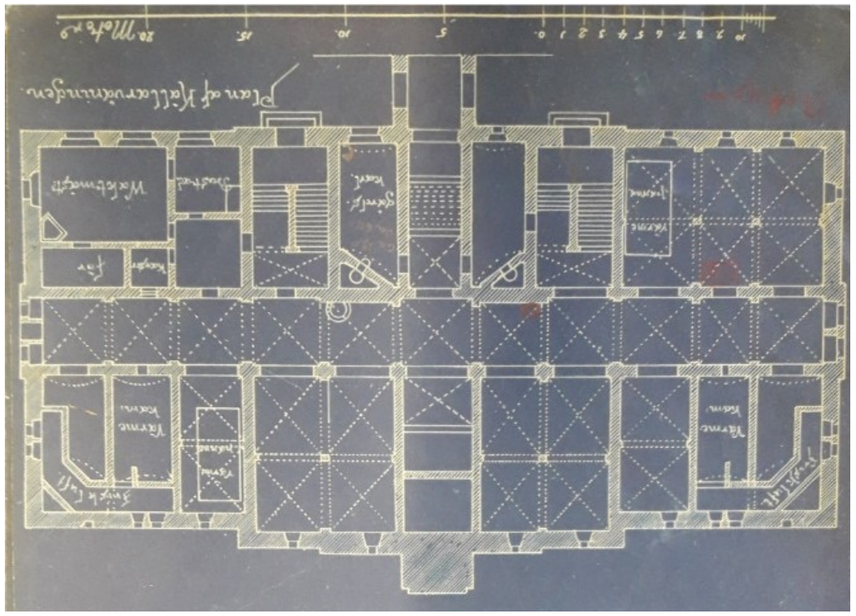
Pohjoissiivessä on porraskäytävällä muutamia vanhempia, hyvin tukevia puutuoleja.

Alkuperäiset ilmanvaihdon ja ilmalämmityksen aukot ja kaapit on poistettu sisätiloista. Luokkahuoneissa on vanhoja metalliritilöitä painovoimaisen ilmanvaihdon aukkojen päällä, osassa itse aukot ovat pienempiä ja myöhempiä rakenneratkaisuja.

3.3 Kellari 0. kerros

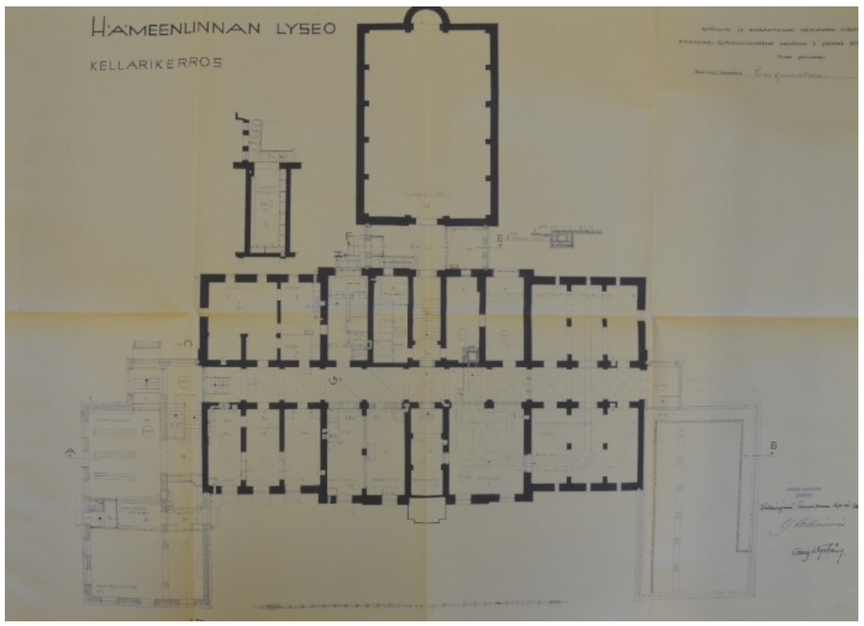
Kellarin käyttötapa on muuttunut merkittävästi. Kellariin sijoittuivat alkujaan paljon tilaa tarvitsevat ilmalämmityksen tilat sekä vahtimestarin asunto. Kellarikerrosta on muokattu ja syvennetty useaan otteeseen. Muutoksia on tehty vuosien 1936, 1960 ja 1988 peruskorjauksissa. Lämmitysmuodon muuttuminen ilmalämmityksestä 1936 vesikeskuslämmitykseen ja 1988 kaukolämpöön on vähentänyt lämmitys- ja ilmanvaihdon tilojen tarvetta ja vapauttanut rakenteita, huonejärjestystä ja tilojen käyttöä muuhun käyttöön. Kellarin käyttö koulun henkilökunnan asuintiloina alkaa 1880-luvulla, laajenee 1930-luvulla ja väistyy 1970-luvulla. Pohjoispäähän 1936 rakennettua nuorempaa siipiosaa on järjestelty vielä 2012. Koulun kirjasto-, museo-, sosiaali- ja työhuone-tiloina toimivien tilojen nykyinen interiööri onkin pääosin 1980- ja 2000-luvulta. Vanhempia, 1888 ja 1936 kerrostumia edustavat, asunnon paneelikatot, risti- ja kappaholvit, rapatut sisäkatot ja osa ovista. Voimistelusali säilyi vuoden 1960 peruskorjaukseen saakka, jolloin sen sisätilat uusittiin kokonaisuudessaan mm. seinien pilasterit ja vinotuet purettiin ja välikatto muutettiin betonilaataksi.

1888 Alkujaan kellarissa olivat runsaasti tiloja tarvitsevat ilmanvaihdon ja ilmalämmityksen uunit sekä niihin liittyviä rakenteita, ilma- ja lämminkammiota ym. ja polttoainevarastoja. Koilliskulmalla, alarinteen puolella, jossa kellari on pääosin maanpäällinen, oli lisäksi vahtimestarin asunto ja sen yhteydessä rakennusajan koulujen rankaisukeinoihin kuulunut eristystila eli karsseri.

Kuva: Kellarin pohjapiirustus 1880-l, Lääninrakennuskonttori, HMA.

1936 Kellaria järjesteltiin laajemmin siipirakennusten rakentamisen yhteydessä. Heikkotehoiseksi osoittautunut ilmalämmitys ja sen paljon tilaa vieneet uunit ja ”kamarit” purettiin ja korvattiin vesikeskuslämmityksellä. Tämä vaati kellarin syventämistä lämmityskattiloiden osalta. Kattilahuoneen tiiliholvattu sisäkatto uusittiin niiltä osin teräsbetoniseksi. Lämmitysmuodon muuttuessa tilaa vapautui tällöin muuhun käyttöön, kellarin pohjoispäähän rakennettiin pesutupa sekä lämmittäjän ja siivoojan asunnot. Eristyshuone yhdistettiin vahtimestarin asunnon keittiöön. Eteläpää kellarista säilyi lämmityksen tiloina, pannuhuoneena ja polttoainevarastona. Sinne sijoitettiin myös poikien wc, johon käynti oli ulkopuolelta. Uuteen pohjoissiipeen tuli oppilaiden sisäänkäynti, vaatehalli ja aamiaishuone ja keittiö omalla sisäänkäynnillä.

Kuva: Kellarin pohjapiirustus 1936, HKA.

1960 Lämmitystä parannettiin, kellariin tulivat uudet lämmityskattilat ja runkolinjat uusittiin. Kattilahuonetta syvennettiin uusien kattiloiden vuoksi.

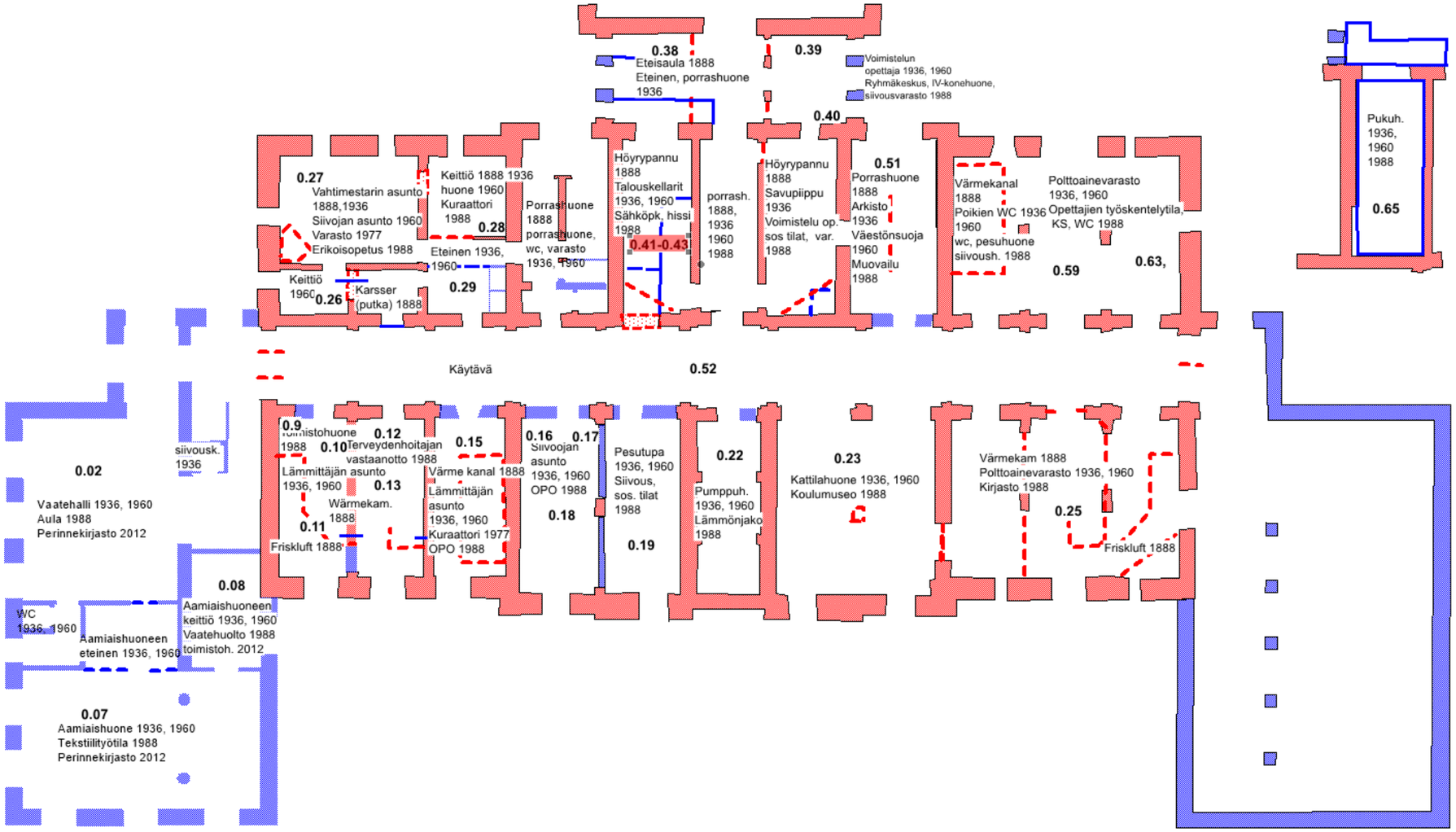
1970-l Kellarin asunnoista luovuttiin 1970-luvulla ja niiden tiloihin tuli toimitiloja opolle, siivoojille ja kuraattorille.

1988. Vuoden 1988 peruskorjauksessa lämmityksessä siirryttiin kaukolämpöön, jolle riitti tiloiksi vanha pumppuhuone, jolloin pannuhuone ja polttoainevarastot vapautuivat muuhun käyttöön. Kellariin tuli lisää tiloja henkilökunnalle, koulun oppilashuollon sekä henkilökunnan sosiaalitiloja. Koulun kirjasto sekä koulumuseo sijoitettiin kellariin, jälkimmäinen sai paikan syvemmäksi rakennetusta pannuhuoneesta.

Nykytila ja säilyneisyys: Kellari

Kellari noudattaa rungoltaan yläkerrosten huonejakoa, joskin holvaus vaati enemmän tiloja jakavia väliseiniä tai pilareita. Rakennuksen mittaisesta keskikäytävästä on käynti molemmin puolin oleviin tiloihin. Huonejakoa on muokattu useasti kun kellarin käyttö on muuttunut 1930-, 1960- ja 1980-luvulla. Keskikäytävä on ristiholvattu, valkoiseksi myöhemmin slammattu, kuten seinätkin. Sivutiloissa on kappaholvit. Eteläpään ja keskiosan seinät ja katto ovat valkoiseksi slammattua tiiltä. Pohjoispäädyssä, jossa olivat 1888 ja 1936 rakennetut asunnot, seinät ja katto ovat sileäksi rapatut ja valkoiseksi maalatut. Vahtimestarin (1888) asunnossa on säilyneet vanhat, yläkerran tiloja vastaavat paneelikatot sekä eristyshuoneen, karsserin, kolmipeilinen peiliovi ja vanhat ikkunat. Myös alkuperäinen huonejako on nähtävissä ovi- ja seinämuutoksista huolimatta. Lämmittäjän (1936) huoneistossa ovat säilyneet rapatut kappaholvit sekä kaksi kiinteää kaappia. Kellariin tuli 1930-luvun remontissa uusi ovimalli, nelipeilinen vaakapeiliovi. Niitä on myös säilynyt tiloissa, kuten 1936 uudistukseen liittyviä levypattereita. Uudemmat ovet noudattavat myös tätä v. 1936 vaakapeilimallia.

Pohjapiirros, kellari: Huonetilojen numerointi, käyttö- ja rakennemuutoksia 1888, 1936

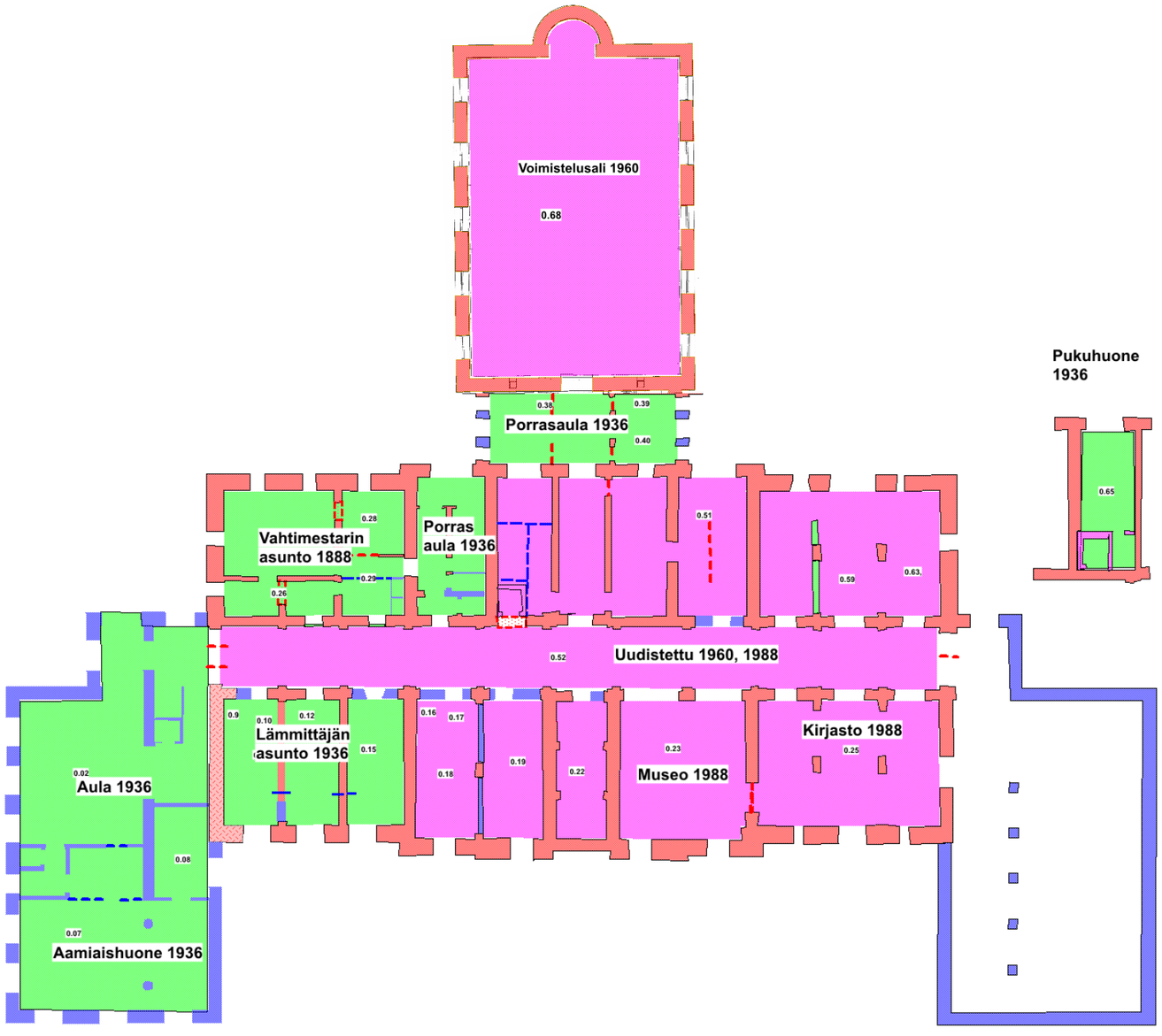

Punaisella rasterilla on merkitty 1888 rakennetut massiiviset punatiiliseinät, sinisellä v. 1936 rakennetut siipiosat ja keskeisiä muutoksia. Pohjapiirustuksesta on jätetty pois voimistelusali, joka kuuluu v. 1888 kokonaisuuteen. Se on edelleen alkuperäisessä käytössä, se uudistettiin 1960.

Punaisella katkoviivalla on keskeiset, lähinnä alkuperäiseen ilmalämmitykseen liittyneet rakenteet, kammiot, jotka purettiin 1936. Sinisellä katkoviivalla on 1936 rakennetut ja myöhemmin puretut osat. Kaikkia muutoksia mm. nuorempia ei ole esitetty kartassa, lähinnä alkuperäiset ja v. 1936 muutokset. Vanhan puolen kellarista on olemassa kahdet piirustukset, sekä tieto että rakenteita muokattiin rakennusvaiheessa lämmityssuunnitelmien pohjalta. Piirustuksia ovat Yleisten rakennusten ylihallituksen Kansallisarkistossa säilytettävät alkuperäiset sekä paikallisesti asioista huolehtineen Lääninrakennuskonttorin sinikopiot. Oheisessa kartassa on käytetty Lääninrakennuskonttorin piirustuksia. Ne täsmäävät vuoden 1936 muutospiirustuksiin, johon on merkitty mm. puretut seinät. Lääninrakennuskonttorin piirustuksissa kaikki tilat on merkitty ristiholvilla, tiloihin tuli kuitenkin kappa- ja ristiholvit alkuperäisten suunnitelmien mukaan.

Nykyisistä tiloista on esitelty valokuvina vanhan kellarin pohjoispään asuinkäytössä sekä siipiosan koulukäytössä olleet tilat sekä eteläpään v. 1988 rakennetut päätilat. Pohjapiirustuksen yläosaan sijoittuvat 1936 muutokset, aula ja portaikot 0.38-0.40, on esitelty kerroksen 1. yhteydessä kokonaisuutena.

Kellari: Kulttuurihistorialliset arvot, luokitus, muutoksensietokyky

Kellari 1888/1936/1988

Vanhaa kellaritilaa on muokattu kaikissa peruskorjauksissa.

Vihreä huonerasteri, toinen luokka: Vanhoja, muuttuneita tiloja tai nuorempia, hyvin tai kohtuullisesti säilyneitä tiloja. Kulttuurihistorialliset arvot huomioiden kestävät muutoksia, säilynyt kiinteä sisustus ja huonejako huomioitava. Käyttö, johon interiööri liittyy on merkitty piirustukseen.

Violetti rasteri, kolmas luokka: Merkittävästi muuttuneita tiloja, entisiä lämmityksen ja polttoaineen varastotiloja, kiinteä sisustus, pinnat 1988 tai 1960 (voimistelusali) remontin ajalta. Kestävät muutoksia, alkuperäinen kiinteä sisustus huomioitava säilytettävä mm. voimistelusalin portaali ja aspis.

Kellarissa huomioitavat kokonaisuudet ovat vuoden 1936 siipiosan entinen aamiaishuone ja aula, jossa on säilynyt osin huonejako, lattiat, ulko-ovia ja pylväät. Vanhan osan kellarin pohjoispäähän sijoittuvat kellarin entiset asunnot ja porrashuoneet. Niissä on säilynyt osin kiinteää, alkuperäinen sisustusta, mm. 1888 ja 1936 ovia, sisäkattoja, komeroita, ikkunoita sekä osin huonejako. Kapea nivelosa muokattiin uusiksi 1936, entinen oppilaiden pihapuolen korkea sisäänkäyntiaula muutettiin laajentamalla sisäänkäynnin lisäksi voimistelusalin monikerroksiseksi pukuhuone-pesu ym. tiloiksi, joka sijoittuu välikerroksena osin vanhan rungon sisään.

Kellari: Kirjasto, opettajien tila, ja museo 1988, tilat 0.25, 0.59, 0.23

Vasemmalla ylhäällä, tila 0.25, kirjasto siirrettiin 1988 kellariin, entiseen polttoainevarastoon.

Oikealla ylhäällä tilat 0.59 ja 0.63. Osa polttoainevarastoa muutettiin 1988 opettajien tilaksi. Kuvassa näkyvä, 1960 rakennettu entinen polttoaineen erkkeri, luiska muutettiin tällöin lasikatteella työtilan valokaapiksi.

Vasemmalla alhaalla tila 0.23. Koulun museo sijoitettiin 1988 entiseen, vuonna 1936 rakennettuun kattilahuoneeseen, jota oli syvennetty 1936 ja 1960 kattiloiden vuoksi. Tilan kappaholvit korvattiin keskipilarin poiston vuoksi betonikatolla 1936.

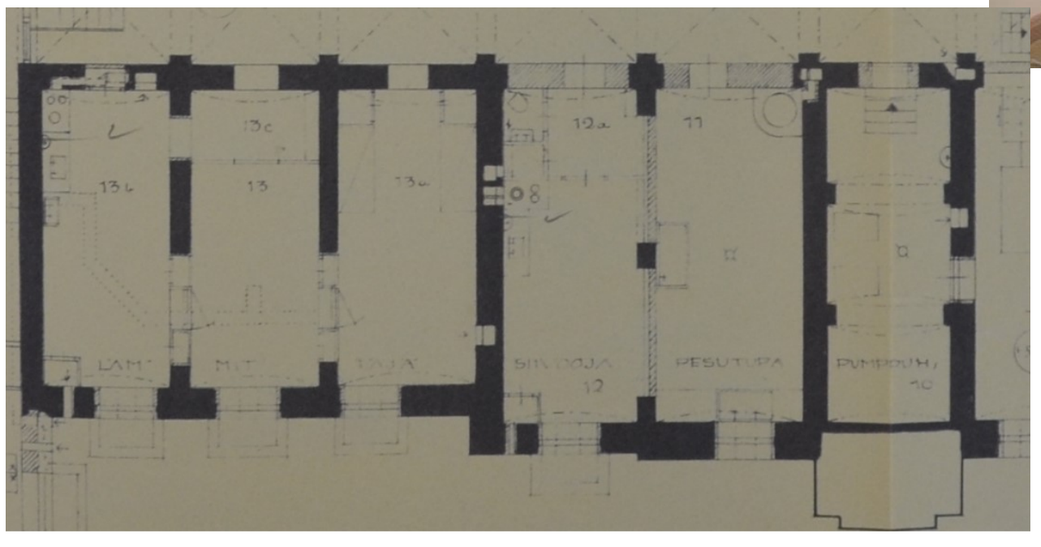
Vasemmalla ristiholvattua keskikäytävää(0.52)., näkymä etelästä pohjoispäätyyn. Lämmityksen polttoainevarastona ollut kellarin eteläpää kunnostettiin kirjaston, opettajien ja museon tiloiksi 1988. Tiiliseinät slammattiin valkoisiksi, lattiat ovat keraamista tiililaattaa, uudet umpi- ja lasiovet noudattavat v. 1936 ovimallia, vaakapeileineen. Vanhasta muistuttaa sisäkaton risti- ja kappaholvit sekä tilajako pääpiirteissään. Käytävissä ja päätiloissa on käytetty punaista laattaa, sivutiloissa mm. asunnoissa on myös linoleumia.

Kellari: Lämmittäjän asunto 1936, tilat 0.9 - 0.15

Tilat 0.09-0.13. Kellarin luoteiskulmaa muokattiin 1936, tilaan liittyneet ilmalämmityksen ja raitisilman kammiot purettiin ja tila muutettiin lämmittäjän (talonmiehen) ja siivoojan asunnoiksi. Vanha holvaus määritti huonejaon, asunto käsitti kolme kapeaa huonetilaa. Asunnoista paremmin on säilynyt kolme huonetta käsittänyt lämmittäjän asunto, jossa on säilynyt huonejako, kaksi kiinteää kaappia, ovia ja listoja. Yksi huone, 0.15 on erotettu omaksi tilaksi kun asuinkäyttö päättyi. Sisäkatot ovat alkuperäiset kappaholvit, jotka tällöin rapattiin sileäksi, kuten seinätkin. Ovimallina käytettiin 4 tai 5 -peilistä vaakapeiliovea. Vasemmalla 1930-luvun uudistuksissa käytettyjä listoja, jotka ehkä uusittiin 1960. Oikealla kiinteät komerot, jotka sijoittuvat alkuperäiseen aukkoon tiiliseinässä. Lattiassa on linoleumia. Asunto muutettiin koulun toimisto- vastaanottokäyttöön 1970-luvulla.

V*. 1936 pohjapiirustus uusien asuntojen osalta, pohjalla näkyvät katkoviivalla tällöin puretut raitisilmakammiot. Niiden tilalle rakennettiin lämmittäjän kolmen huoneen asunto. Sen oikealle puolelle tuli lisäksi siivoojan yhden huoneen asunto sekä pesutupa ennen kattilahuoneen pumppuhuonetta.*

Vahtimestarin asunto 1888, tilat 0.26-0.29

Alkuperäiseen suunnitelmaan ja ajan huonejärjestykseen kuulunut vahtimestarin asunto rakennettiin kellariin 1888 ja se toimi asuntona aina 1960/70-luvulle saakka. Tilat 0.26-0.29 käsittäneessä asunnossa oli kaksi huonetta ja keittiö. Asunnon viereisestä suuresta eteishuoneesta oli käynti myös erilliseen oppilaiden eristystilaan, karsseriin, eli vahtimestarin toimiin kuului ilmeisesti rangaistusten valvonta. Huonejakoa uudistettiin v. 1936, karsseri poistettiin ja tila yhdistettiin vahtimestarin huoneistoon, jonka väliseiniä myös muokattiin ja rakennettiin kiinteitä komeroita. Mukavuudetkin lisääntyivät, komeroiden lisäksi vahtimestari sai porrashuoneen puolelle sijoitetun oman wc:n. Asunnon vanha huonejako palautui pääpiirteissään 1960 kun keittiö siirrettiin alkuperäisen pikkuhuoneen ja karsserin paikalle.

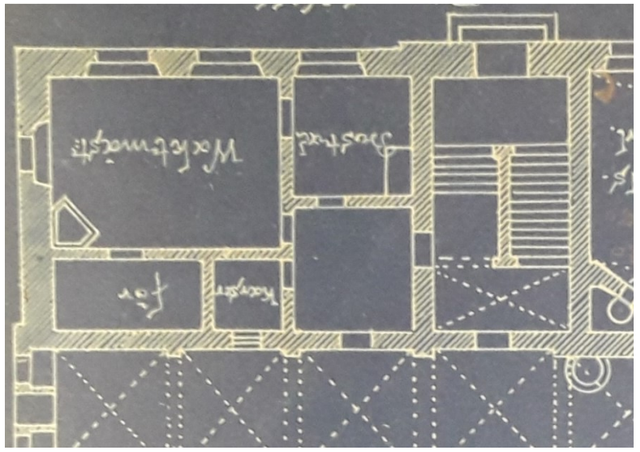

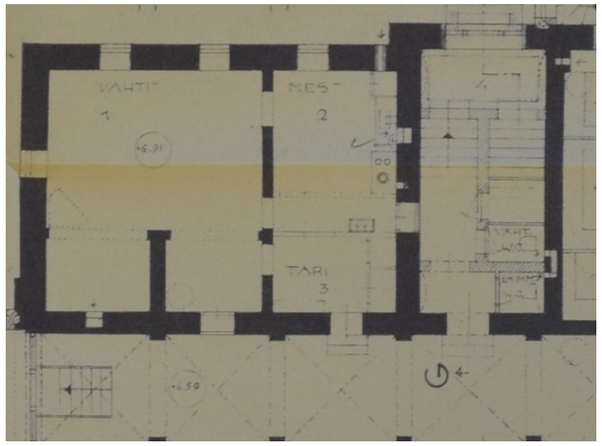

Vasemmalla ylhäällä, neliömäinen eteishuone, ovet alkuperäisiin karsseriin, asuinhuoneeseen ja keittiöön. Viereisessä kuvassa asunnon suurin, kulmaan sijoittuva asuinhuone. Vahtimestarin asunnon alkuperäisiä tai v. 1888 vastaavia detaljeja ovat pienemmissä kuvissa näkyvät sisäkatot, karsserin kolmipeilinen ovi, profiloidut ikkunapenkit. Alkuperäisen karsserin oven lisäksi komeroiden ovet ovat v. 1936, asunnon huoneiden väliset muut ovet ovat rautakaupan mdf- ovia. Paneloidut ja listoitetut sisäkatot ovat samaa mallia kuin luokkahuoneissa, karsserissa on yksinkertaisempi listoitus.

Asunnon pohjapiirustukset 1888 ja 1936. Vuonna 1936 väliseiniä siirrettiin ja rakennettiin kiinteitä komeroita. Alkuperäistä lähes vastaava huonejako palasi 1960, pinnat ja huoneiden ovet ovat v. 1988 remontista.

Säilyneitä 1880-luvun osia ovat huonejako osittain sekä sisäkatot, ikkunankarmit, -penkki ja karsserin ovi

Pohjoissiipi 1936, tilat 0.02, 0.07, 0.08, entinen vaatehalli, aamiaishuone, wc ja keittiö

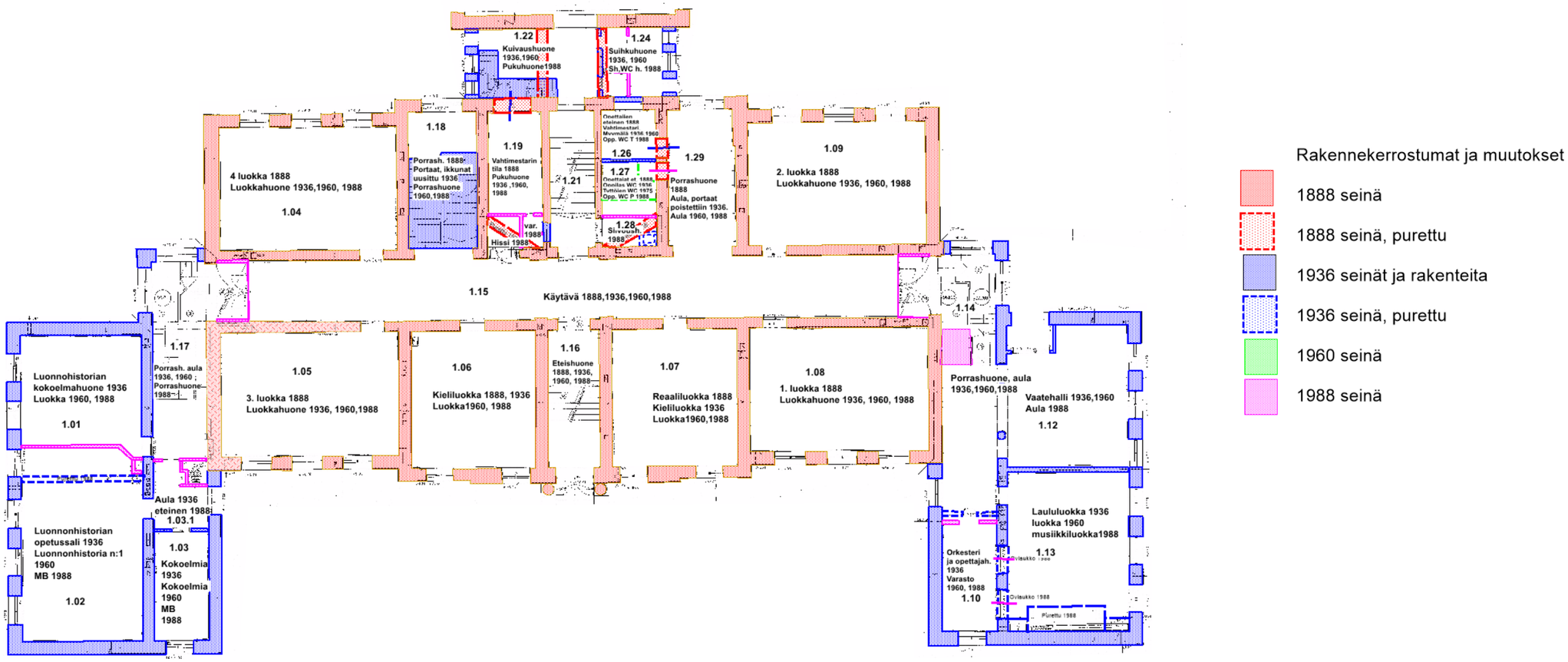

Vasemmalla tila 0.02, joka rakennettiin eteistilaksi ja vaatehalliksi 1936. Eteinen muutettiin perinnekirjastoksi 2012, jolloin tilaan tuli kuvassa näkyvä, tilaa jakava sisäeteinen. Lattia on alkuperäinen mosaiikkibetonilattia. Siiven toiseen päähän tuli omalla sisäänkäynnillä, wc:llä ja eteisellä varustettu aamiaishuone sekä keittiö, tila 0.07 ja 0.08, jotka ovat nyt osa perinnekirjastoa. Pinnat ovat uusittu tilojen väliseinään on tehty uusi yhteys. Aamiaishuoneen vanhaa interiööriä edustaa lähinnä tilan pylväät ja huonejako.

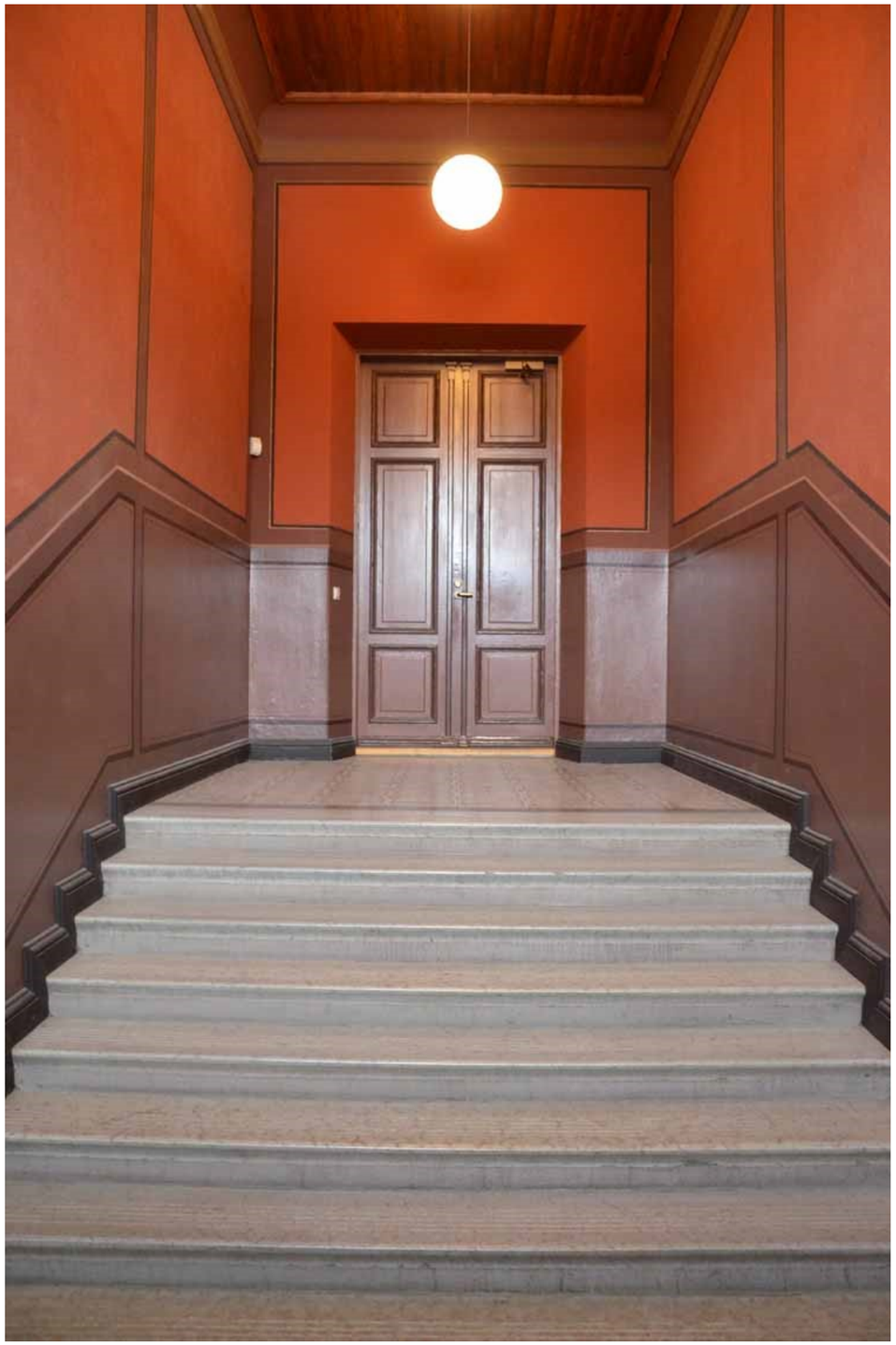
3.4 Ensimmäinen kerros, luokkahuoneet ja voimistelusali

Kerros on säilynyt alkuperäisessä käytössä. Vanhassa lyseorakennuksessa ovat edelleen opetuksen luokkatilat, vuonna 1936 rakennettuihin siipirakennuksiin sijoittuvat oppilaiden sisäänkäynnit, aula, porrashuone ja erikoisluokat. Vanhan osan huonejako on säilynyt, v. 1936 rakennetuissa siipiosissa erikoisluokkien ja käytävien huonejakoa ja käyttöä on muokattu viime remontissa. Vanhassa osassa suurimmat muutokset sijoittuvat kerroksiin johtavien porrashuoneiden ja voimistelusaliin johtavan nivelosan pienempien tilojen yhteyteen. Vanhan puolen kerrosten välisiä porrashuoneita ja niiden sivuhuoneita on muokattu 1930-, 1960- ja 1980-luvulla, jolloin tiloihin sijoitettiin wc-, sosiaali-, pukuhuone- ja siivoustiloja. Tällöin muutettiin mm. tilojen aukotusta. Korkeat luokkahuoneet ja keskikäytävä ovat säilyttäneet alkuperäiset, 1888 ominaispiirteensä, huonetilan, sisäkatot, ovet ja ikkunat. Lattiat ovat uusittu useaan otteeseen, lukuun ottamatta pääportaan eteisaulaa. Lattioiden pintamateriaalit ovat vuodelta 1988, luokissa lattiat ovat linoleumia ja keskikäytävässä muovilaattoja. Porrashuoneet ovat betonimosaiikkia. Luokissa on putkivalaisimet, pesualtaita, liitu- ja ääneneristystauluja ja kiinteitä kaappeja, jotka ovat rakennusaikaa selkeästi nuorempia, 1960- ja 1980-luvulta. Levypatterit ovat pääosin vuodelta 1936. Esteettömyys nousee 1988 remontissa, jossa rakennetaan hissi ja luiska. Ensimmäiset palo-ovet ovat jo käytävissä 1970-luvulla.

Pohjapiirros 1 krs. Huonetilojen numerointi, käyttö, rakenteet, muutokset vuosina 1888, 1936, 1960, 1988

Pääoven eteisaula 1888, tila 1.16

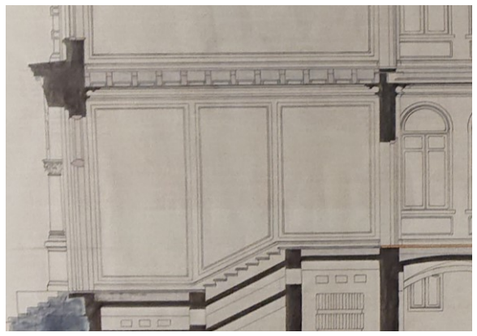
Lyseon pääoven eteisaula on juhlasalin ohella parhaiten säilynyt ja edustavaksi rakennettu sisätila. Pääjulkisivun näyttävään portaaliin liittyvässä eteistilassa ovat säilyneet alkuperäiset lattiat, ovet, listat ja sisäkatot sekä ehkä seiniin maalatujen panelikentien jako. Valaisimet ja lämmityspatterit (1936) ovat nuorempia osia. Tila entisöitiin 1988. Pääovi oli julkisivun arkkitehtoninen, seremoniallinen juhla- ja paraatisisäänkäynti, oppilaiden ja henkilökunnan ovi oli pihan puolella, nivelosassa, myöhemmin myös siipiosissa.

Vasemmalla näkymä ulko-ovelta keskikäytävään johtavalle ovelle. Oikealla alla detaljit, lattioina on käytetty keraamisia laattoja, porraslankkuina kalkkikiveä. Sisänurkissa olivat alkuperäiset ilmalämmitykseen liittyvät lämmityskanavat, jotka poistettiin 1936 peruskorjauksessa. Ainoa jälki poistosta on lattiassa, jossa rakenne näkyy betonikohtana, johon on maalattu laattoja jäljittelevä koristekuvio. Mahdollisesti alkuperäisiä lattialistoja on jatkettu vanhoja vastaavilla listoilla. Seinämaalaus uusittiin todennäköisesti tässä yhteydessä, joten sävyissä ja kuvioissa voi olla myös muutosajan, 1920-luvun klassismin vaikutusta. Alkuperäisessä maalauksessa on käytetty mahdollisesti ajalle tyypillistä marmorointia. Koulun v. 1936 laajennus ja muutososat edustavat pääosin niukkaa klassismia.

Suositukset: Säilytettävä, ovet, seinämaalaukset, sisäkatot, lattiat, listat, väritutkimukset.

Paneelikentät alkuperäisissä leikkauspiirustuksessa, rintapaneeli puuttuu. KA.

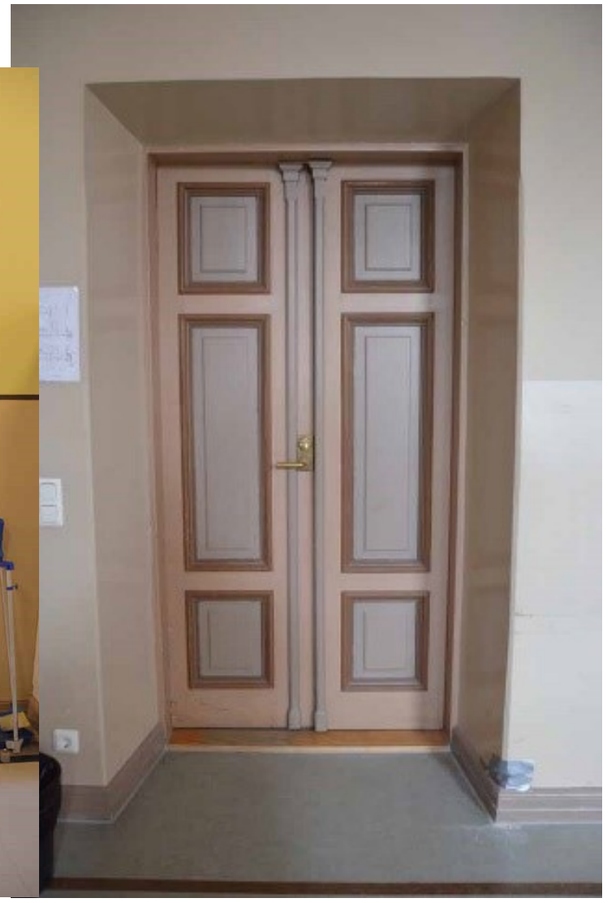
Keskikäytävä, 1 krs. 1888, tila 1.15

Ensimmäisen kerroksen vanhan osan keskikäytävää (1.15). Käynti kerrosten luokkatiloihin on keskikäytävältä. Käytävä on edelleen valaistunakin hieman hämärä, alkuperäistä tilannetta korjattiin 1936 kun käytävän päätyihin tuli siipien rakentamisen yhteydessä siipien porrashuoneisiin liittyvät suuret pystyikkunat. Valoa lisäsi myös vanhan osan toisen porrastilan poistaminen ja korvaaminen suurilla ikkunoilla varustetulla aulalla. Alkuperäisiä ovat käytävän luokkahuoneiden pariovet ja näyttävä kookkaalla kattolistalla korostettu helmiponttipaneloitu sisäkatto. Valaisimet, lokerikkokaapistot, muovilaattalattia, kellot, katkaisimet ja näyttöruudut ja päätyjen palo-ovet edustavat tilan nuorempaa, osin varsin hallitsevaa kerrostumaa. Seinät on sileäksi rapatut ja maalatut. Värit uusittiin 1988. Peltikaapit ovat samaa kerrostumaa. Käytävän päihin tulivat 1977 palo-ovet, nykyiset seinänväriin maalatut ovat viimeisen remontin ajalta.

Luokkahuoneen ovi, kolmipeilinen ovi oli tyypillinen uusrenessanssin käyttämä ovityyppi.

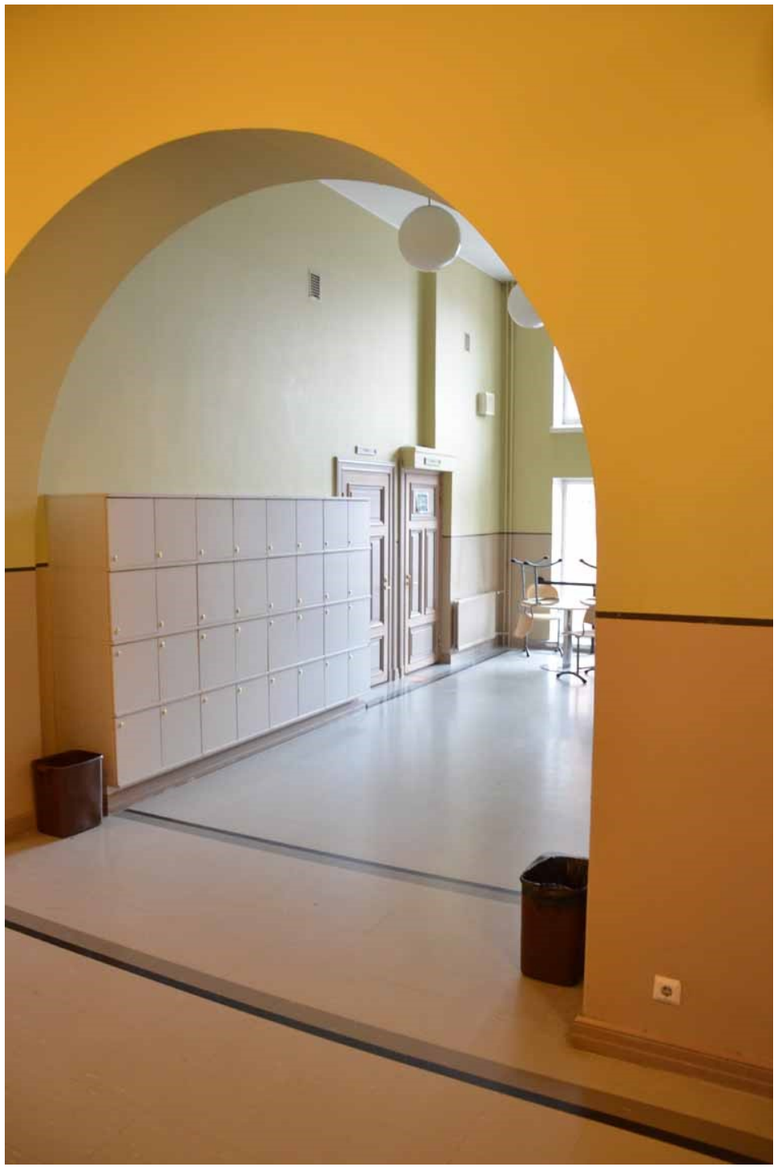

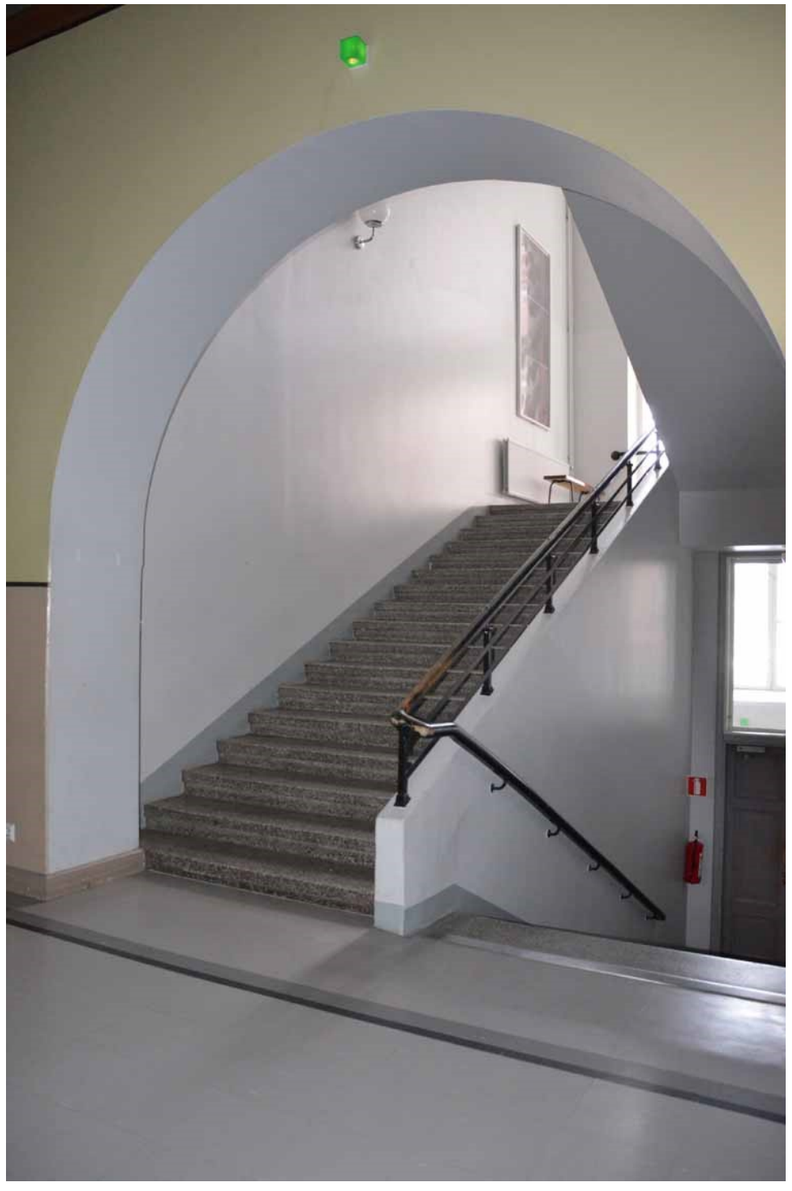

Käytävän ja oven lattia- ja ovilistat. Lattiat ovat harmaata muovilaattaa, johon liittyy musta- ja tummanharmaa seinänviertä kiertävä kehys. Ovet käytävältä ja luokkahuoneesta kuvattuna.

Porrashuoneet, 1. krs. 1936

Vanhan osan ensimmäisen kerroksen porrashuoneet, tilat 1.18 ja 1.29. Alkuperäiset kerrosten väliset puuportaat purettiin 1936 ja korvattiin nykyisellä betoniportaalla. Toinen, eteläpuolinen porrastila muutettiin tällöin valoaulaksi, joka näkyy julkisivussa korkeana ikkunarivinä.

Vasemmalla eteläinen porrastila, muutettiin 1936 suurilla ikkunoilla varustetuksi valoaulaksi, sen vanhaa jäljittelevät ovet liittyvät sivutilojen 1930- ja 1980-lukujen muutoksiin. Oikealla pohjoispuolen porrashuone, jonka puuportaat uusittiin 1930-luvulla betonirakenteisiksi.

Luokkahuoneet 1888

Ensimmäisen kerroksen luokkahuoneissa ovat säilyneet alkuperäinen, korkea huonetila, aukotus, sisäkatot, pariovet ja ikkunat penkkeineen. Nuorempaa, pääosin 1980-luvun peruskorjauksen kiinteää sisustusta edustavat linoleum-lattiat, verholistat, sähkökotelot, irtokaapit, äänenvaimennustaulut ja valaisimet. Levypatterit ovat vuodelta 1936, putket uusittiin 1960. Uudempia osia yritetty sopeuttaa interiööriin värein ja mm. liitu- ja vaimennustaulujen kehyksiin ja konsoleihin on tehty pienet koristeprofiilit.

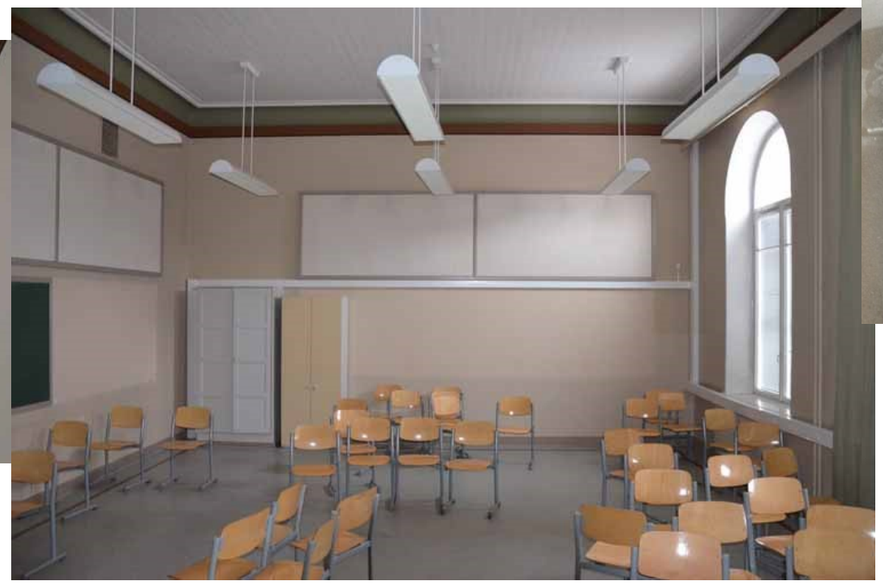
Alkuperäisestä sisustuksesta tai väreistä ei ole varmuutta. Loisteliaan juhlasalin rinnalla luokat olivat yksinkertaisesti maalatut, seinät olivat kaksiväriset, alaosa öljymaalilla ja yläosa liimamaalilla. Kalustoa saatiin myös lahjoituksena. Koulun museossa on mm. pulpetteja. Luokkahuoneen kalustus on varsin uuden aikaista. Pintoja, seiniä ja ovia maalattiin todennäköisesti useaan otteeseen. Seinässä on ollut lämmitykseen ja ilmanvaihtoon liittyviä aukkoja ja metalliset radiaattorit. Luokkiin kuuluneet kateederit purettiin 1988.

Luokkahuone, III luokka 1917, Lyseon kuva-arkisto

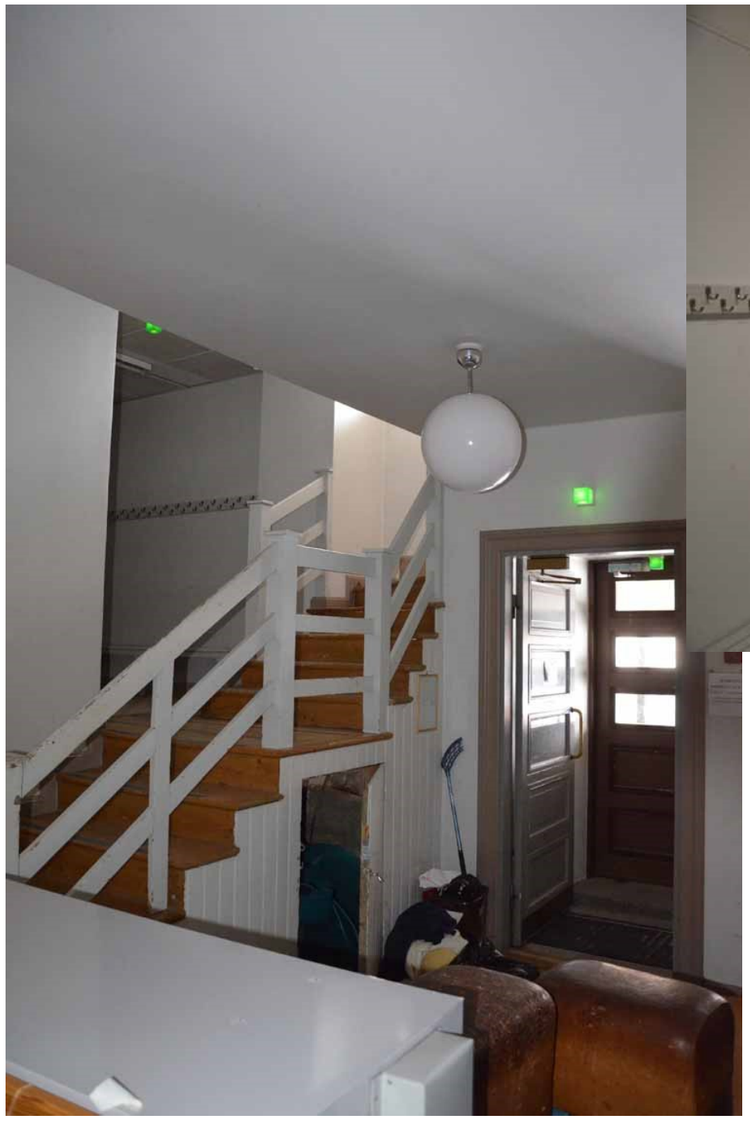

Säilyneitä, alkuperäisiä ominaispiireitä ovat tila, huonekorkeus, pariovet, sisäkatto ja ikkunakarmit ja -penkki.

Puku- ja pesuhuoneet 1936, tilat 0.38, 1.19, 1.22

Siipien rakentamisen yhteydessä vanhan koulurakennuksen nivelosaa laajennettiin. Tilassa oli alkujaan koulun toinen, arkisempi ja koulun pihaan suuntautuva sisäänkäynti. Muutoksessa tilaa sijoitettiin useaan tasoon sijoittuva matalampi tila eteiselle sekä voimistelusalin pukuhuoneelle, pesutiloille ja opettajalle. Tilat sijoittuvat osin kerrosten väliin, rakentamisessa hyödynnettiin taitavasti vanhan osan korkeaa kerroskorkeutta.

Vasemmalla tila 0.38, alkujaan voimistelusalin ja koulun sisäänkäyntien korkea aula, jota laajennettiin 1936, jolloin tilaan saatiin neljätasoinen aula-pukuhuone-pesuhuone -tila. Ulko-ovet, portaikko ovat vuodelta 1936, tasanteella näkyy alempi pukuhuone. Voimisteluopettajan huone muutettiin 1988 varastoksi ja tekniseksi tilaksi, ovet jäljittelevät vanhoja ovia.

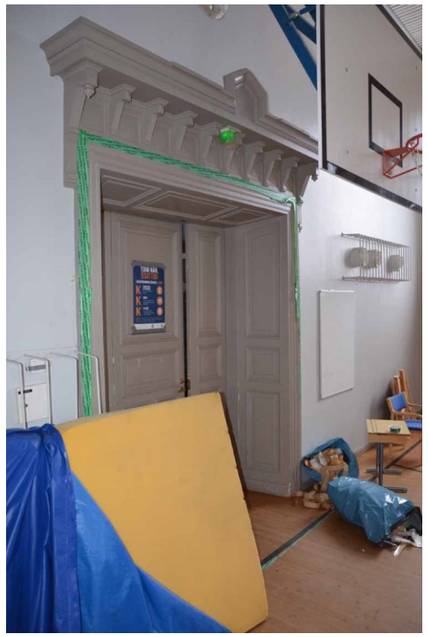
Ylhäällä kuvassa vahtimestarin huoneeksi 1888 alun perin rakennettu ja vuonna 1936 ylemmäksi pukuhuoneeksi muutettu tila 1.19. Vanha sisäkatto säilynyt, tilaa lyhennettiin 1988 hissin ja kuvassa näkyvän varastotilan vuoksi, ovi jäljittelee vanhinta, kolmipeilistä ovityyppiä. Oikealla vuoden uudistilan yläkerta, tila 1.22.

Kokonaisuus on säilynyt pääpiirteissään ja muodostaa portaikkojen ohella parhaiten säilyneen vuoden 1936 kerrostuman. Muutoksia on v. 1988 tilojen muokkaukset Pinnat, lattiat ja seinät ovat pinnoitettu.

Voimistelusali 1888/1960

Liikuntakasvatus nousee Suomessa opetuksessa esiin ensin kadettikoulussa 1830-luvulla. Koulumaailmassa 1860-luvulla Uno Cygnaesus korosti ruumillista kasvatusta henkisen ja tiedollisen oppimisen rinnalla. Aluksi liikuntatiloina käytettiin luokkia ja salitiloja. Ensimmäisiä tyyppikouluja edustavassa Hämeenlinnan normaalikoulussa kouluun rakennetiin jo erilliset voimistelu- ja juhlasalit. Voimistelusalissa oli alkujaan asfalttimassalattia, joka korvattiin puulattialla melko pian. Vuonna 1888 lyseon voimistelusalin leveää, puurakenteista sisä- ja välikattoa tukivat salin sivuilla suuret, puurakenteiset vinotuet. Sisäpallopelit yleistyivät yhteiskunnassa ja opetussuunnitelmissa sotien jälkeen, niitä haittaavat tuet poistettiin vuoden 1960 peruskorjauksessa ja puurakenteinen sisäkatto korvattiin betonirakenteella. Seiniin ja tukiin liittyvät seinien tiilipilasterit purettiin ja seinät tasoitettiin. Museovirasto hyväksyi tällöin ratkaisun, koska salin arkkitehtuuri ei ollut samantasoista kuin juhlasalin. Alkuperäisiä osia edustavat ikkunat, aspis ja pariovet komeine portaaleineen. Nykyisen tilan yleisilme on 1900-luvun jälkipuoliskolta.

Voimistelusali 1888/1960

Kuvat: Sali sisäänkäynniltä kuvattuna, oikealla olevassa kuvassa aikaisemmin moniväriset ovet ja portaali, jossa on säilynyt sotien jälkeen yleistynyt yksivärinen peittomaalaus. Oikealla näkyy 1960 remontin ilmanvaihdon venttiileitä. Huonetila, aspis ja pariovet portaaleineen ovat tilan 1880-luvun heikosti näkyvät kerrostumaa. Sisätilat kalusteet, lattiat, seinät, patterit, voimistelutelineet ja sisäkatto ovat 1960-luvun remontista. Vuoden 1960 remontissa aspis oli muurattu umpeen ja muutettu lämminilmakojeen tilaksi. Seinä purettiin 1988 remontissa.

Alakuvassa oikealla voimistelusali 1920-luvulla ja vasemmalla 1948/49. Vanhemmassa kuvassa näkyy seinen pilasterit ja vinotuet sekä ilmastointi/lämmityskaappeja. Seinällä on kello. Koululiikunta käsitti aluksi lähinnä voimistelua, liikkeitä ja telinevoimistelua johtavan miesvoimisteluteoreetikon Viktor Heikelin oppien mukaan. Liikkumiseen ja voimisteluun liittyviä telineitä oli myös koulun pihassa. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin saliin on saatu jo koripalloteline. Valokuvat: Lyseon kuva-arkisto.

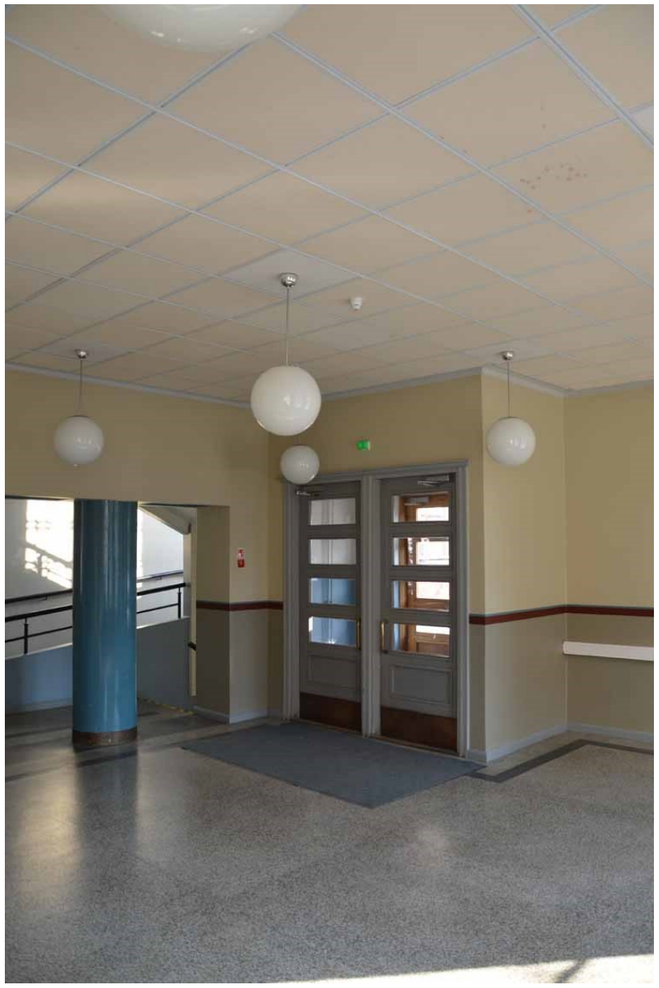

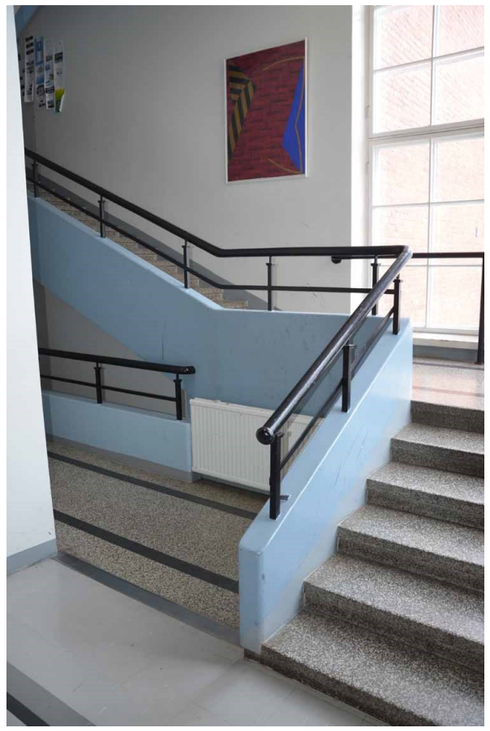

Voimisteluun liittyi myös koulun piha, kenttä, joka sijoittui koulun ja korttelin itäreunaan. Sen paikalla on nykyisin 1962 valmistunut lisärakennus. Kuva on otettu ehkä 1900-luvun vaihteessa korttelin kaakkoiskulmalla, taustalla näkyy oikealla Keinusaaren viljamakasiini ja lääninsairaala 1840-luvulta, vasemmassa kulmassa on Venäjän armeijan asemalle rakennettu makasiini 1850-luvulta. Näkyvät puutalot korvautuivat vasta 1960- ja 1980-luvulla kerrostaloilla. Koulun kortteli aidattiin jo rakennusvaiheessa, kuvassa näkyvät kentän telineinä ainakin leuanvetotanko, suuri keinu ja nojapuut. Lyseon kuva-arkisto.

Siipiosat 1936

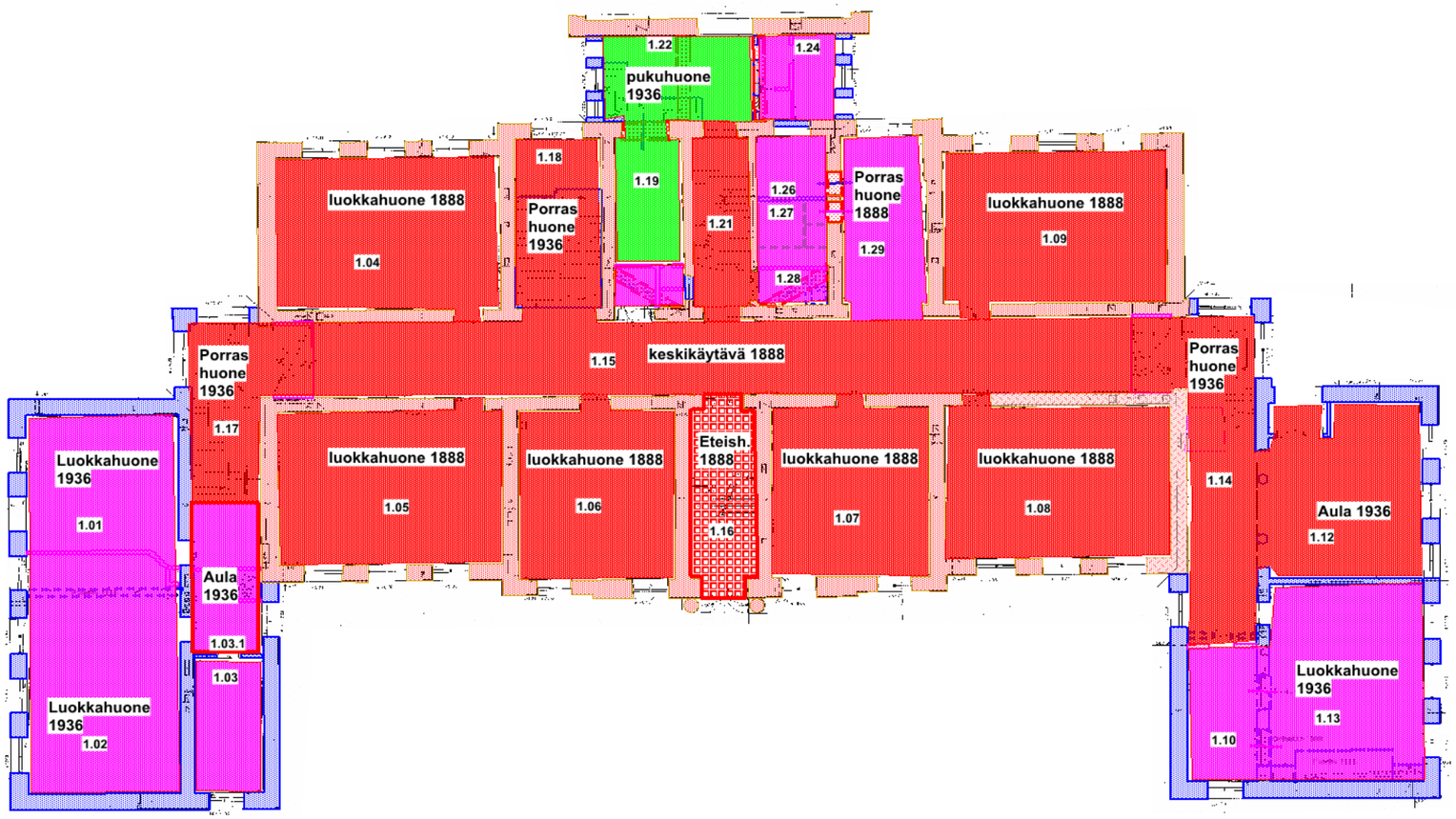

Vasemmalla: Nuoremmissa siipiosissa säilyneitä ja edustavia tiloja ovat aula- ja porrastilat. Kuvassa paremmin säilynyt eteläpuolisen siiven eteisaula, tila 1.12, jossa alkuperäistä kiinteää sisustusta ja interiööriä edustavat pilarit, mosaiikkibetonilattia ja tuulikaapin ja ulko-ovien vaakapeiliovet. Sisäkaton vaimennuslevytys peittää katon nurkkiin jäävän profiloinnin. Seinien väritys seuraa vanhan osan väritystä, muuten siipiosissa ovat valkoiset pinnat. Keskellä pohjoispään portaikkoa ensimmäisessä kerroksessa. Oikealla siiven luokkahuone, alkuperäisiä osia tai pintoja ovat lähinnä ikkunat ja patterit.

Säilyneisyys, arvot, muutoksensietokyky 1 krs

Ensimmäisessä kerroksessa on kuusi luokkahuonetta keskikäytävän varrella. Käytävään liittyy lisäksi pääovelle ja voimistelusaliin johtava porrastila sekä yläkerrokseen johtava portaikko. Huonetiloihin merkityt tekstit kertovat tilojen alkuperäisen käytön ja luonteen, värit ilmaisevat tilojen säilyneisyyden ja muutoksensietokyvyn.

Säilyneisyys:

I+ Erityisen näyttäviä ja hyvin säilyneitä tiloja edustaa pääportaan eteistila (1.16), jossa ovat säilyneet alkuperäiset ja vanhat pinnat sekä listat ja ovet. Tila entisöitiin 1988. Eteisen sisäkulmista on poistettu 1936 ilmalämmityksen kanavat, jotka näkyvät lattiassa betonipaikkauksena.

Suositukset: Ei kestä muutoksia. Säilytettävä, väritutkimukset

I Hyvin säilyneitä, edustavia ja keskeisiä tiloja edustavat keskikäytävä (1.15) ja luokkahuoneet (1.04-1.09). Korkeissa huonetiloissa on säilyneet alkuperäiset (1888) paneloidut sisäkatot ja kolmipeiliset pariovet. Ikkunat ovat osin 1880- sekä 1900-luvun alkupuolelta. Tilojen värit, valaisimet ja lattiamateriaalit ovat 1980-luvun peruskorjauksesta. Tiloihin liittyvä kiinteät sisustus ovat 1960-, 1980- ja 2000-luvulta, vain lämpöpatterit ovat v. 1936. Porrastila (1.18) on vuoden 1936 muutoksia, sen rakenteet, betoni- ja metallikaiteet, lattia- ja porrasmateriaalit muutosajalta. Siipiosissa (1936) hyvin säilyneitä, edustavia tiloja ovat aula- ja porrastilat 1.17, 1.12., 1.14., jossa lattiapinnat, sisäovet, huonejako ja mm. pylväät ovat säilyneet.

Suositukset: Eivät kestä suuria muutoksia, säilytettävä. Paneloidut sisäkatot, pariovet, ikkunat ja ikkunapenkit ovat keskeinen osa tilojen interiööriä ja säilytettäviä ominaispiirteitä. Tilakokonaisuus, väreinä käytettävä aikakauden värejä ja maalityyppejä.

II Hyvin säilyneitä, nuorempia tiloja ja kerrostumia edustavat vuoden 1936 muutoksiin liittyvät nivelosan pukuhuone- ja aulatilat puuportaikkoineen (0.38,1.19 ja 1.22). Muutosajan huonejako ja portaikko ja ulko-ovet on säilynyt, lattiapinnat ja muu kiinteä sisustus on uusittu. Suositukset: Nuoremman kerrostuman muodostavat portaat ja ulko-ovet tulee säilyttää.

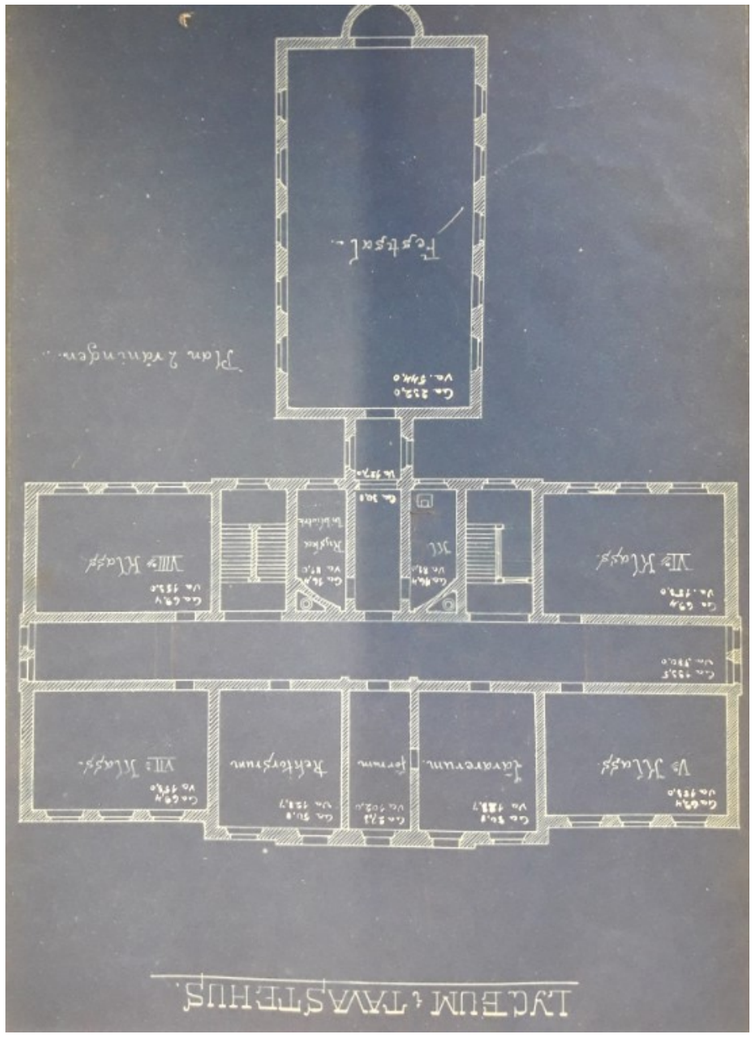
III Muuttuneita tiloja edustavat tilat, joita on muutettu merkittävästi purkamalla sekä muuttamalla ovi- ja huonejärjestystä. Muuttuneita tiloja ovat vanhalla puolella mm. toinen portaikko 1.29 sekä wc- ja hissitiloiksi (1.26-1.28) muutetut huonetilat. Uudemmissa siivissä näitä tiloja ovat luokka- ja kokoelmatilat (1.10, 1.13, 1.02, 1.03, 1.01)., niissä huonejakoa on muutettu, kiinteät kaapit ja sisäovet ovat uudistuneet, muovilaattalattiat, sisäkattoja peittävät akustiikkalevyt. Ovimalli on ilmeisesti muuttunut peiliovista laakaoviksi.

Suositukset: Kestävät muutoksia, aikaisempi käyttö ja huonejako huomioitavat, palauttavat muutokset suositeltavia mm. pohjoispään aulatila.

3.5 Toinen kerros ja juhlasali

Kerros on säilynyt alkuperäisessä, hallinnon ja opetuksen käytössä. Vanhan puolen toinen kerros muodosti pääkerroksen, johon sijoittuivat hallinnon mm. rehtorin, opettajien tilat sekä koulun näyttävä, omaan siipeen sijoitettu juhlasali. Tilat ovat säilyneet lähes alkuperäistä vastaavassa käytössä, rehtorin ja opettajien tiloja on muokattu ja laajennettu koulun hallinnon kasvaessa ja tarpeiden muuttuessa. Nykyinen opettajahuone on entinen luokkahuone. Runko-osassa muutoksia on tehty lähinnä vuoden 1936 peruskorjauksessa, juhlasalisiipi on säilynyt alkuperäisenä. Nuorempia siipiosia on muokattu, pinnat ja huonejako ovat muuttuneet.

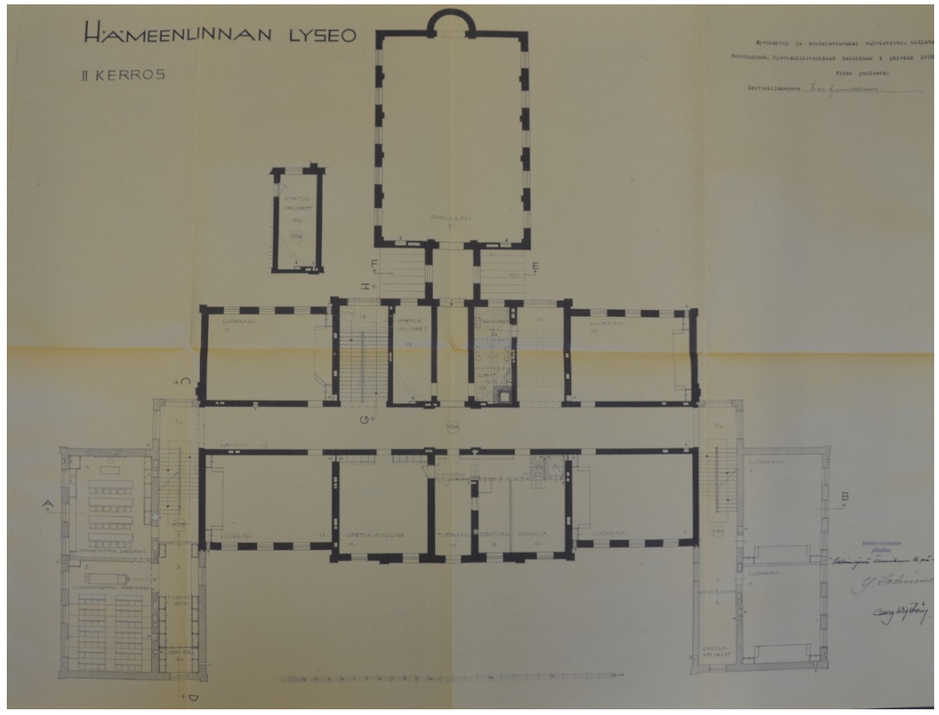
1888. Julkisivuissa ja sisätiloissa rakennuksen pääkerroksen muodostavaan toiseen kerrokseen sijoittui pääjulkisivun keskelle, risaliittiosaan rehtorin ja opettajainhuone sekä sen odotushuone. Kerroksessa oli lisäksi keskikäytävän varrella, rakennuksen kulmissa neljä luokkahuonetta. Rehtorien ja opettajien tiloja vastapäätä olivat kaksi portaikkoa ja käytävä juhlasaliin, jonka varrelle jäi venäläinen kirjasto ja sivuhuone, ehkä juhlasalin odotus- ja wctilaksi tarkoitettu. Juhlasali muodostaa rakennuksen itäpuolelle oman siiven, joka sijoittuu rakennuksen keskiakselille.

1936 Siipirakennusten ohella vuoden 1936 peruskorjauksessa vanhaa puolta muokattiin merkittävästi. Opettajain- ja odotushuone jaettiin kolme huoneeksi, kanslia, odotushuone ja tupakkahuone, joita yhdisti yhteinen eteinen, johon sijoittui wc-tila. Kansliaan tuli lisäksi holvi, opettajanhuoneessa oli pieni kassakaappi, joka voi olla vanhempaa perua, jo rehtorin käyttöajalta. Kerroksen porrashuoneet uusittiin myös ja juhlasaliin vievän käytävän sivuhuoneiseen rakennettiin opettajille wc-tilat. Venäläinen kirjasto muutettiin kaksikerroksiseksi opetusvälinetilaksi, jonka toiseen kerrokseen käynti oli uuden portaikon kautta. Peruskorjauksessa vanhat porraskäytävät purettiin ja korvattiin uudella portaalla, eteläisempi valoaulalla.

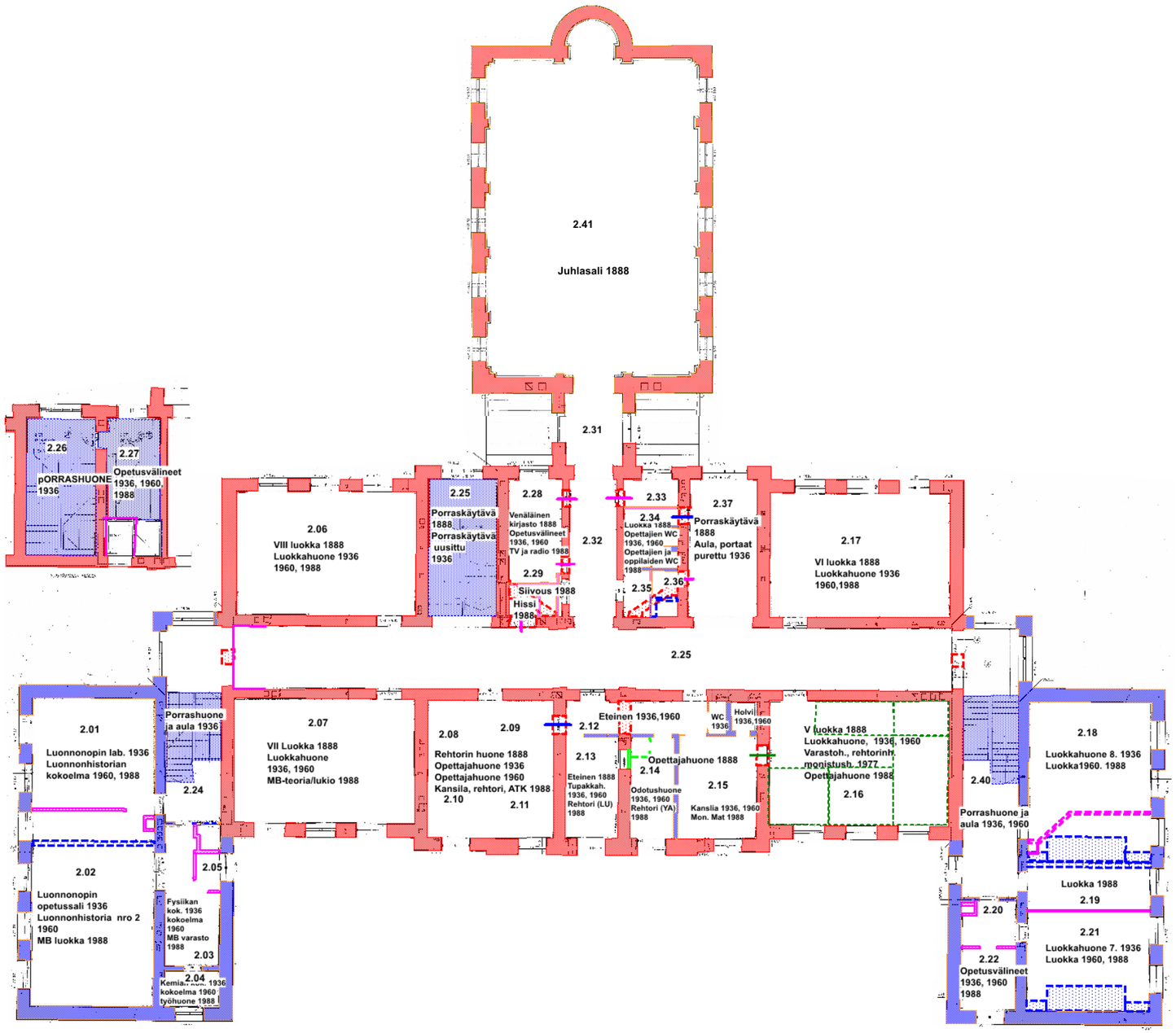
1960, 1977 Hallinnon tiloja järjestetään edelleen, kanslian viereinen luokkahuone jaetaan rehtorin huoneeksi sekä kopiointi- ja varastotilaksi.

1988. Peruskorjauksessa merkittävin muutos vanhalla puolella oli hissin rakentaminen. Sen tila lohkaistiin kerroksen sivutiloihin kuuluvasta opetusvälinetiloista, entisestä venäläisestä kirjastosta. Myös wc-tilat uusittiin. Luokkahuoneesta rehtorin tiloiksi muutetusta tilasta tehtiin uusi opettajahuone poistamalla 1970-luvulla rakennetut väliseinät. Alkuperäistä henkeä pyritään palauttamaan opetustiloihin. Siipiosissa luokkahuoneisiin tehdään suurempia muutoksia.

Piirustukset 1888 ja 1936, KA ja HKA.

Pohjapiirros 2 krs. Huonetilojen numerointi, käyttö, rakenteet, muutokset vuosina 1888, 1936, 1960, 1988

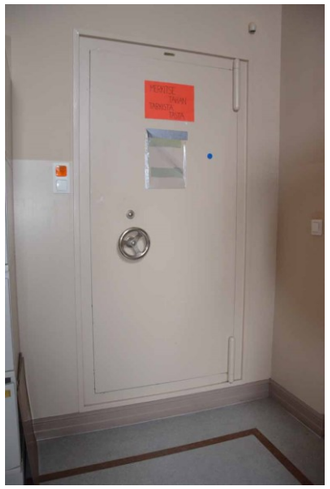

Rehtorin, opettajien ja kanslian tilat 1888/1936/1988, tilat 2.08-2.16

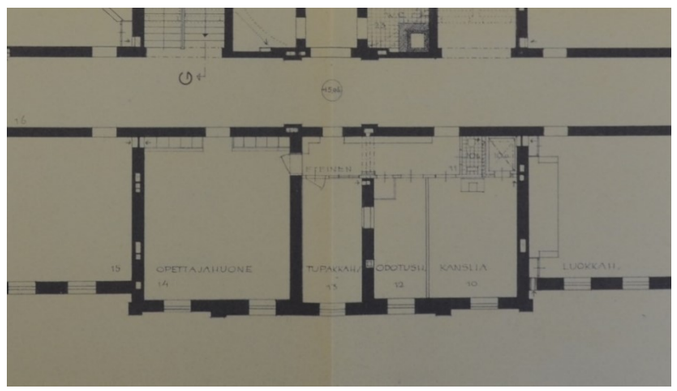
Kanslian, rehtorin ja opettajien eteinen wc -tiloineen ja tupakkahuoneineen rakennettiin 1936 yhdistämällä vanha opettajahuone ja sen eteinen. Entinen opettajahuone muuttui kansliaksi. Uuteen eteistilaan tuli tällöin myös wc- ja sisäikkunat. Uusista väliseinistä huolimatta sisäkatot rakennettiin alkuperäistä vastaavalla tavalla. Vasemmalla eteistila 2.12, keskellä kanslia 2.15, johon rakennettiin oikealla näkyvä suuri holvi (Merivaara, Helsinki). Vuoden 1988 remontissa tilasta tuli henkilökunnan keittiötila.

2.16. Oikealla 1988 entisestä luokkahuoneesta ja 1970-luvun varasto-, kopiointi- ja rehtorinhuoneesta tehty opettajahuone. Katon väriksi tuli juhlallinen punainen, jota on käytetty myös auloissa. Opetustiloissa ja kansiliassa katot ovat valkoisia. Opettajahuoneeseen on keskitetty koulun vanhoja kalusteita mm. opettajahuoneeseen kuuluneet tuolit ja pöydät sekä kattovalaisimia. Takaseinän kirjahylly siirrettiin viime remontissa kolmannen kerroksen kirjastosta. Mitoiltaan se vastaa alkuperäisiä hyllyjä, ollen kuitenkin ehkä vasta 1930-luvulta, sen ovet ovat jälkiasennuksia. Alla v. 1936 piirustus, jossa tilaa muokattiin rakentamalla väliseinät ja avaamalla yksi seinä leveäksi eteiseksi.

Vasemmalla entinen rehtorin, myöhempi opettajahuone huone, joka nykyisin on jaettu sermeillä kansliatiloiksi 2.08-20.11. Seinässä on vanha kassakaappi. (Grundström, Tampere)

Muutospiirustus
1936 HKA.

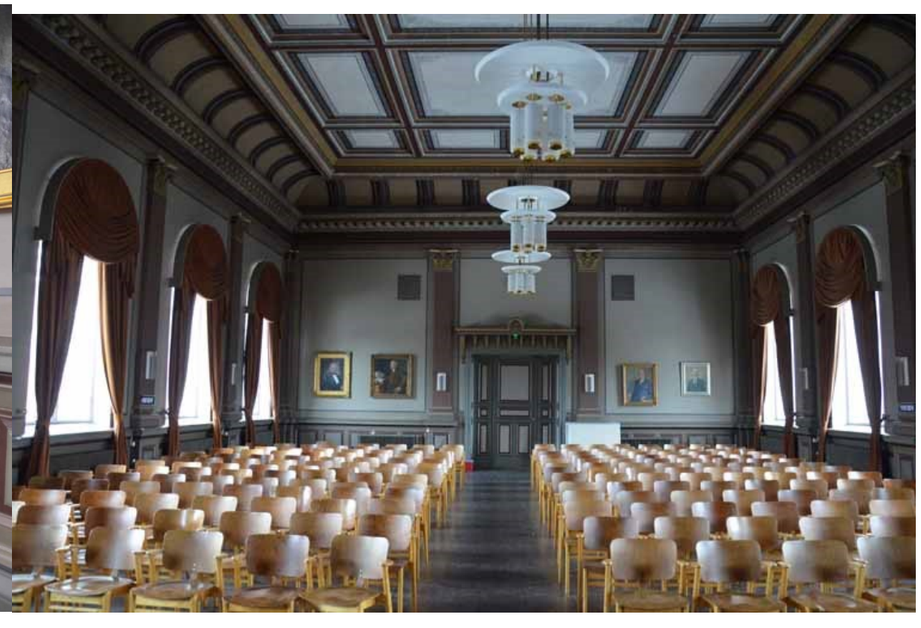
Käytävät ja aulat, 2. krs, 1888, 1936

Porraskäytävä ja juhlasalin käytävä. Vasemmalla näkyy vuoden 1888 eteläisempi porraskäytävä, joka poistettiin 1936 ja muutettiin valoaulaksi (2.37). Julkisivun ikkunoita suurennettiin samalla. Tilan sisäkatto on mahdollisesti alkuperäinen. Vieressä uusittu pohjoisempi porras (2.25), joka noudattaa rakenteiltaan ja tilaltaan siipiosien portaikkoja, sijoittuen tyylillisesti jo niukan klassimin ja funktionalismin rajoille. Porrastila muodostaakin selkeästi oman, nuoremman kerrostuman 1888 keskikäytävän varrella. Keskellä ja oikealla näkymä juhlasaliin vievästä käytävästä (2.32 ja 2.31) Juhlasalin pääovi sijoittuu kapean, valoisan nivelosan reunaan. Käytävään on lisätty kolme ovea, jotka noudattavat vanhojen ovien jäsentelyä, yksi ovi on valkoinen mdf -rautakauppaovi. Vanhan osan ja siipien käytävillä on käytetty pallovalaisimia, jotka ovat viimeisen remontin ajalta.

Juhlasali 1888

Juhlasali 1888. Koulun sisätilojen maalaamisesta vastasi helsinkiläinen yritys Karl Konst. Hellsten. Yritys vastasi myös juhlavan rukoussalin eli juhlasalin katon koristelusta oman ehdotuksensa pohjalta. Maalariin ja työn valmistumiseen viittaa myös kattoon, holkkalistan alle maalattu nimi ”Koskinen 30.5.1888 Helsingfors” (Juhlasalin katon vauriokartoitus ja alustava toimenpidesuunnitelma, Ukri Oy 2017). Juhlasalin kiinteään sisustukseen kuuluvat vanha puhujapönttö, kateederi, sekä 1950-luvulla hankitut ja jalustalle nostetut E.N. Setälän 1954 (veistäjä Alpo Sailo) ja J.K. Paasikiven 1950 (Essi Renvall) rintakuvat sekä osin ikkunapenkeillä olevat Eino Leinon 1955 (Carl Gunnar Elfgren) Sibeliuksen 1956 (Väinö Aaltonen) ja Larin Kyöstin 1953 (Elias Ilkka). Apsiksessa on pylvään päällä arkkitehti Arttu Brummerin suunnittelema ja kuvanveistäjä Emil Filénin 1948 muovailema uurna, ja seiniin on merkitty vuosien 1918, 1939-40 ja 1941-1944 sodissa menehtyneet koulun oppilaat. Kiinteästä sisustuksesta nuoremman kerrostuman muodostaa valaisimet, katto- ja seinävalaisimet sekä vuoden 1936 kookkaat putkiradiaattorit, jotka poikkeavat muun rakennuksen levypattereista. Niitä lisättiin 1960 peruskorjauksessa sekä lisättiin kaareva levypatteri aspikseen. Tuoleina tilassa ovat Ilmari Tapiovaaran Domus-tuolit.

Katossa ja seinissä on nähtävissä vanhoja ja uusia vaurioita. Niitä ja maalipintoja on korjailtu jo aikaisemminkin. Rakennusentisöintiliike Ukri Oy:n raportin mukaan ainakin osin katossa on nähtävissä alkuperäiset värit (Koskinen). Edeltävissä, vuosien 1960 ja 1988 peruskorjauksissa juhlasali on pyritty säilyttämään ennallaan ja entisöimään. Tilaa on kunnostettu työselitysten mukaan Museoviraston ohjeiden, määräysten ja katselmuksen mukaan. Laajempi entisöinti tehtiin vuonna 1960, jolloin työtä valvoivat konservaattori Lindqvist ja Rakennushallituksen yliarkkitehti R. Siewert. Työ sisälsi katon halkeamien paikkausta, korjausmaalauksia ja pintojen puhdistamista. Kaarevat ruskeanharmaat peiliosat maalattiin uudestaan, joskin pieni koristeornamentti jätettiin pois. Seinät maalattiin uudelleen siten että rajat, viivat ja kuvioinnit säilyvät ennallaan. Vuonna 1988 kattopinnalle ei tehty mitään, ikkunat, ikkunapenkit ja syvennykset sekä ikkunan penkkitason alapuoliset osat kunnostettiin maalaamalla.

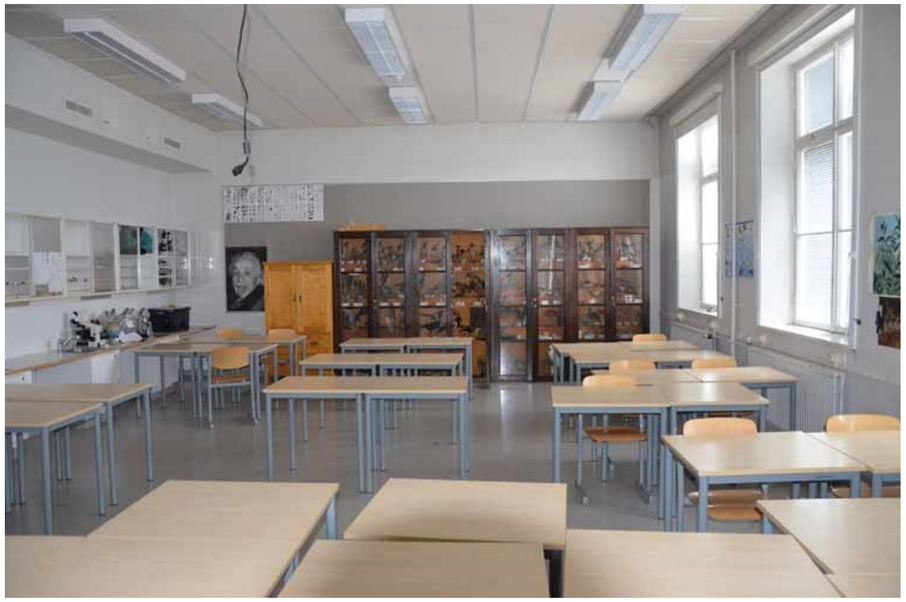
Toisin kuin luokkahuoneissa, juhlasaliin tehtiin massiivinen jalkalista/rintapaneeli puusta, kipsistä ja rappaamalla, sekä seiniin pilastereita ja kattoon kasetointi. Kunnostuksissa vanhat profiilit on säilytetty. Radiaattorit lisättiin tilaan 1936 kun keskuslämmitys uusittiin Tummaksi petsatun ja lakatun lattian ikää ei tunneta. Rakennustoimikunnan mukaan koulun lattiat tehtiin rakennusvaiheessa 2,5 tuuman lankuista, juhlasalissa nykyinen ainevahvuus on kuitenkin vain n. 1 tuuma. Asiakirjojen mukaan lattiaa on kunnostettu 1936, 1960 ja 1988.

Juhlasali 1920-luvulla, juhlasalin seinällä on ollut aikaisemmin maalauksia mm. Jean Sibeliuksen muotokuva (Toivo Tuhkanen 1930) Lyseon kuva-arkisto

Vasemmalla lattialankun vahvuus.

Lyseon siipiosat 1936, luokkatiloja, erikoisluokkia, kokoelmahuone

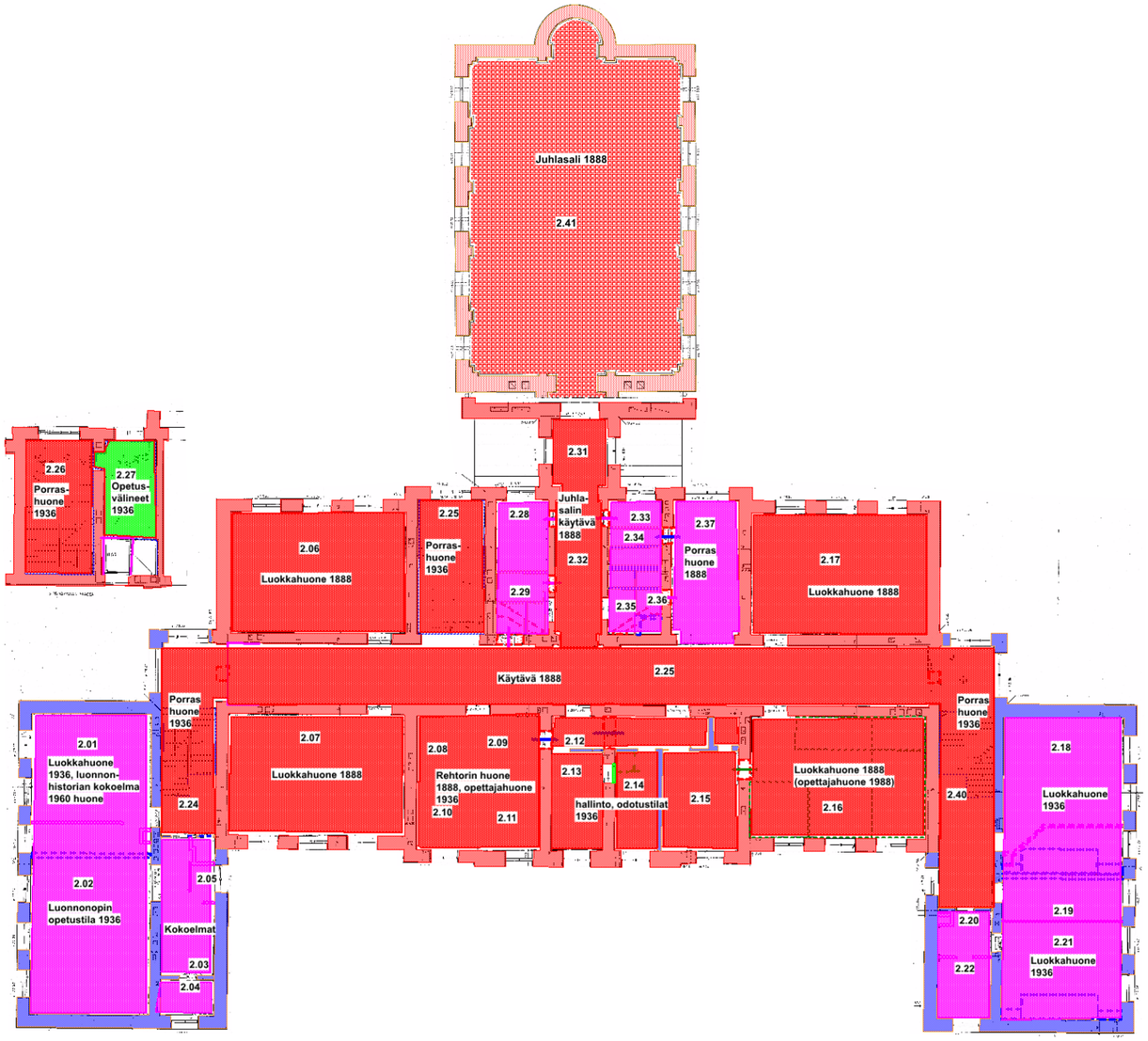
Lyseon siipiosat valmistuivat 1936. Vanhaan keskikäytävään portaikon ja aulan kautta liittyviin siipiosiin sijoitettiin 1900-luvulla opetuksessa lisääntyneet erikoisluokat sekä tavallisia luokkahuoneita. Huonetila on matalampi kuin vanhassa osassa.

Pohjoissiivessä sijaitsevat nykyisin luonnonopin luokka ja kokoelmat. Tiloja on muokattu siirtämällä väliseinää ja rakentamalla aulaan erikoistiloja 1988. Lattiat ovat muovilaattaa, sisäkatto on peitetty vaimennuslevytyksellä ja ilmastoinnin koteloinnilla. Katossa on putkilamput. Alkuperäistä interiööriä edustavat levypatterit ja ikkunat. Kiinteät kaapit ovat nuorempia. Yläkuvassa näkyvää luokkahuonetta 2.02 suurennettiin 1988, osa viereisen pienentyneen huoneen 2.01 luonnontieteellistä kokoelmaa on sijoitettu luokkatilaan. Oikealla näkyvä kokoelmahuone 2.01 oli alkujaan luonnonopin laboratorio klinkkerilattioineen, tilaan siirrettiin luonnonhistorian kokoelma 1960. Eteisaulaan sijoittuvia tilojen käyttö on myös muuttunut.

Ruskeaksi petsatut, lasi-ikkunoilla varustetut mäntykaapit ovat mallin perusteella 1930-luvun muutostyön aikaisia. Ne eivät ole alkuperäisellä paikallaan.

Eteläsiivessä on tehty vastaavia tilamuutoksia, pinnat ovat vastaavat kuin kuvissa.

Säilyneisyys, arvot, muutoksensietokyky 2 krs

Toisessa kerroksessa on vanhalla puolella neljä luokkahuonetta keskikäytävän varrella, rakennuksen kulmissa. Keskikäytävään liittyy lisäksi juhlasaliin johtava käytävä sekä kerroksiin johtava portaikko ja hallinnon tilat, jotka ovat nykyisin laajentuneet myös entiseen luokkahuoneeseen. Huonetiloihin merkityt tekstit kertovat tilojen alkuperäiskäytön, luonteen, värit ilmaisevat tilojen säilyneisyyden ja muutoksensietokyvyn. Nuoremmissa siivissä on molemmissa sivukäytävän varrella kaksi luokkahuonetta ja opetuksen aputiloja.

Säilyneisyys:

I+ Erityisen näyttäviä ja hyvin säilyneitä tiloja edustaa juhlasali (2.41), jossa ovat säilynyt alkuperäisiä pintoja sekä ovet. Myös irtain sisustus mm. rintakuvat ja kunniataulut ovat osa tilan sisustusta. Tilaa on kunnostettu museoviraston valvonnassa 1960 ja 1988.

Suositukset: Ei kestä muutoksia. Säilytettävä, väritutkimukset

I Hyvin säilyneitä, edustavia ja keskeisiä tiloja edustavat keskikäytävä (2.25), luokkahuoneet ja v. 1936 muokatut hallintotilat. Tiloissa ovat säilyneet alkuperäiset (1888) tai palautetut paneloidut sisäkatot ja kolmipeiliset ovet sekä ikkunat. Tilojen värit, valaisimet ja lattiamateriaalit ovat 1980-luvun peruskorjauksesta. Tiloihin liittyvä muu kiinteä sisustus, kaapit, liitutaulut, akustiikkataulut ovat 1960-, 1980- ja 2000-luvulta, vain lämpöpatterit ovat v. 1936. Listoja uusittiin 1960, niiden mallin alkuperäisyys ei selvinnyt. Vain juhlasalissa listoitus on alkuperäistä tai vastaavaa. Ikkunoita ja ovia on kunnostettu perusteellisesti 1960 ja 1988. Porrastilat (2.25 ja 2.37) ovat vuoden 1936 muutoksia, rakenteet, betoni- ja metallikaiteet, lattia- ja porrasmateriaalit ovat säilyneet. Siipiosissa (1936) hyvin säilyneitä, edustavia tiloja ovat keskikäytävään liittyvät aula- ja porrastilat 2.40, 2.24.

Suositukset: Eivät kestä suuria muutoksia, korkeat huonetilat säilytettävä. Paneloidut sisäkatot, pariovet, ikkunat ja ikkunapenkit ovat keskeinen osa tilojen interiööriä ja säilytettäviä ominaispiirteitä. Seinien, ovien ja ikkunoiden pinnat ovat aikaisemmin kunnostettu huolellisesti, väritutkimukset eivät ehkä tuota tuloksia, nykyiset värit 1988. Tilojen maalauksissa tulisi käyttää aikakauden värejä ja maalityyppejä.

II Hyvin säilyneitä, nuorempia tiloja ja kerrostumia edustavat vuoden 1936 muutoksiin liittyvä pieni opetusvälinevarasto 2.27, joka rakennettiin kerrosten väliin, kun portaikko uusittiin. Ovi peiliovi, sisätilat muuttuneet.

Suositukset: kestää muutoksia.

III Muuttuneita tiloja edustavat tilat, joita on muutettu merkittävästi purkamalla sekä muuttamalla ovi- ja huonejärjestystä. Muuttuneita tiloja ovat vanhalla puolella mm. toinen portaikko 2.37 sekä wc- ja hissitiloiksi (2.28-2.2, 2.33-2.36) muutetut huonetilat. Uudemmissa siivissä muutettuja tiloja ovat luokka- ja kokoelmatilat, niissä huonejakoa on muutettu, kiinteät kaapit ja sisäovet ovat uudistuneet, muovilaattalattiat, sisäkattoja peittävät akustiikkalevyt ja koneellisen ilmanvaihdon kotelot. Ovimalli on muuttunut peiliovista laakaoviksi. Vanhoja kaappeja on säilynyt kokoelmahuoneessa, petsatut lasikaapit ovat ilmeisesti 1930-luvulta.

Suositukset: Kestävät muutoksia, aikaisempi käyttö ja huonejako huomioitavat, palauttavat muutokset suositeltavia. Kokoelmahuoneen puukaapit tulee säilyttää.

3.6 Kolmas kerros

Vanha lyseorakennus 1888

Huonejako säilynyt, tilojen käyttö muuttunut merkittävästi. Lyseon vanhan puolen kolmas kerros sijoittuu rungon risaliittiosaaan, ollen muita kerroksia kapeampi. Lyhyen, kattoikkunalla varustetun keskikäytävän varrella on kolme luokkahuonetta ja pienempi huone. Vinttiosaan on 1988 rakennettu varasto-, wc- ja siivoustila. Kerroksesta ei ole yhteyttä siipiosiin kuin 1988 rakennettujen hätäpoistumistien käytävien kautta. Kerroksen käytössä on tapahtunut runsaasti käyttöön liittyviä muutoksia. Huonejako on säilynyt, mutta oviaukkoja on muutettu.

1888 Kolmannen kerroksen neljään huoneeseen tuli alkuperäisissä suunnitelmissa 1888 kirjasto, luonnontieteen kokoelma sekä fysiikan luentosali (auditorio) ja laboratorio. Kerroksen sivuille jäävissä vinttitiloissa ei ollut rakenteita. Kerroksen yläpuolella olevassa vinttitilassa oli valokuilu, joka päättyi katon harjalla olevaan kaappiin. Lämmityksen ja ilmanvaihdon kookkaat kanavat sijoittuivat auditorion kulmiin.

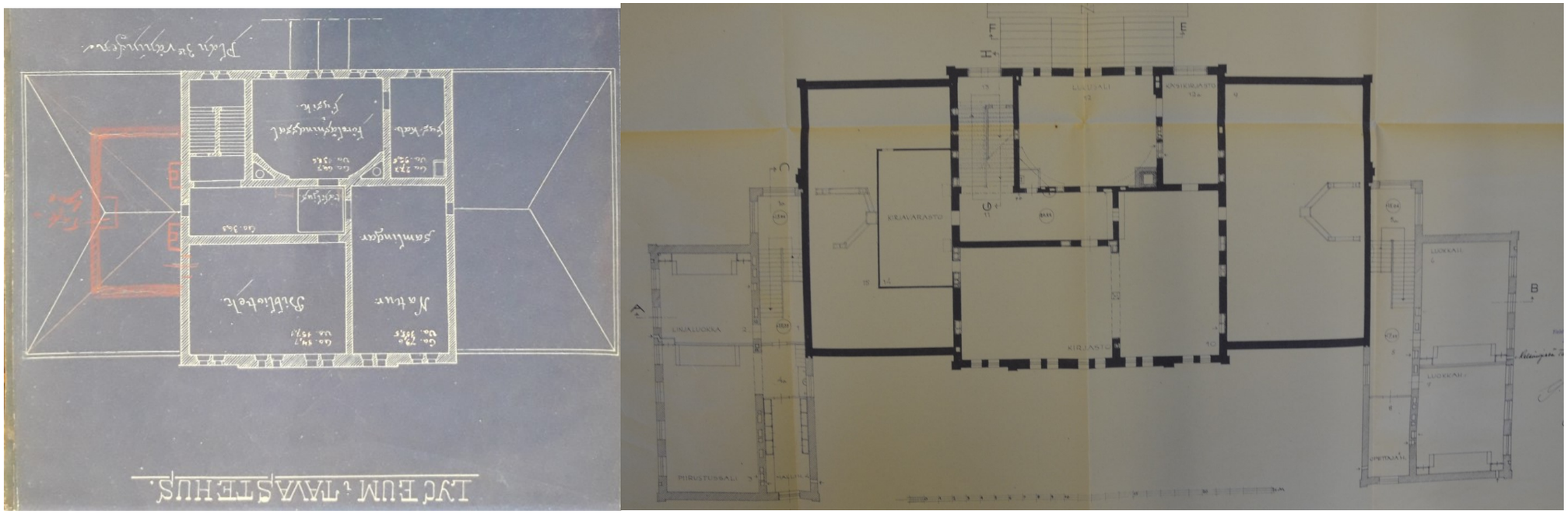
1936 Tilojen käyttö muuttui, koko kerros muutettiin kirjaston käyttöön. Oman tilan saivat kirjasto, lukusali ja käsikirjasto. Vanhaa kirjastotilaa laajennettiin purkamalla kirjaston ja kokoelmahuoneen välinen seinä suurelta osin pois. Vinttitilaan rakennettiin lisäksi kirjavarasto. Ilmalämmityksen kulmiin sijoittuvat kanavat purettiin pois luentosalista ja korvattiin savupiipulla ja komerolla. Vinttitilaan tuli ilmanvaihdon putkikanavia.

1960 peruskorjauksessa kirjaston tilat supistuivat, kun vanha kirjastosali ja lukusali muutettiin luokkahuoneiksi. Vanha kirjaston ja kokoelmahuoneen välinen seinä palautettiin ja muihin seiniin tehtiin aukkomuutoksia.

1988 peruskorjauksessa kirjasto siirrettiin kokonaisuudessaan kellariin. Kirjaston korkea kirjahylly siirrettiin uuteen opettajanhuoneeseen. Tiloihin tuli nyt luokkahuoneita mm. ATK sekä fysiikan ja kemian luokkahuoneet sekä hissi. Vinttitiloja muutettiin tällöin merkittävissä määrin. Kirjavarasto purettiin pois ja tilalle tulivat kerroksen ensimmäiset WC -tilat sekä varasto- ja siivoustiloja. Vintille rakennettiin myös kerroksen hätäpoistumistiet siipiosiin.

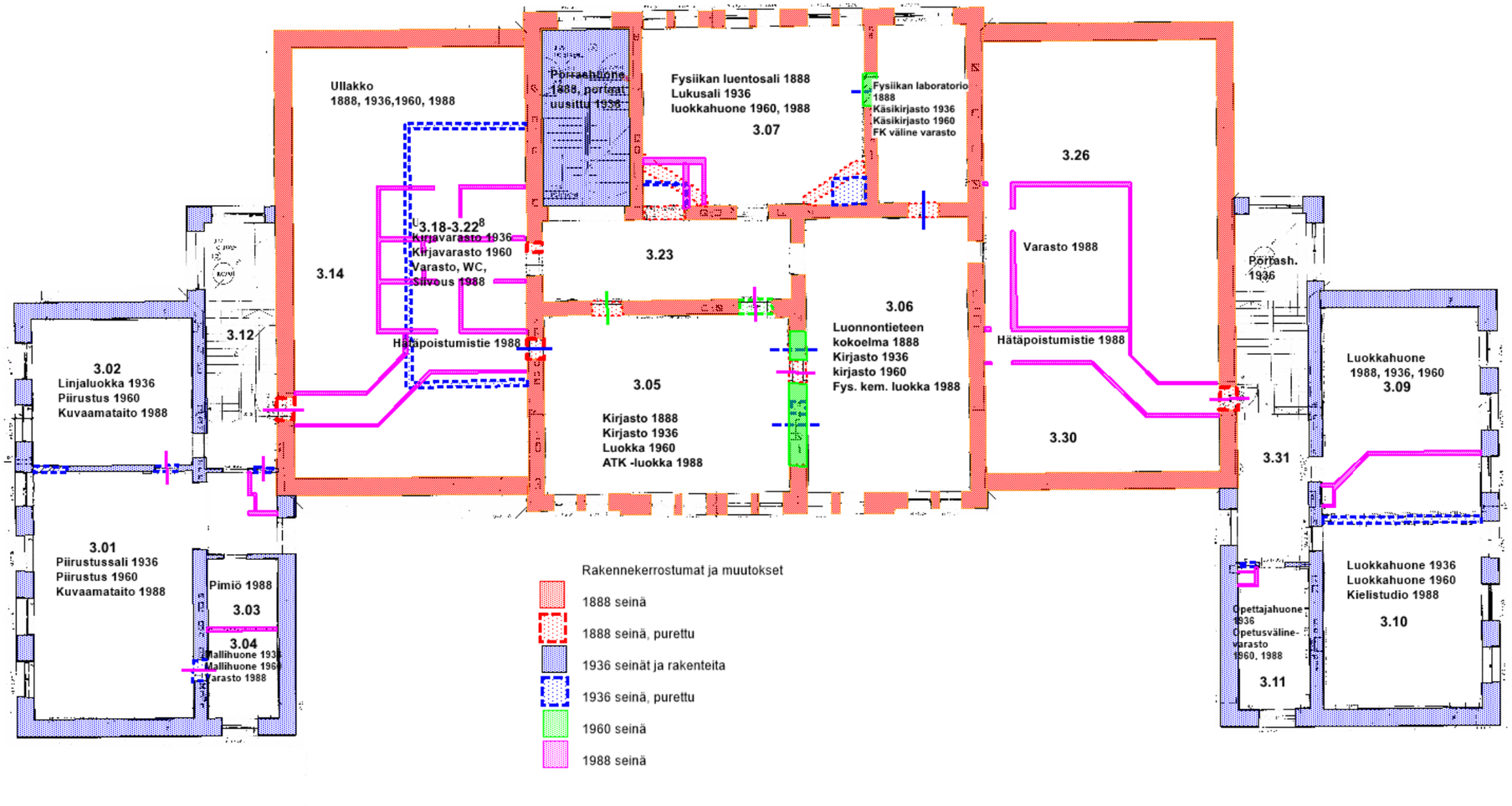
Lyseon v. 1936 siipiosat

Pohjoispuolen siipeen sijoittui 1936 piirustus- ja linjaluokkahuoneet sekä niiden mallihuone. Tilat ovat edelleen samassa, kuvaamataidon tiloina. Huonejakoa on muutettu 1988 lisäämällä kaksi oviaukkoa ja rakentamalla aulaan siivouskomero ja jakamalla kokoelmahuone varastoksi ja pimiöksi. Eteläsiipeen sijoittui kaksi luokkaa, niiden väliseinää muokattiin 1988 kun toisesta tehtiin kielistudio. Tällöin säilytettiin alkuperäisrakenteisiin kuuluvat luokkatilan kateedri, kaikki muut ovat poistettu.

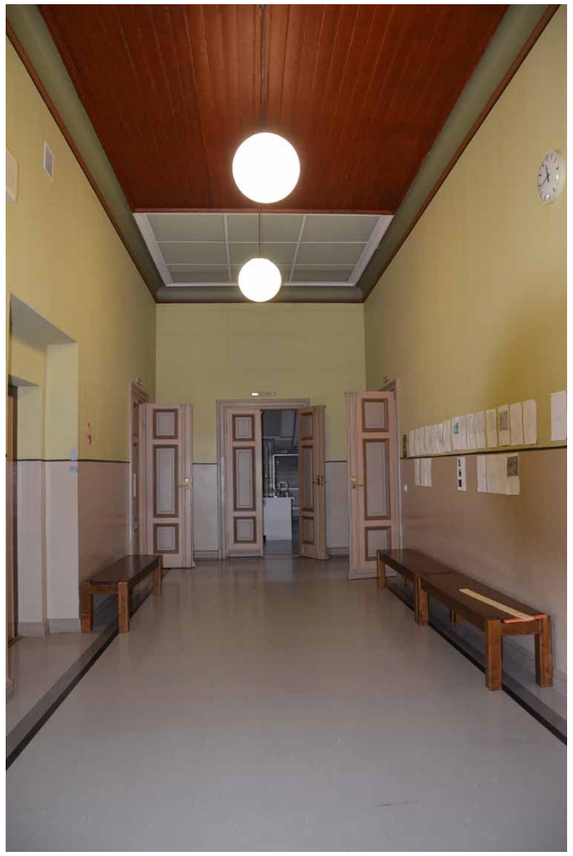

Kolmannen kerroksen piirustukset 1885 ja 1936, vasemmalla lääninrakennuskonttorin piirustuksiin on hahmoteltu kirjavarastoa, joka toteutui 1936 kun siipiosat rakennettiin. Piirustukset KA, HKA.

Pohjapiirros 3 krs. Huonetilojen numerointi, käyttö, rakenteet, muutokset vuosina 1888, 1936, 1960, 1988

Kolmas kerros: Lyseon 1888 aula ja luokkatilat

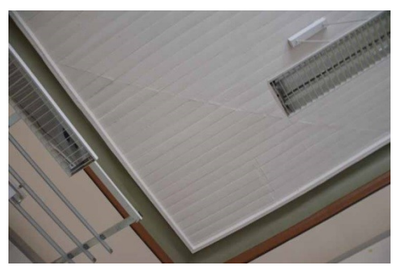

Ylhäällä *vasemmalla kolmannen kerroksen aula (3.23) ja sen alkuperäissuunnitelmiin liittyvä, rakenteiltaan uusittu kattoikkuna. Kattoikkuna oli osa valokuilua, johon liittyi katon harjalla ollut kaappi. Se toi valoa käytävään sekä vinttitilaan. Myöhemmät vintin LVI muutokset ovat poistaneet kuilun ja siihen liittyvät kattorakenteet. Keskellä entinen kirjastohuone (3.05), joka muutettiin myöhemmin luokaksi, nyt atk-luokkana. Kuvassa näkyvä takaseinä avattiin 1936 suuremmaksi kirjastohuoneeksi, seinä palautettiin 1960. Tällöin tehdyt väliovet ovat peiliovia. Oikealla tila 3.06, joka oli Lyseon alkuperäinen kokoelmahuone ja pitkään kirjastona, tila muutettiin fysiikan ja kemian luokaksi 1988.* ***Alhaalla*** *vasemmalla on kemian luokan varasto, entinen laboratorio ja käsikirjasto. Alhaalla keskellä entinen fysiikan luentosali, sen sisänurkkia viistivät lämmityksen liittyvät kammiot, piiput, jotka poistettiin 1936 ja korvattiin savupiipulla, joka puolestaan poistettiin 1988 ja luokkahuoneen nurkkaan tuli hissin tila. Pienemmässä kuvassa näkyy katon kulmassa molempien poistojen saumakohdat heikkoina ääriviivoina. Hyvin tehdyt korjaustyöt ovat tyypillistä lyseon vanhassa osassa, ovi- ja kattomuutokset on tehty huolellisesti. Fysiikan luokka, auditorio poikkesi muista luokkatiloista, sinne rakennettiin 1888 ”amfiteatterin muotoon rakennetut penkit”. Oikealla alhaalla vinttitilaan, entiseen kirjavarastoon 1988 tehtyjen sosiaalitilojen eteinen, ovimalli jäljittelee alkuperäisten ovien peilimäärää.*

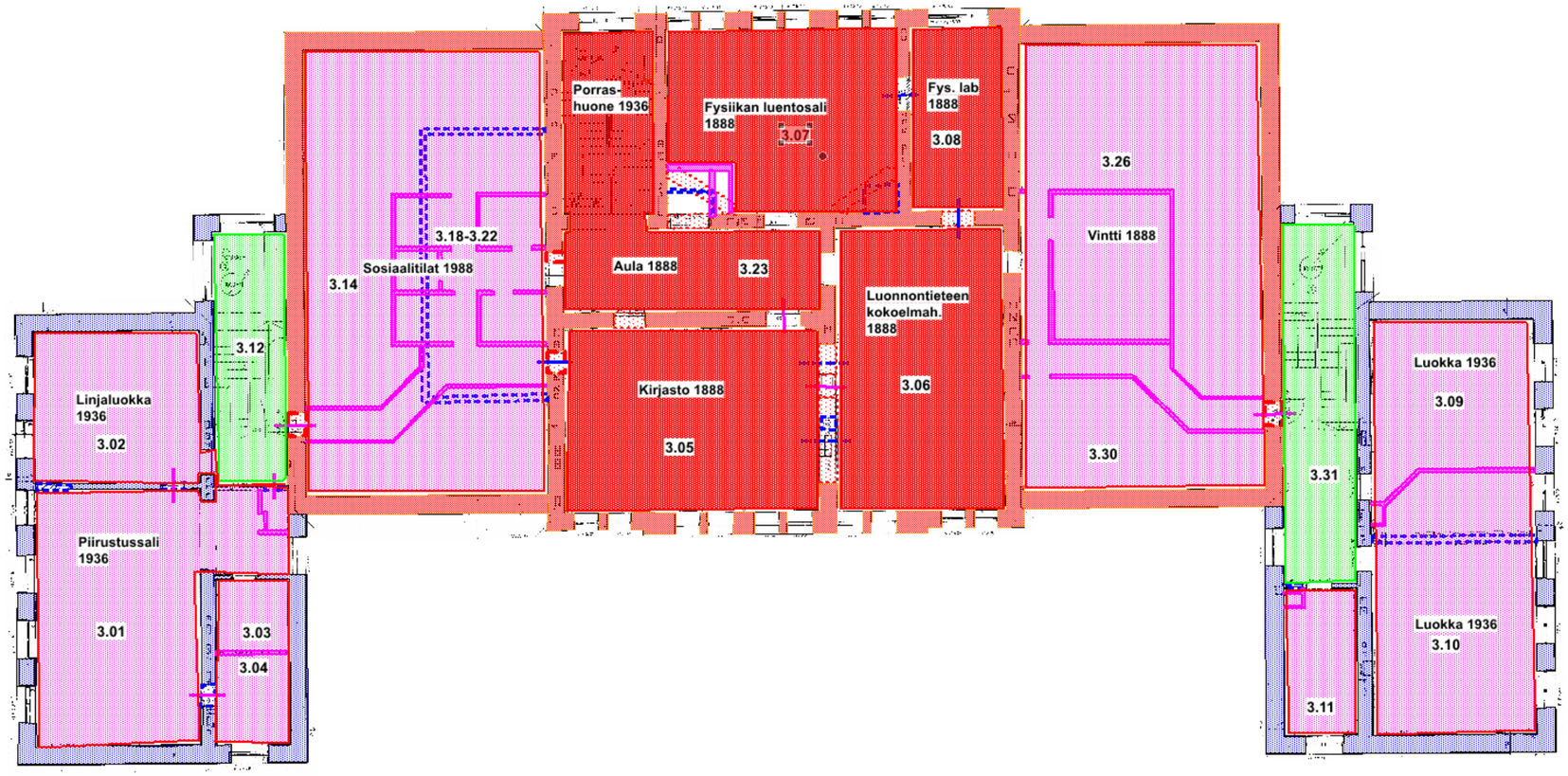

Siipiosat:

Eteläsiiven luokka 3.10. Luokkahuonetta laajennettiin kielistudion tarpeisiin vuonna 1988. Tällöin luokassa säilytettiin luokkatilaan kuulunut kateederi, jotka poistettiin muista luokista.

Säilyneisyys, arvot, muutoksensietokyky 3 krs

Lyseo 1888/1936

Kolmannessa kerroksessa on nykyisin kolme luokkahuonetta lyhyen keskikäytävän varrella. Huonejako, sisäkatot ja ovet ovat säilyneet, oviaukkoja on muutettu. Siipiosissa on kaksi luokkahuonetta. Niiden tiloja on muokattu. Huonetiloihin merkityt tekstit kertovat tilojen historiallisen luonteen, värit ilmaisevat tilojen säilyneisyyden ja muutoksensietokyvyn.

Säilyneisyys:

I Hyvin säilyneitä, edustavia ja keskeisiä tiloja edustavat keskikäytävä (3.23) ja luokkahuoneet (3.05-3.08). Tiloissa on säilyneet alkuperäiset (1888) paneloidut sisäkatot ja kolmipeiliset ovet. Tilojen värit, valaisimet ja lattiamateriaalit ovat 1980-luvun peruskorjauksesta. Tiloihin liittyvä kiinteät sisustus ovat 1960-, 1980- ja 2000-luvulta, vain lämpöpatterit ovat v. 1936. Porrastila on vuoden 1936 muutoksia, rakenteet, betoni- ja metallikaiteet, lattia- ja porrasmateriaalit alkuperäisiä. Siipiosissa (1936) hyvin säilyneitä, edustavia tiloja ovat aula- ja porrastilat.

Suositukset: Eivät kestä muutoksia, säilytettävä, Paneloidut sisäkatot, pariovet, ikkunat ja ikkunapenkit ovat keskeinen osa tilojen interiööriä ja säilytettäviä ominaispiirteitä.

II Hyvin säilyneitä, nuorempia tiloja ja kerrostumia edustavat siipien porrashuoneet.

Suositukset: Portaat tulee säilyttää, väritutkimukset.

III Muuttuneita tiloja edustavat tilat, joita on muutettu merkittävästi purkamalla sekä muuttamalla ovi- ja huonejärjestystä. Muuttuneita tiloja ovat vanhalla puolella mm. vinttitilat. Uudemmissa siivissä näitä tiloja ovat luokka- ja aputilat, niissä huonejakoa on muutettu, kiinteät kaapit ja sisäovet ovat uudistuneet, pintoina on muovilaattalattiat, sisäkattoja peittävät akustiikkalevyt. Ovimalli on muuttunut peiliovista laakaoviksi.

Suositukset: Kestävät muutoksia, aikaisempi käyttö ja huonejako huomioitava

3.7 Vinttitila

Vinttitiloja on toisen kerroksen päädyissä ja kolmannen kerroksen päällä, jossa on myös IV -konehuone.

Vasemmalla kolmannen kerroksen vinttitilaa, oikealla toisen kerroksen. Kattotuolit on koottu puutapein.

4 Yhteenveto

Hämeenlinnan normaalilyseo, rak. 1888, ark. M. Schjerfbeck 1885 (Hampus Dahlström 1878), siipiosat rak. 1937, ark. Wigelius 1936

Peruskorjaukset 1936-1937, 1959-1960 ja 1987-1991

Hämeenlinnan lyseon suunnitteli Yleisten rakennusten Ylihallituksen nuori arkkitehti S.M Schjerfbeck 1885 arkkitehti Hampus Dalströmin vuoden 1878 suunnitelmien pohjalta. Rakennus suunniteltiin maan ensimmäiseksi suomenkieliseksi normaalilyseoksi. Punatiilinen, palatsimainen ja uusrenessanssia edustava rakennus edustaa 1870- ja 1880-luvun uudistuvaa koulusuunnittelua ja huonejärjestelyä. Koulu valmistui 1888 kaupungin lahjoittamalle tontille ja sijoittuu Hämeenlinnassa 1800-luvulla rakennettujen julkisten rakennusten ja puistojen ketjuun ns. kaupunkiakseliin, joka yhdistää Hämeen linnaa ja kaupungin toria. Koulu on samalla harjanteella eteläpuolella sijaitsevan kirkon kanssa. Lyseo muodostaa oman korttelin, jossa vanha, pohjaltaan T-mallinen lyseorakennus sijoittuu tontin korkeimmalle kohdalle, irti katutilasta. Sille alisteisia ja sen symmetriaa noudattavat 1936 rakennetut, klassismia edustavat siipiosat sekä alarinteeseen erilleen sijoittuvat matalat, modernit koulun lisärakennukset vuosilta 1962 ja 1989. Korttelin ja ympäristön historiallista puistomaisuutta edustavat rakennuksia yhdistävät lehmusrivit kahdella sivulla.

Koulujen tarve ja perustaminen kasvoi 1800-luvun lopulla osana suomalaisen yhteiskunnan yleistä kehitystä. Hämeenlinnan normaalilyseo perustettiin 1873 ja se toimi väliaikaisissa tiloissa aina vuoteen 1888, jolloin sen oma rakennus valmistui. Tien yliopistoon tarjonnut Hämeenlinnan normaalilyseo, vuodesta 1887 klassillinen suomalainen lyseo veti puoleensa oppilaita laajalti maakunnasta ja kauempaakin. Vasta 1900-luvun vaihteessa kouluverkon laajeneminen alkoi vähentää Hämeenlinnan klassillisen lyseon oppilasmäärää. Opetuksen painotus ja tarve siirtyivät yhä enemmän reaaliaineisiin ja Itsenäistymisen vaiheilla tehty muutos linjakouluksi ja edelleen kasvava tarve koulutetulle väestölle nosti lyseon oppilasmäärän voimakkaaseen kasvuun, joka johti koulun uudistamiseen sekä siipirakennusten ja erikoisluokkien rakentamiseen 1937. Vanha lyseorakennus edustaa leimallisesti 1870- ja 1880-luvun uudistunutta, eurooppalaisia esikuvia seurannutta koulusuunnittelua, hygieniaa ja huonejärjestystä ja rakentamista. Ensimmäisen normatiivisen, tyyppikoulun piirteitä ovat keskikäytävä, suuret ja korkeat luokkahuoneet, sekä erillinen siipiosa, jossa ovat juhlasali ja alakerrassa voimistelusali. Samantyyppisiä kouluja valmistui neljä, joista kolme Helsinkiin.

Koulun suunnittelussa seurattiin 1870-luvulla ajan yleiseurooppalaista suunnittelua ja tavoitteita. Tiloiltaan selkeässä rakennuksessa oli kahdessa kerroksessa, keskikäytävän varrella yhteensä 8 suurta ja korkeaa luokkahuonetta ja kaksi vähän pienempää kieli- ja reaaliluokkaa, sekä huoneet opettajille ja rehtorille. Suunnittelun lähtökohtana oli klassillinen koulu, joten reaalikouluihin liittyviä erikoisluokkia tuli verrattain vähän. Kolmanteen, julkisivussa risaliitillä korostettuun kapeampaan kerrokseen sijoitettiin koulun erikoisluokat, fysiikan auditorio, kokoelmahuone ja kirjasto. Aikakauden parasta talotekniikkaa edusti rakennuksen ilmalämmitys, joka useine kammioineen ja polttoaineineen vei suuren tilan kellarista. Ilmalämmitys myös vaati useita kanavia ja putkistoja tiilimuureihin. Huonosti toiminut järjestelmä korvattiin vesikeskuslämmityksellä 1936. Ilmalämmityksen rakenteet purettiin tai peitettiin pääosin vuosien 1936 ja 1960 peruskorjauksissa. Jälkimmäisessä peruskorjauksessa siipiosiin tuli koneellinen ilmanvaihto, joka uusittiin seuraavassa peruskorjauksessa vuosina 1987-1991. Vanhalla puolella katsottiin tällöin suurten ja korkeiden luokkahuoneiden riittävän takaamaan hyvän ilmanlaadun.

Aikanaan hyvin suunniteltu ja moderni koulurakennus vanheni tiloiltaan ja talotekniikaltaan, joka on johtanut kolmeen suurempaan peruskorjaukseen 1900-luvulla. Vuonna 1936 koulua laajennettiin siipirakennuksilla, joiden kolmeen kerrokseen sijoittui lisäluokkien lisäksi tarvittavat erikoisluokat kokoelmineen. Koulun vanha lämmitysjärjestelmä uusittiin vesikeskuslämmitykseksi. Vanhalla puolella tehtiin laaja peruskorjaus, uusittiin porrashuoneet, lattiat ja lisättiin wc- ja hallinto-, pukuhuone- ja asuintiloja. Vanhan lyseon ja sen siipirakennusten tiloja on muokattu edelleen vuosien 1960- ja 1988 peruskorjauksissa, aina ajan, teknisen kehityksen ja opetussuunnitelmien tarpeiden mukaan. Erikoistilojen, hallinnon, oppilashuollon ja tekniikan tilantarve on kasvanut 130 vuoden aikana. Hallinnolle, opettajille ja rehtorille riitti aluksi kaksi huonetta ja oppilashuoltoa varten oli karsseri kellarissa. Hallinnon, oppilashuollon ja opettajien tiloja onkin lisätty mm. 1936, 1960, 1977 ja 1988. Perinteisen voimistelun valtakausi väistyi 1900-luvun puolivälissä pallopelien tieltä, joka johti voimistelusalin perusteelliseen saneeraukseen ja uudistukseen 1960. Muutoksista huolimatta julkisivut ja vanhan osan sisätilat ovat keskeisiltä osiltaan säilyttäneet tai niille on viimeisessä remontissa pyritty palauttamaan alkuperäiset ominaispiirteensä. Sisätiloissa tunnistettavia ja keskeisiä alkuperäisiä ominaispiirteitä ovat vanhan puolen luokkahuoneet, aulat ja juhlasali.

Vaikka sisätilojen koristelu keskitettiin juhlasaliin, varsinaisten opetustilojen jäädessä vaatimattomiksi, on korkeissa luokkahuoneissa nähtävissä alkuperäiset, näyttävät puiset sisäkatot, pariovet ja vähän muokatut ikkunat. Selkeät, vanhan interiöörin muuttaneet muutokset ovat keskittyneet enemmän vanhan osan sivutiloihin sekä laajemmin vinttiin, kellariin, voimistelusaliin ja nuorempiin siipiosiin.

Leimallista rakennuksessa on talotekniikan, opetusvälineiden, hallinnon ja opetustyön valmistelun tilojen määrällinen kasvu, joka on johtanut tilojen muutoksiin kaikissa peruskorjauksissa. Tiloihin on sovitettu uusina tiloina ja rakenteina mm. koneellinen ilmanvaihto, kielistudio, ATK-luokka, hissi sekä tiloja on jaettu pienemmiksi opetustiloiksi. Suuremmat muutokset ovat kohdistuneet kellarin ja vintin ohella nuorempiin siipiosiin, jossa luokkien väliseiniä on siirrelty, jotta on saatu erikokoisia luokkahuoneita ajan opetussuunnitelmien mukaisesti. Siipiosien Interiööriä ovat muuttaneet myös sisäkattoja peittävät vaimennuslevyt ja koneellisen ilmanvaihdon kotelot. Suurimmat muutokset ovat tapahtuneet vintin ilmanvaihtokoneiden ohella kellarissa, jossa ensin ilmalämmityksestä ja vuonna 1988 keskuslämmityksestä ja polttoainevarastoista luopuminen on tuonut tilaa uusille toiminnoille, ensin 1930-luvulla siivoojan ja lämmittäjän asunnolle, myöhemmin, 1970-luvulta alkaen oppilashuollolle sekä 1980-luvulla nykyisille kirjastolle, museolle ja opettajien työtiloille. Keskuslämmitys, lattiat ja portaat uusiutuivat 1936, koneellinen ilmanvaihto siipiosiin 1960, kaukolämpö 1988. Vastaavasti tyhjä vinttitila on täyttynyt koneellisen ilmanvaihdon rakenteista 1960-luvulta alkaen.

Sisätilojen laajoista ja useista muutoksista huolimatta vanhan lyseon keskeiset opetustilat, aulat, keskikäytävät ja luokkahuoneet ovat pääpiirteissään säilyneet tai niille on palautettu historialliset ominaispiirteensä viimeisessä remontissa. Juhlasali ja pääeteinen ovat säilyneet paremmin. Nuorempaa, hyvin säilynyttä kerrostumaa edustavat koulun portaikot. Julkisivuiltaan rakennuksen 1888 ja 1937 valmistuneet osat ovat säilyttäneet ajalliset ominaispiirteensä.

Vuosina 1936, 1960 ja 1988 uudistettu talotekniikka on nyt uusimisen tarpeessa ja seuraava peruskorjaus tehdään 2020-luvulla. Vanhassa lyseorakennuksessa on todettu sisäilmaongelma, jonka vuoksi rakennus ei ole nyt käytössä. Ongelman ratkaisuna nähdään nyt suunnitellussa peruskorjauksessa koneellinen ilmanvaihto. Se jätettiin vuoden 1988 peruskorjauksessa pois vanhasta osasta, koska katsottiin painovoimaisen ja vanhan puolen korkeiden huoneiden täyttävän ajan ilmanvaihtonormit. Koneellinen ilmanvaihto edellyttäisi kuntoraportin mukaan rakennusten ikkunoiden uusimista. Korttelissa muutoksia olisi myös erillisen, vuonna 1962 valmistuneen, luokkia, erikoisluokkia ja urheilusalin sisältävän rakennuksen purkaminen ja korvaaminen uudisrakennuksella.

4.1 Ominaispiirteitä ja kulttuuriarvoja

Kaupunkikuva: Lyseon korttelilla ja koulurakennuksilla on poikkeuksellisen vahva julkisen rakentamisen historia, joka liittyy kaupunkiakseliin, Koilliskulman ja Hämeenlinnan historiallisiin ominaispiirteisiin. Nykyisin vanhan 1800-luvun ja uuden 1960-luvun kaupunkimaiseman rajalla sijaitsevan alueen puistohistoria alkaa 1790-luvulla maaherran yksityisestä puutarhasta, jota seuraa julkinen rakentaminen 1830-luvulta alkaen. Koulukäytössä Lyseon kortteli on ollut 1880-luvulta alkaen. Koulujen ja rakentamisen kerrostumia on korttelissa 1880-, 1930-, 1960- ja 1980-luvulta. Ympäristön historiallista koulu- ja julkista käyttöä vahvistaa naapurikortteleiden puistot ja muut julkiset rakennukset mm. Yläalkeiskoulun 1840-luvun rakennus, jossa normaalilyseo toimi ennen oman rakennuksen saamista sekä kunnallissauna ja maanmittauskonttori 1910-luvulta ja Keskuskansakoulu 1930-luvulta. Viimeisen lenkin muodostaa kirjasto 1980-luvulta. Ympäristön, koulun pääjulkisivun puolella olevat kertaustyyliset kaupunkipuutalot ovat pääosin 1830- ja 1870-luvulta ja ne ovat toimineet myös julkisessa käytössä mm. kasarmina, kouluna ja museona. Läheisen Kauppatorin reunoilla ovat 1800-luvulla rakennetut kaupungin raatihuone ja maaherran talo ja kirkko. 2000-luvulla historiallisia puukortteleita on täydennetty uudisrakennuksilla, jotka noudattavat vanhempien rakennusten mittakaavaa, materiaaleja, aukotusta, kattomuotoja ja värejä. Koulua länsi- ja pohjoispuolelta rajaavat puutalokorttelit, puistot ja lyseon korttelin vanha lyseorakennus on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua ympäristöä ja kortteli osa kansallista kaupunkipuistoa. Koulu edustaa valtion rakennustoimintaa läänin pääkaupunkina toimineessa Hämeenlinnassa, muita 1800-luvun vastaavia, kruunun rakennustoimintaa ja kaupungin edustavuuteen tähdänneitä rakennuksia ovat mm. maaherran talo, lääninsairaala, yläalkeiskoulu ja viljamakasiinit. Lyseo on samaan aikaan valmistuneen kaupungin raatihuoneen kanssa keskeisiä uusrenessanssin edustajia kaupungissa.

Arkkitehtuuri 1888 ja 1937

Koulun tiilimuuratut, rappauskoristelulla jäsennellyt julkisivut ovat ajalle tyypillistä kertaustyyliä, uusrenessanssia. Hallitsevia tyylipiirteitä ovat symmetria ja keskiakselin ja toisen kerroksen korostaminen, jolle sijoitettiin näyttävimmät ja keskeiset tilat sisätiloissa. Julkisivuja jäsentävät näyttävät katto-, kerros- ja nurkkalistat sekä kellarikerroksen harkotus sekä kookas pääovi portaaleineen ja pyörökaareen päättyvät T-jakoiset ikkunat. Näyttävälle, pääovelta alkavalle keskiakselille sijoittuvat eteinen, toisessa kerroksessa opettajan ja rehtorin tilat sekä erillinen juhlasali auloineen. Hämeenlinnan lyseo on ensimmäisiä saman pohjakaavan omanneita normatiivinen tai tyyppikoulu, joka suunniteltiin 1870-luvulla ja sai sanallisen kuvauksen v. 1885 laaditussa huonejärjestyksessä. Samantyyppisiä kouluja ovat Helsinkiin rakennetut ruotsalainen normaalilyseo, ruotsalainen tyttölyseo ja suomalainen reaalilyseo. Kouluja yhdistää keskikäytävään perustuva pohjakaava ja pihan puolella nivelosalla päävolyymiin liitetty juhla- ja voimistelusaliosa. Julkisivuiltaan Hämeenlinnan lyseo edustaa tiilipintaisia, rappausosilla jäsenneltyjä koulurakennuksia, ollen niissä ensimmäisiä ns. tyyppijulkisivu. Sisätiloissa luokkahuoneet ja keskikäytävät olivat melko niukkailmeisiä, näyttävyyttä edustaa lähinnä luokkien sisäkatto yksinkertaisine panelointeineen ja korkeine kattolistoineen. Niiden vastapainoksi koulun omaan siipeen sijoittuvasta juhlasalista tehtiin erittäin näyttävä tila oviportaaleineen, pilastereineen, kasettikattoineen ja panelointeineen. Sali ja pääoven eteistila saivat oman monivärisen maalauskoristelun. Lyseon tilanpuutetta ja erikoisluokkien tarvetta korjaamaan suunnitellut siipiosat valmistuivat 1937 pääjulkisivun päätyihin ulkoneviksi siiviksi. Siipiosat seuraavat vanhan osan toisen kerroksen katon räystäslinjaa, sokkelia ja julkisivumateriaaleja, ollen kuitenkin jo kolme ja nelikerroksisia. Siipiosien julkisivujen, ovet, aukotus, ikkunajako ja aumakatto harjakoristeineen viittaavat kuitenkin enemmän niukkaan klassismiin. Siipien sisätilat noudattivat rakennusajan pelkistettyjä piirteitä.

Kuvat: Koulurakennus 1890- ja 1930-luvulla. Vanha osa on pääpiirteissään säilynyt. Muutoksia nykypäiviin ovat lähinnä kolmannen kerroksen katon piippujen ja valokaapin poistaminen ja vähäinen ikkunamuutos pääjulkisivun muodostavassa runko-osassa. Siipiosissa muutokset ovat lähinnä itäpuolen sisäänkäyntien katokset.

Kouluhistoria: Hämeenlinnan lyseo on ensimmäinen suomenkielinen normaalikoulu ts. yliopistoon johtavaa opetusta tarjoava koulu. Lyseon rakennus suunniteltiin normaalilyseoksi, mutta koulu siirretiin Helsinkiin kesken rakennustöiden. Hämeenlinnassa normaalikouluksi suunniteltu koulurakennus jatkoi suomalaisena klassillisena lyseona. Lyseo on kortteliin vapaasti sijoittuva monumentaalinen rakennus, edustaen osaltaan ajan tarvetta kaupunkikuvan parantamiseen sekä koulutuksen arvon nousua ja laajentumista Suomessa. Rakennuksen vanha osa, julkisivut, sisätilojen luokkahuoneet ja juhlasali edustavat 1870- ja 1880-luvulla kehitettyä koulurakentamista, joka pyrki suunnittelemaan ja rakentamaan kaupunkikuvallisesti edustavat, mutta myös hyvät, hygieeniset ja sisätilojen osalta tilavat, lämmön, valon ja ilmanvaihdon puolesta toimivat tilat oppilaille. Koulussa painottuivat kaupunkikuvan parantamisen, monumentaalisuuden, edustavuuden ja toimivuuden lisäksi rahansäästö, koska ajan uudistuksiin nojaava laajeneva koulutustarve ja uusien koulujen rakentamisen tarve koski koko Suomea. Tämä johti tilojen tehokkaaseen käyttöön sekä hämärään keskikäytävään. Tilannetta parannettiin 1936-1937 kun rakennus peruskorjattiin ja se sai siipiosat. Rakennus on keskeinen esimerkki 1870- ja 1880-lukujen kouluhallinnon, opetuksen ja koulurakennusten uudistuksien, muun muassa vuoden 1872 koulujärjestyksen ja 1885 huoneohjelman tavoitteista, tiloista ja terveellisyydestä. Rakennuksen päätila oli edustava juhlasali, joka sai oman maalaus- sekä seinä- ja kattokoristelun. Rakennusta ja tiloja on korjattu ja muokattu useaan otteeseen, sisätiloja muuttavia peruskorjauksia on tehty 1936, 1960 ja 1988. Ajan suunnitteluun liittyvät keskeiset ominaispiirteet, juhlasali, luokkahuoneet ja keskikäytävät ovat säilyneet tunnistettavina. Koulua laajennettiin 1937 siipiosilla, jotka sopeutettiin julkisivuiltaan vanhaan osaan, sisätilojen edustaessa rakennusaikaansa. Niiden opetustiloja on muutettu merkittävästi.

Henkilöhistoria: Maan ensimmäinen suomenkielinen normaalikoulu ja myöhempi klassinen lyseo vetivät 1800-luvulla puoleensa oppilaita laajalta alueelta. Koulua ovat käyneet useat valtakunnalliset merkkihenkilöt, paikallisesti kaupungin ja maakunnan sivistyneistö ja vaikuttajat olivat aikaisemmin pääosin lyseon käyneitä. Valtakunnallisesti tunnettuja koulun oppilaita olivat mm. Jean Sibelius, J.K. Paasikivi, Eino Leino, E.N. Setälä, J.V. Ragnell ja Larin Kyösti, nuorempaa myös hyvin tunnettua polvea edustavat mm. muotoilija Ilmari Tapiovaara, kirjailija Veijo Meri, radioääni Paavo Noponen, sanoittaja Vexi Salmi ja laulajat Irwin Goodman, Matti Siitonen Jussi69, arkkitehti Pauli Lehtinen ja juontaja Markku Veijalainen. Koulun kolmen sota-ajan uhraukset ovat nähtävissä juhlasalissa kunniapaikalla sekä sankaruus, kolmesta Mannerheim-ristin ritarista muistuttava laatta keskikäytävällä. Itsenäistymisen jälkeen koululla vierailivat valtionhoitaja Mannerheim ja presidentit Ståhlberg, Relander ja Paasikivi. Koulukäytön ohella sota-aika toi sairaalakäytön ja raatihuoneen ollessa remontissa valtuuston kokoukset pidettiin koulun juhlasalissa. Koulun henkilö- ja sotahistoria näkyy koulun juhlasalissa, käytävillä ja ulkoseinissä rintakuvina, muistolaattoina ja maalauksina.

Irtain sisustus: Koulun irtain sisustus on varsin eri-ikäistä. Alkuperäistä tai vanhaa sisustusta on säilynyt hyvin vähän. Alkuperäisten erikoistilojen mm. fysiikan luokan, kirjaston ja kokoelmahuoneen paikkoja on vaihdettu, jolloin interiöörit ovat uudistuneet ja sisustus kadonnut. Koulun luokkatilaan 1988 rakennetussa opettajahuoneessa on nähtävissä koulun vanhoja, 1900-luvun alun valaisimia, kirjahylly sekä pöytiä ja tuoleja, jotka saattavat olla pieneltä osin alkuperäisiä. Koululla on merkittävä luonnontieteellinen ja kirjakokoelma, joiden ensimmäiset osat tulivat lahjoituksena jo, kun koulu perustettiin 1873. Myös kalusteita saatiin lahjoituksena, niihin voi kuulua opettajahuoneessa edelleen käytössä olevat biederman -kaluston tuolit. Myöhemmin kirja- ja luonnontieteelliset kokoelmat ovat karttuneet lahjoitusten kautta. Kokoelmahuoneen ja kirjaston paikkoja on vaihdettu useasti, myöhemmin pienennetyn nykyisen kokoelmahuoneen puu/lasikaapit ovat todennäköisesti 1930-luvulta. Merkittävän, lähinnä hyvin säilyneeseen juhlasaliin keskittyvän kokonaisuuden muodostavat useat koulun oppilaita ja opettajia edustavat rintakuvat, muistolaatat ja maalaukset.

Kulttuuriarvot: Lyseolla on hyvin merkittäviä arkkitehtonisia, rakennushistoriallisia, kaupunkikuvallisia sekä koulu- ja henkilöhistoriallisia arvoja. Rakennuskerrostumiltaan, tyylipiirteiltään uusrenessanssia ja klassillista koulua edustavan lyseon arkkitehtuuri ja tilasuunnittelu oli ajanmukaista ja korkeatasoista. Koulu on vanhan puolen huonejaoltaan ja yleisesti julkisivuiltaan 1888/1937 hyvin säilynyt. Muutokset ovat pieniä, lähinnä katto-osiin, ikkunoihin ja katoksiin liittyviä. Kaupungin keskeisiin juhlatiloihin kuulunut loistelias juhlasali on hyvin säilynyt. Laajennusosat on toteutettu taitavasti ja ne sopeutuvat hyvin vanhaan osaan. Sisätiloissa juhlasali ja pääoven eteistila ovat erittäin merkittäviä interiöörejä, alkujaankin niukkailmeisemmät luokkahuoneet ja aulat ovat kokonaisuutena hyvin

säilyneet, olen osin sekoitus alkuperäistä ja uudempia pintoja, värejä ja materiaaleja. Oman kerrostuman sisätiloihin tuo 1936 remontti, joka näkyy vanhan puolen sisätiloissa pukuhuonetiloina, hallintotilojen huonejakona sekä näkyvimmin porrashuoneena sekä uuden puolen eteis- ja porrasauloina.

Rakennuksen merkittävät kulttuurihistorialliset arvot liittyvät sen arkkitehtuuriin ja kaupunkikuvaan sekä suunnittelu-, käyttö-, henkilö-, koulu- ja kaupunkihistoriaan. Keskeisiä, säilytettäviä ja huomioitavia ominaispiirteitä ja materiaaleja ovat julkisivujen punatiili, saumat, rappauskoristelu, puuikkunat ja -ovet. Sisätiloissa vanhan puolen huonejako, juhlasali, pääeteinen, aulat, portaikot ja luokkahuoneet sisäkattoineen, pariovineen ja ikkunoineen muodostavat keskeisen osan interiöörin kulttuurihistoriallisia arvoja.

Tiivistelmä:

Lyseo 1888

- Hämeenlinnan normaalilyseon, maan ensimmäisen suomenkielisen normaalikoulun, suunnittelun lähtökohtana on 1872 koululaki ja v. 1885 uudistettu koulujen huonejärjestys sekä taustalla yleiseurooppalaiset uudet koulusuunnitelmat, pyrkimyksenä suunnitella tiloiltaan riittävä ja terveellinen koulu. Kouluun tuli suuret, korkeat luokkahuoneet, erilliset juhla- ja voimistelusalit sekä varhaisia keskuslämmityksiä edustanut ilmalämmitys.

- Yleisten rakennusten ylihallituksessa suunniteltu koulurakennus. Alustavan suunnitelman laati 1878 arkkitehti Hampus Dahlström, jonka pohjalta M. Scherbeck piirsi 1885 lopullisen, uusrenessanssia edustavan koulurakennuksen.

- Normatiivinen koulurakennus, korkeat huoneet, ilmalämmitys, keskikäytävä, erillinen juhlasali. Samantyyppisiä kouluja rakennettiin neljä, joista kolme Helsinkiin.

- Monumenttirakennus, matalan puutalokaupungin kaupunkikuvan hallitseva kiintopiste, sijoitettu irti katutilasta tontin keskelle. 1888 valmistuneelle koululle rakennettiin korttelia kiertävä aita, ulkohuone, kaivo ja avoin piha. Korttelia kiertävät Pensasaidat ja lehmusrivit istutetaan 1900-luvun alkupuoliskolla.

- Valtion rakennustoiminta, kouluhallituksen rakentaminen. Hämeenlinnan, 1830-luvulta läänin pääkaupungin 1800-luvun keskushallinnon rakennuttamia keskeisiä rakennuksia, kirkon, yläalkeiskoulun, maaherran talon, lääninsairaalan ja viljamakasiinien ohella. Kaupungin Raatihuoneen (1887) ohella julkisen rakentamisen ja uusrenessanssin keskeisiä kohteita kaupungissa.

- Uusrenessanssin julkisivut ja sisätilat: Punatiiliset julkisivut, jota jäsentävät kookkaat kipsi- ja rappausosat, jolla korostetaan räystäiden, kerrosten, kulmien, sokkelin, ikkunoiden ja ovien sekä toisen kerroksen asemaa julkisivussa. Ominaispiirteitä rakennuksen symmetria, keskikäytävät, juhlasalisiipi, sisätiloissa kolmipeiliset ovet, T-ikkunat, monivärisyys, korkeat huonetilat, toisen kerroksen korostaminen. Tyyppijulkisivu, Hämeenlinna ensimmäinen tämäntyyppisellä rappauskoristellulla tiilijulkisivuilla varustettu koulurakennus.

- Maalaus ja muu seinä- ja kattokoristelu keskitettiin 1885 suunnitelmissa erilliseen juhlasaliin sekä pääoven eteistilaan, luokkahuoneiden ja aulojen rapatut seinät olivat melko askeettiset, yksinkertaisesti maalatut, niiden näyttävin osa olivat paneloidut, korkealla kattolistalla varustetut paneloidut sisäkatot sekä pariovet.

- T- karmillista Ikkunajakoa muutettiin vanhan puolen luokkahuoneita sisältävässä runko-osassa vuosien 1915-1933 välillä vähäisessä määrin. Vanhaan karmiin lisättiin ulkoikkunoiden osalta vaakaväli-karmi, jolloin ikkunajako muuttui. Juhlasalisiivessä vanha ikkunajako ja mm. puhallettua lasia on säilynyt. Ikkunat ovat karmin ja ikkunapenkin osalta alkuperäisiä, ikkunat ovat ainakin osittain saranoiden ja muutosten perusteella 1900-luvun alkupuolelta. Ikkunoita on kunnostettu perusteellisesti 1960 ja 1988 peruskorjauksissa, nuorempia osia, lisäyksiä ovat mm. helat, saranat, tuuletusventtiilit ja terveysikkunat.

Siipirakennukset 1937

- Klassismin siipirakennukset: Vuoden 1936 laajennus ja vanhan osan peruskorjaus toivat oman, jo enemmän klassismia edustavan kerrostuman, joka näkyy siipiosien julkisivuissa sekä vanhan osan uusituissa portaikossa, kansliassa ja nivelosassa. Siipien aulojen ulko- ja sisäovet sekä kellarin vaakapeiliovet edustavat rakennusaikaa, luokkahuoneiden laakaovet ovat ilmeisesti myöhemmältä ajalta. Luokkahuoneiden interiöörit ja huonejako uudistunut. Ikkunoiden profiilit ja sisätilojen listoitus poikkeaa vanhemmasta puolesta. Siipiosien 6-ruutuiset, ristikarmilliset ikkunat ovat alkuperäiset, etelä-siiven ikkunoihin on lisätty lämpölasi.

Muutoksia ja säilyneitä osia

- Koulun peruskorjaukset 1936, 1960 ja 1988, ovat tuoneet teknisiä ja tilamuutoksia rakennukseen. Muutosten taustalla on talotekniikan vanhentuminen ja kehitys, koulun oppilasmäärän kasvu, koulun muutos klassillisesta koulusta reaalilyseoksi ja peruskouluksi sekä opetussuunnitelmien uudistukset. Kaikissa remonteissa on uudistettu edellisessä rakennus- ja peruskorjausaikana uudenaikaista, mutta talotekniikaltaan ja opetustiloiltaan vanhentunutta koulurakennusta. Suurimmat muutokset ovat kohdistuneet kellariin, vinttiin, voimistelusaliin sekä siipiosiin. Rakennuksen näyttävä juhlasali on ollut kaikissa remonteissa erityistapaus, jota on peruskorjauksissa vaalittu museoviraston ohjauksessa. Toinen hyvin säilynyt tila on pääoven eteistila.

- Kiinteää, säilynyttä sisustusta edustavat juhlasali ja pääeteinen sekä luokkahuoneiden ja aulojen sisäkatot, ovet ja ikkunat. Niiden aukotusta on osin muutettu ja tiloihin on tehty muutoksissa uusia, vanhanmallisia ovia. Luokkahuoneiden ja aulojen listoja, lattioita, ovia, seiniä ja ikkunoita on kunnostettu ja uusittu perusteellisesti 1960- ja 1980-luvun peruskorjauksissa. Värit ja listat ovat muuttuneet.

- Nuoremmat siipiosat ovat kokeneet muutoksia, niiden huonejakoa on muutettu, pinnat ja kalusteet ovat uusittu 1960- ja 1980-luvun remonteissa ja niihin on asennettu koneellinen ilmanvaihto. Niiden säilyneitä ja edustavia osia ovat aulat ja porrashuoneet, mosaiikkibetoniset portaat, lattiat ja betoni-, metalli- ja puurakenteiset kaiteet.

- Vanhasta osasta koneellinen ilmanvaihto puuttuu. Vanhaa painovoimaista, alkuperäiseen ilmalämmitykseen perustuvaa järjestelmää on muutettu useissa remonteissa, sen toimivuus ei todennäköisesti ole ajan tasalla.

- Irtain sisustus käsittää yksittäisiä 1900-luvun kirjahyllyjä-, kokoelmakaappeja, tuoleja ja valaisimia. Ne ovat keskitetty kokoelmahuoneeseen ja opettajienhuoneeseen. Juhlasalissa on domus -tuolit ja samalta ajalta olevia rintakuvia koulun kuuluisista oppilaista sekä ilmeisesti alkuperäinen puhujakoroke. Koulumuseossa on vanhoja pulpetteja. Muu kalustus, pulpetit, kaapit, liitutaulut ja valaisimet mukailevat osin vanhaa, ollen kuitenkin pääosin 1960- ja 1980-luvun remonttien ajalta. Luokkahuoneet ja keskikäytävät ovat osin levottomia monine rakenteineen.

- Selkeimmät ja kulttuurihistoriallisesti merkittävät säilyneet kerrostumat ovat julkisivuissa 1880-luku ja 1930-luku, sisätiloissa juhlasali ja pääoven eteinen. Luokkahuoneiden ja aulojen 1880-luvun omi-naispiirteitä edustavat huonejako, peiliovet, sisäkatot sekä ikkunat osittain, osin interiöörit ovat uudemmalta ajalta. Siipiosissa 1930-luku on auloja ja portaikkoja lukuun ottamatta pääosin peittynyt muutosten alle, sitä on nähtävissä vähäisessä määrin, interiööreinä ja detaljeina auloissa ja portaikoissa sekä vanhan puolen nivelosassa, opettajahuoneessa ja kellarissa.

4.2 Suositukset: Lyseo 1888/1936

Rakennuksen huomioitavat kulttuurihistorialliset arvot liittyvät sen 1880- ja 1930-luvun piirteisiin, julkisivuihin ja vanhan osan luokka- ja juhlasalitiloihin sekä porrashuoneisiin.

KAUPUNKIKUVA:

Lyseon korttelin sekä historiallisen ympäristön ja kaupunkiakselin historialliset ominaispiirteet tulee huomioida korttelin käytön ja muutosten suunnittelussa. Vanhan lyseorakennuksen hallitseva asema korttelissa ja kaupunkikuvassa tulee ehdottomasti säilyttää. Ympäristön, vanhan lyseon historiallisia piirteitä ovat länsi- ja pohjoispuolen puistoalueet ja matalat kaupunkipuukorttelit, joihin liittyy 1800- ja 1900-luvun julkista rakentamista ja puistoja. Toisen puolen korttelista ja kaupunkimaisemasta muodostaa 1960-luvun jälkeen rakentunut korkeampi ja avonaisempi kaupunkitila, korttelirakenne, johon lyseon korttelin itäosan v. 1962 ja 1989 uudisrakennuksineen liittyvät. Nämä kortteliin ja kaupunkikuvaan liittyvä keskeiset ominaispiirteet, kerrostumat tulee huomioida.

KORTTELI:

Vanhan lyseorakennuksen historiallinen, hallitseva ja symmetrinen asema korttelissa ja kaupunkikuvassa tulee ehdottomasti säilyttää. Mahdollisen uudisrakentamisen tulee olla mittakaavaltaan vanhaan lyseorakennukseen nähden alistuvaa, materiaaleiltaan ja mittakaavaltaan sopivaa, mutta myös oman aikansa rakentamista edustavaa. Uudisrakentamisessa tulee huomioida historiallinen ja moderni kaupunkikuva, jonka rajalla lyseon kortteli sijaitsee. Korttelin keskeisiä, historiallisia ominaispiirteitä ovat punatiili ja lyseosta johdettu symmetria, joita nuoremmat osat lyseon siipiosat 1936, lisärakennus 1960 ja sen saliosa 1988 ovat jatkaneet, ollen kuitenkin kaikki myös rakennusaikaansa edustavia.

LYSEORAKENNUS 1888/1937, JULKISIVUT:

Julkisivut on säilytettävä. Rakennuksen kulttuurihistorialliset arvot liittyvät sen alkuperäiseen jäsentelyyn ja detaljeihin, niiden perinteisiin materiaaleihin ja väreihin. Rakennukseen liittyvät ajalliset kerrostumat, runko-osan 1888 uusrenessanssin ja siipien 1936 klassismin ominaispiirteet tulee säilyttää. Julkisivuja ja kattoja on kunnostettu mm. 1960 ja 1988. Vanhan osan luokkahuoneita sisältävän runko-osan pieni ikkunamuutos on tehty 1900-luvun alkupuolella, karmit ja ikkunapenkit ovat alkuperäisiä. Julkisivujen alkuperäinen ja vanha materiaali tulee lähtökohtaisesti säilyttää ja kunnostaa. Jos rakenteita joudutaan uusimaan, on huomioitavat korvattavan vanhan osan materiaalit, mittasuhteet, värit ja profiilit. Uusrenessanssin väriasteikossa oli vaihtelua, kiveä jäljittelevissä kipsi- ja rappaus-osissa on mahdollisesti ollut eri osissa värieroja, mm. korostevärejä tai marmorointia. Lyseon keskeisiä, huomioitavia ominaispiirteitä ovat punaiset tiiliseinät, makkarasaumat, kitatut puuikkunat, ikku-najako, puuovet, räystäiden, sokkelin ja ikkunoiden rappauskoristelu sekä näyttävä pääoven portaali. Katolla muuratussa korotuksessa lyseon tunnuslause, *Periksiantamaton työ voittaa kaikki vastukset*. Julkisivujen muutokset ovat vähäisiä, vanhan osan luokkahuoneita sisältävässä runko-osassa ikkunajakoa on muutettu juhlasalia lukuunottamatta vähäisessä määrin 1915-1933 välillä. Ikkunoihin on tehty kunnostuksia ja lisätty ilmanvaihtoventtiilit 1960- ja 1988 remonteissa. Katolta on 1960 purettu risaliittiosan huipulla ollut, kolmannen kerroksen valokuiluun ja -ikkunaan liittynyt ikkunoilla varustettu kaappiosa sekä ilmanvaihdon ja lämmityksen piiput. Katon saumapeltikate on uusittu viimeisissä peruskorjauksissa. Julkisivun rappausosien väreissä on tapahtunut pieniä muutoksia.

Siipiosien ja nivelosan sisäänkäyntien katokset ovat vuoden 1988 peruskorjauksesta, aikaansa edustavilla katoksilla ei katsota olevan erityisiä arvoja. Pohjoispään siipiosassa on säilynyt vanhempi, vuoden 1936 katos.

Suositus: Julkisivujen säilyttämisen ohella kunnostuksessa huomiota on kiinnitettävä aikakauden väreihin. Julkisivun kipsi- ja rappauskoristelussa sekä tiilen saumauksessa on voitu käyttää eri värejä tai jopa marmorointia. Edeltävät kunnostukset ovat mahdollisesti tuhonneet värikerrostumat, mutta asia olisi hyvä todentaa väritutkimuksilla. Työstä tulisi tehdä värisuunnitelma, joka perustuu joko

väritutkimuksiin tai oman aikamme arvioon, tietoihin ja suunnitelmaan alkuperäisestä värityksestä. Jos ikkunat joudutaan vaihtamaan, ovat vaihtoehtona nykyinen jako tai alkuperäisen, enemmän uusrenessanssiin liittyvän jaon palauttaminen vanhaan osaan. Vanhat ikkunat, karmit ja ikkunapenkit ovat osa rakennuksen julkisivujen ja sisätilojen ominaispiirteitä, kulttuurihistoriallisia arvoja. Jos ikkunat luokkahuoneita sisältävässä runko-osassa joudutaan vaihtamaan, tulisi erillisen tilan muodostavan juhlasalin ikkunoiden säilyttämistä hyvä harkita omana kokonaisuutena.

LYSEORAKENNUS, SISÄTILAT:

Sisätiloissa kulttuurihistorialliset, 1880-lukua edustavat arvot keskittyvät vanhan osan luokka-, aula- ja juhlasalitiloihin. Niissä juhlasali ja pääeteinen ovat ehdottomasti säilyneimmät ja edeltävissä remonteissa vaalituimmat tilat. Oman, tunnistettavan ja säilytettävän kokonaisuutensa muodostavat aulojen ja luokkahuoneiden interiöörit, joihin nuoremman, näkyvän ja merkittävän kerrostuman muodostavat keskikäytävään liittyvät 1930-luvun portaikot. Uudemmissa siipiosissa on tehty tiloissa ja luokkahuoneissa interiööriin vaikuttavia muutoksia, niissä paremmin säilyneitä tiloja ovat vanhan keskikäytävän päätyihin liittyvät porrashuoneet ja aulat. Siipiosaan sijoittuva vanha voimistelusali on menettänyt pääosan sen alkuperäisistä piirteistään. Sisätiloissa osan historiallista interiööriä muodostavat kokoelmahuoneen kaapit, opettajahuoneen sisutus sekä rintakuvat sekä muistolaatat ja maalaukset käytävillä ja juhlasalissa.

Sisätilat ovat luokiteltuja neljään luokkaan 1+, 1,2 ja 3. säilyneisyyden, arvojen ja muutoksensietokyvyn perusteella:

Ehdottoman ensisijaisia (1+), erityisen hyvin säilyneitä ja alun perin juhlalliseksi suunniteltuja tiloja ovat juhlasali ja pääoven eteistila. Ensimmäisen luokan (1), osin muuttuneita, mutta edelleen merkittävän aikakauden kokonaisuuden muodostavat vanhan puolen aulat ja kolmeen kerrokseen sijoittuvat luokkatilat sekä nuorempi portaikko sekä siipiosien porrashuoneet ja aulat. Niissä muutoksensietokyky on huonompi. Luokkahuoneissa vastaavien tilojen lukuisuus mahdollistaa osaan tiloista kulttuuriympäristön ominaispiirteet huomioiden myös muutoksia. Toisen luokan tiloja ovat kellarin ja niveloosan, pääosin 1930-luvulla rakennetut tilat, joissa on nähtävissä kerroksellisuutta ja säilyneitä interiöörejä. Niissä muutokset, ominaispiirteet huomioiden ovat mahdollisia. Kolmannen luokan, muutoksia kestäviä tiloja muodostavat kellari ja siipien luokkahuoneet, joissa muutokset ovat olleet jo laajempia ja näkyvät kerrostumat ovat nuoria.

Lyseon juhlasali ja eteistila

Lyseon juhlasalin (1888) alkuperäinen, juhlavaksi rintapanelointeineen, pilastereineen ja kasettikattoineen suunniteltu interiööri on säilynyt, tiloissa on säilynyt osin alkuperäisiä väripintoja, koristemaalauksia, ikkunajako ja värejä. Tilaa on 1936, 1960 ja 1988 peruskorjauksissa käsitelty erityistilana, joka museoviraston ohjauksessa pyrittiin säilyttämään. Nuorempia kerrostumia ovat radiaattorit ja valaisimet sekä kahteen ikkunaan tehty pieni muutos. Irtaimeen sisustukseen kuuluu koulun tunnetuista oppilaista tehtyjä rintakuvia sekä kateederi. Myös ikkunajako, puhallettu lasi ja koristeprofiloidut karmit edustavat alkuperäistä interiööriä, ikkunat alkuperäiset tai 1900-luvun alkupuolelta. Tilaa on osin kunnostettu, ensimmäisen kerran jo 1920-luvulla, sen pinnoissa, mm. kipsi- ja rappausosissa on nähtävissä vaurioita. Mahdollisesti ongelmia ovat tuottaneet kunnostuksissa käytetyt värityypit, myös tilan lämpötilat vaihtelevat edelleen voimakkaasti. Toinen hyvin alkuperäisenä säilynyt ja juhlalliseksi suunniteltu tila on pääoven eteistila.

Suositus: Molempien, juhlasalin ja eteisen, tilojen kohdalla pintojen entisöinti, väritutkimukset ja suojelumerkinnät. Myös irtain sisustus, rintakuvat, uurna ja kateederi säilytettävä osana tilaa. Mahdollisuudet juhlasalin olosuhteiden stabilisointiin tulisi selvittää. Tilat eivät kestä muutoksia.

Luokkahuoneet ja aulat 1888

Luokkahuoneissa ja auloissa tulee säilyttää niiden alkuperäiset ja keskeiset ominaispiirteet, vanhat sisäkatot, pariovet, ikkunat, ikkunapenkit ja huonejako sekä tilojen huomattava korkeus. Hallitseva, alkuperäinen ominaispiirre luokka- ja aulatiloissa on puupaneloitu, korkeilla räystäslistoilla varustettu sisäkatto. Tiloja on muokattu toisessa kerroksessa 1936 hallintotilojen, opettaja- ja rehtoritilojen

osalta sekä ensimmäisen kerroksen nivelosassa. Myös vanhan puolen porrashuone on vuodelta 1936. Ikkunoihin tehtiin pieni muutos 1915-1933 välillä, koristeprofiloitu karmi ja penkki ovat alkuperäisiä. Vanhan osan ovien, ikkunoiden, seinien ja sisäkattojen väritys, lasit, listat ja helat eivät kaikki ole alkuperäisiä, niitä on uusittu peruskorjauksissa. Lattioiden pintamateriaalit on uusittu 1936, 1960, 1988. Vanhoja puulattioita on vain juhlasalissa. Lisäksi pintoja on kunnostettu ja maalattu mm. 1960 ja 1988, jolloin pinnat puhdistettiin perusteellisesti ja listoja uusittiin. Nykyiset pinnat ja värit ovat vuodelta 1988, jolloin sisätiloihin pyrittiin palauttamaan lyseon henkeä, vain juhlasalissa ja eteistilassa toimenpiteet olivat enemmän säilyttäviä ja entisöiviä. Luokkahuoneiden ja keskikäytävien alkuperäisistä väreistä ei ole varmuutta, tiedossa on lähinnä värityypit ja viitteitä maalauskentistä. Tiloja on kunnostettu ja maalattu useaan kertaan. Huoneisiin liittyvä kiinteä ja irtokalustus on pääsääntöisesti rakennusta nuorempaa. Vanhimman kerrostuman muodostavat nykyisen, vuodesta 1988 opettajahuoneena toimineen luokkahuoneen pöydät ja tuolit, jotka ovat olleet käytössä alkuajoista lähtien sekä kirjastosta uuteen opettajanhuoneeseen siirretty kirjahylly sekä pohjoissiipeen sijoittuvan kokoelmahuoneen lasikaapit, jotka ovat vanhat, ehkä 1930-luvulta. Lasikaappeja on lisäksi yksittäisiä koulun käytävillä. Opettajahuoneeseen on kerätty myös koulun vanhoja sähkövalaisimia 1900-luvun alkupuolelta.

Suositus: Luokkahuoneiden ja käytävätilojen alkuperäiset, aikakauteen liittyvät ominaispiirteet, huonejako, korkeus ja vanhat rakennusosat tulee säilyttää. Tilojen uusitut lattia- ja ovilistat tulee säilyttää, ne tuovat esiin ajalliset kerrostumat, pohjautuen ehkä alkuperäisiin listamalleihin. Väreinä tulisi ikkunoissa, ovissa, seinissä, katoissa ja lattioissa käyttää aikakauteen mahdollisuuksien mukaan uusrenessanssin värejä, materiaaleja ja maalityyppejä. Muutoksissa tulee huomioida tilojen historialliset, alkujaan yksinkertaiset ominaispiirteet. Väritutkimuksilla olisi hyvä selvittää ovatko pintojen värikerrostumat tuhoutuneet edeltävissä peruskorjauksissa ja onko alkuperäisiä väripintoja säilynyt. Työstä olisi hyvä tehdä arkistoitava maalaussuunnitelma, joka perustuu vanhoihin kerrostumiin tai nykyiseen värimaailmaan tai uuteen, aikamme arvioon ja suunnitelmaan aikakauden väreistä ja värimaailmasta.

Kellari, vinttitilat ja 1936 siipiosat

Tiloja on muokattu merkittävästi. Alkuperäisestä asusta on säilynyt hyvin vähän. Kellarissa on pohjoispäässä nähtävissä pieniä osia tilojen 1888 ja 1936 asuinkäytöstä. Pääosin tilat ja pinnat ovat viimeisen peruskorjauksen (1988) ajalta, jossa huomioitiin vanhemmat kerrostumat mm. käytetyissä ovimalleissa. Siipiosien luokkahuoneiden väliseiniä on siirrelty, sisäkattoja on peitetty vaimennuslevyillä ja ilmanvaihtorakenteilla. Kiinteä sisustus on pääosin nuorempaa. Seinät, katot ovat valkoisia, lattioissa on muovilaattaa ja linoleumia. Muokatussa ja vasta myöhemmin kokoelmahuoneeksi muutetussa tilassa on luonnontieteellisen kokoelman puukaapit ovat 1900-luvun alkupuolelta. Ajan interiööri on nähtävissä lähinnä porrashuoneissa ja aulassa, jossa ovat mosaiikkibetonilattiat sekä luokkien ikkunoissa ja levypattereissa, jotka ovat alkuperäiset. Vinttitiloihin on rakennettu 1960- ja 1988 sosiaali- ja varastotiloja sekä ilmanvaihdon konehuoneet ja putkistot, jolloin tilassa olleet valokuilu ja kirjavarasto on purettu. Säilyneitä osia ovat lähinnä kattotuolit, katto on uusittu 1900-luvun jälkipuoliskolla.

Suositus: Porrashuoneita ja aulaa sekä kellarin yksittäisiä osia lukuun ottamatta siipiosat, kellari ja vinttiosat kestävät muutoksia.

Talotekniikka:

Alkuperäisen ilmalämmityksen ja ilmanvaihdon rakenteet ovat purettu. Siihen liittyneet rakenteet, syvennykset ja rakenteet ovat pääosin peitetty tiloista. Luokkahuoneissa on seinissä ilmanvaihtoon liittyviä metalliritilöitä, paikoin varsinainen aukko on ritilää pienempi. Kellarissa on nähtävissä museoksi muutettu, kaksi kertaa syvennetty kattilahuone. Vanhoihin Ikkunoihin on lisätty raitisilmaventtiilit. Rakennus siirtyi kaukolämpöön 1988. Patterit ovat pääosin vuoden 1936 peruskorjauksesta, runkolinjat uusittu myöhemmin. Koneellinen ilmanvaihto rakennettiin siipiin 1960, se on uusittu 1988. Sen rakenteet keskittyvät vinttitiloihin. Talotekniikalla ei ole erityisiä arvoja rakennuksessa.

5 Lähteet

Kirjallisuus:

Hämeenlinnalaisia 1639–1989. Hämeenlinna 350 vuotta. Hämeenlinnan kaupunki. 1989. ISBN 952-90045-2-4

Hämeenlinna–Wanaja. Hämeenlinna–Wanaja-seuran 50-vuotisjulkaisu, XLV 1995.

Hämeenlinnan normaalilyseo ja lyseo, 1873-1923, Hämeenlinna 1923

Hämeenlinnan lyseo 1873-1972, Hämeenlinna 1973

Koskimies Y.S. Hämeenlinnan kaupungin historia 1985-1944, Hämeenlinna 1966

Lindeqvist K.O. Hämeenlinnan kaupungin historia III, Hämeenlinna 1930

Lilius Henrik, Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa, kehityslinjojen tarkastelua keskiajalta itsenäisyyden ajan alkuun., Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 83, Vammala 1982

Lyseon elämää 1873-1998, Hämeenlinna 1998.

Putkonen Lauri, Ivars Marja: Kyliä ja kortteleita - Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys 2003. s. 68-69

Rakennettu Häme, maakunnallisesti arvokas rakennusperintö, Hämeen liitto, Hämeenlinna 2003Suomen rakennushallinto 1811-1961, Helsinki 1967

Teerijoki Ilkka, Hämeenlinnan historia, ensimmäisestä maailmansodasta 2000-luvulle, 2014.

Inventoinnit, selvitykset

RKY-2010, Hämeenlinnan Koilliskulman puutalokorttelit ja koulut

Hämeenlinnan lyseo, juhlasalin katon vauriokartoitus ja alustava toimenpidesuunnitelma, Rakennusentisöintiliike Ukri Oy 2017

Hämeenlinnan lyseon raportti, Antero Sinisalo 1959, Museoviraston arkisto

Sisäilmatekninen kuntotutkimusraportti, Hämeenlinnan lyseon lukio, Hämeenlinnan kaupunki/Linnan tilapalvelut -liikelaitos, FCG, Suunnittelu ja tekniikka 2018

Hämeenlinnan lyseon lukio, Raportti, ikkunoiden kunto ja ulkoseinärakenteen tarkastus, FCG 2019

Arkistoaineisto:

Hämeenlinnan kaupunginarkisto:

Hämeenlinnan tilapalveluiden arkisto

Lyseon piirustuksia 1888, 1936, 1960,1988

Hämeen maakunta-arkisto/Kansallisarkisto

Hämeen piirirakennustoimiston arkisto, Lyseon piirustukset ja asiakirjat

Kansallisarkisto:

Hämeenlinnan normaalilyseon piirustukset, Hampus Dahlström ja Magnus Schjerbeck.

Hämeenlinnan kuva-arkisto

Lyseon valokuvia

Hämeenlinnan lyseon kuva-arkisto ja koulumuseo

Historialliset kartat:

Hämeenlinnan asemakaava, Axel Magnus von Arbin 1778, HKA. http://lydia.hameenlinna.fi/items/show/309

Lääninarkkitehti C. Albert Edelfeltin 1858 laatima Hämeenlinnan asemakaava, HKA.

Hämeenlinnan 1872 hyväksytty asemakaava, Läänin rakennuskonttorin konduktööri Georg Wilenius. http://lydia.hameenlinna.fi/items/show/339

Kaupunkikartta 1892, https://lydia.hameenlinna.fi/items/show/304

Verkkolähteet (viitattu 21.5.2019)

Arkkitehtuurimuseo, arkkitehdit.
Magnus Schjerfbeck http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=10639639

Aho, Sakari: *Metsolan koulun historia.* https://peda.net/kotka/perusopetus/metsolan-koulu/meidän-koulumme/historia

Arkistojen portti. Rakennushallitus. http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Rakennushallitus

Yrjö Kotivuori, Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Axel Hampus Dalström. https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=16706

Kaupunkisuunnittelun uranuurtajia, opettajia ja vaikuttajia 1900-luvun jälkipuolelta. Museovirasto https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Kaupungistuminen_kasvun_kaa-voitus_ja_asumisen_alueet/Kaupunkisuunnittelun_uranuurtajia_opettajia_ja_vaikuttajia.pdf

Kotivuori, Yrjö: *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Georg Wilenius.* Verkkojulkaisu 2005. https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=16909

Kuka kukin on. 1978. http://runeberg.org/kuka/1978/0266.html

Viljo, Eeva Maija: *Dahlström, Hampus.* Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– 6.6.2003. http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-003343